फेदीखोला गाउँ शिक्षा योजना

(२०८३/२०८४–२०८७/२०८८)

फेदीखोला गाउँपालिका, स्याङ्जा

फेदीखोला गाउँ शिक्षा योजना

(२०८३/२०८४–२०८७/२०८८)

पुस्तक : फेदीखोला गाउँपालिका, प्रथम पञ्चवर्षीय गाउँ शिक्षा योजना
(२०८३/०८४ –२०८७/०८८)

प्रकाशक: फेदीखोला गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
फेदीखोला, स्याङ्जा

<u>आवधिक गाउँ शिक्षा योजना निर्माण समिति</u>

संयोजकः श्री देउकुमारी गुरुङ, गाउँपालिका उपाध्यक्ष

सदस्यः श्री सीमा वि.क., सामाजिक विकास समिति संयोजक

सदस्यः श्री नविन थापा, शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुख

सदस्यः श्री युवराज पौडेल, प्रशासकीय अधिकृत सदस्य

सचिवः श्री विष्णु माया पोख्रेल पौडेल, सहायक शिक्षा अधिकृत

<u>फेदीखोला गाउँपालिका आवधिक शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल</u>

संयोजकः श्री नविन थापा, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुख

सदस्यः श्री हुमनाथ शर्मा, क्यामपस प्रमुख, सिद्धार्थ बहुमुखी क्याम्पस प्रमुख

सदस्यः श्री अमृत श्रेष्ठ, प्रधानाध्यापक, श्री चण्डीडाँडा माध्यमिक विद्यालय,

सदस्यःश्री ख्याम प्रसाद सुवेदी, प्रधानाध्यापक, श्री मैदान माध्यमिक विद्यालय,

सदस्यःश्री शोभाकान्त शर्मा, शिक्षक, सिद्धार्थ माध्यमकि विद्यलाय,

सदस्यः श्री विपिन थापा, शिक्षक, जनप्रिय माध्यमिक विद्यालय

सदस्यः श्री विष्णु माया पोखेल पौडेल, सहायक शिक्षा अधिकृत

सर्वाधिकार: प्रकाशकमा निहित

२०८३ साल असार ....गतेको गाउँ कार्यपालिकाबाट स्वीकृत

हाम्रो भनाइ

शिक्षा मानव विकासको आधार हो । समावेशी, गुणस्तरीय र जीवनोपयोगी शिक्षा बिना दिगो सामाजिक–आर्थिक विकास सम्भव हुँदैन । नेपालको संविधानले शिक्षा मौलिक हकका रूपमा प्रत्याभूत गर्दै आधारभूत र माध्यमिक शिक्षाको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको सन्दर्भमा गाउँ शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन समयसापेक्ष आवश्यकता हो ।

हाम्रो गाउँपालिकामा शैक्षिक पहुँच विस्तार भए तापनि सिकाइ उपलब्धि, समानता, गुणस्तर, प्रविधिको उपयोग, शिक्षक पेशागत विकास तथा विद्यालय व्यवस्थापनमा अझै सुधार आवश्यक छ । भौगोलिक अवस्था, सामाजिक–आर्थिक असमानता, लैङ्गिक तथा अपाङ्गता सम्बन्धी चुनौतीका कारण सबै बालबालिकाले समान गुणस्तरको शिक्षा प्राप्त गर्न सकेका छैनन् ।

यस गाउँ शिक्षा योजनाले स्थानीय आवश्यकता, स्रोत र सम्भावनालाई आधार मानी शिक्षा क्षेत्रको समग्र सुधारको मार्गचित्र प्रस्तुत गर्दछ । विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP), राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा, दिगो विकास लक्ष्य –४ (SDG-4) तथा प्रदेश/स्थानीय नीतिसँग सामञ्जस्य कायम गर्दै योजना तयार गरिएको छ ।

हाम्रो भनाइ स्पष्ट छ: शिक्षा केवल विद्यालयसम्म सीमित नभई जीवनभर सिकाइको आधार बन्नुपर्छ । बालमैत्री, समावेशी, सुरक्षित र प्रविधिमैत्री सिकाइ वातावरण निर्माण, शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि, अभिभावक तथा समुदायको सक्रिय सहभागिता एवम् उत्तरदायी प्रशासनिक अभ्यासमार्फत शिक्षा सुधार सम्भव छ ।

यस योजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि निर्वाचित जनप्रतिनिधि, शिक्षक, अभिभावक, समुदाय, निजी क्षेत्र तथा विकास साझेदारबीच सहकार्य अपरिहार्य छ । साझा प्रतिबद्धता र प्रभावकारी कार्यान्वयनमार्फत हाम्रो गाउँपालिकालाई सिकाइमैत्री, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षाको नमुना स्थानीय तहका रूपमा विकास गर्ने हाम्रो दृढ संकल्प छ ।

अध्यक्षको कलमबाट

नेपालको संविधानले शिक्षालाई प्रत्येक नागरिकको मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गर्दै गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको समान पहुँच स्थापित गर्ने राज्यको दायित्व स्पष्ट गरेको छ । संविधानको यही मर्म, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई प्रदान गरेका शिक्षासम्बन्धी अधिकार, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना, पन्ध्रौं पञ्चवर्षीय योजना तथा दिगो विकास लक्ष्य (SDG–2030) लगायतका राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धतालाई आत्मसात् गर्दै फेदीखोला गाउँपालिकाले यो पाँचवर्षे गाउँ शिक्षा योजना निर्माण गरेकोमा अत्यन्त हर्ष र गौरवको अनुभूति गरेको छु ।

शिक्षा समृद्ध, सभ्य, समतामूलक र आत्मनिर्भर समाज निर्माणको सबैभन्दा प्रभावकारी माध्यम हो । बदलिँदो विश्व परिवेश, विज्ञान तथा प्रविधिको तीव्र विकास, सूचना प्रविधिको विस्तार, विश्वव्यापी प्रतिस्पर्धा तथा श्रम बजारको आवश्यकतालाई दृष्टिगत गर्दा शिक्षालाई ज्ञानमूलक मात्र नभई सीपमूलक, व्यवहारिक, जीवनोपयोगी, प्रविधिमैत्री तथा रोजगारमुखी बनाउन अपरिहार्य भएको छ । यस दिशामा स्थानीय सरकारको भूमिका अझ प्रभावकारी र उत्तरदायी बन्नु आजको आवश्यकता हो ।

यस गाउँ शिक्षा योजनाले पालिकाभित्रका सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय, समावेशी, समान, अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको सुनिश्चितता गर्दै माध्यमिक तहसम्म गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच विस्तार गर्ने स्पष्ट मार्गचित्र प्रस्तुत गरेको छ । साथै विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि, सिकाइ उपलब्धिमा सुधार, शिक्षकको पेशागत क्षमता विकास, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी उपयोग, विद्यालय सुशासन, शैक्षिक व्यवस्थापन, समावेशी शिक्षा, विशेष शिक्षा, निरन्तर शिक्षा तथा प्राविधिक एवं व्यावसायिक शिक्षाको विस्तारलाई यस योजनाले उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ ।

फेदीखोला गाउँपालिकाको भौगोलिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा आर्थिक विशिष्टतालाई आधार बनाई स्थानीय आवश्यकता र सम्भावनाअनुरूप दक्ष, सिर्जनशील, नैतिकवान्, उत्तरदायी तथा प्रतिस्पर्धी नागरिक उत्पादन गर्ने दीर्घकालीन उद्देश्यका साथ यो योजना तयार गरिएको छ । शिक्षालाई स्थानीय स्रोत, सीप, श्रम, उत्पादन, उद्यमशीलता तथा रोजगारीसँग जोड्दै समृद्ध फेदीखोला निर्माणमा योगदान पुऱ्याउने विश्वास यस योजनाले लिएको छ ।

कुनै पनि योजना प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट मात्र सफल हुन्छ । त्यसैले यस योजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिका, विद्यालय, शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, नागरिक समाज तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाबीच सहकार्य, समन्वय र साझा प्रतिबद्धता अपरिहार्य रहनेछ । गाउँपालिकाले आवश्यक स्रोत–साधनको व्यवस्थापन, नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा नीतिगत सहजीकरणमार्फत यस योजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न पूर्ण प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछ ।

यस महत्वपूर्ण योजना निर्माणका क्रममा अमूल्य योगदान पुऱ्याउनुहुने योजना निर्माण समितिका संयोजक तथा सदस्यहरू, कार्यदलका सदस्यहरु, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, सम्पूर्ण जनप्रतिनिधिहरू, प्रधानाध्यापकहरू, शिक्षकहरू, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाका कर्मचारीहरू, शिक्षाविद्हरू, बुद्धिजीवीहरू, सरोकारवाला संस्था तथा सम्पूर्ण महानुभावहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद तथा कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा, यो पाँचवर्षे गाउँ शिक्षा योजना फेदीखोला गाउँपालिकाको शैक्षिक विकासको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा स्थापित हुँदै गुणस्तरीय, समावेशी, प्रविधिमैत्री तथा जीवनोपयोगी शिक्षा प्रवर्द्धन गर्न सफल होस् भन्ने शुभेच्छासहित यसको सफल कार्यान्वयनका लागि सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूमा सक्रिय सहभागिता, अपनत्व र रचनात्मक सहयोगका लागि हार्दिक आह्वान गर्दछु ।

घनश्याम सुबेदी
अध्यक्ष
फेदीखोला गाउँपालिका स्याङ्जा

उपाध्यक्षको कलमबाट

नेपालको संविधान, २०७२ ले शिक्षालाई प्रत्येक नागरिकको मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गर्दै गुणस्तरीय, समतामूलक, समावेशी तथा पहुँचयोग्य शिक्षा प्रदान गर्नु राज्यको दायित्वका रूपमा स्थापित गरेको छ । संविधानको यही भावना, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई प्रदान गरेका शिक्षासम्बन्धी अधिकार, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना, पन्ध्रौं पञ्चवर्षीय योजना तथा दिगो विकास लक्ष्य (SDG–2030) का राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धतालाई आत्मसात् गर्दै फेदीखोला गाउँपालिकाले स्थानीय आवश्यकता, सम्भावना र प्राथमिकतालाई समेटेर यो पाँचवर्षे गाउँ शिक्षा योजना निर्माण गरेकोमा अत्यन्त हर्ष व्यक्त गर्दछु ।

शिक्षा समृद्ध समाज निर्माणको आधारशिला मात्र नभई सामाजिक रूपान्तरण, आर्थिक समृद्धि तथा सुशासनको प्रमुख माध्यम हो। आजको शिक्षा केवल प्रमाणपत्र प्राप्त गर्ने माध्यममा सीमित नरही व्यक्तिलाई जीवनोपयोगी ज्ञान, व्यावहारिक सीप, सकारात्मक सोच, नैतिक मूल्य, उद्यमशिलता तथा विश्वव्यापी प्रतिस्पर्धामा सक्षम बनाउने दिशामा उन्मुख हुनुपर्दछ। त्यसैले गुणस्तरीय, रोजगारमुखी, प्रविधिमैत्री तथा समावेशी शिक्षाको विकास आजको अपरिहार्य आवश्यकता बनेको छ ।

यस गाउँ शिक्षा योजनाले प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक शिक्षासम्म गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच विस्तार, सिकाइ उपलब्धिमा सुधार, विद्यालय सुशासन, शिक्षकको पेशागत क्षमता विकास, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी उपयोग, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा, समावेशी शिक्षा, विशेष शिक्षा, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइ, विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास तथा लैङ्गिकमैत्री शैक्षिक वातावरण निर्माणलाई प्राथमिकताका साथ समेटेको छ। यसले आगामी पाँच वर्षका लागि गाउँपालिकाको शैक्षिक विकासको स्पष्ट मार्गचित्र प्रस्तुत गरेको छ ।
गाउँपालिकाभित्रका विद्यालय, गाउँ शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक–अभिभावक सङ्घ, जनप्रतिनिधि, शिक्षक, कर्मचारी, सञ्चारमाध्यम, निजी तथा गैरसरकारी संस्था, नागरिक समाज र सम्पूर्ण सरोकारवालाबीचको सहकार्य र साझेदारीलाई अझ सुदृढ बनाउँदै शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्य यस योजनाले लिएको छ । योजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि आवश्यक स्रोत–साधनको व्यवस्थापन, प्रभावकारी परिचालन, नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमार्फत योजनालाई परिणाममुखी बनाइने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

फेदीखोला गाउँपालिकाको ऐतिहासिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा प्राकृतिक विशिष्टतालाई संरक्षण गर्दै स्थानीय ज्ञान, सीप, श्रम, कला, संस्कृति तथा परम्परागत मूल्य–मान्यतालाई शिक्षासँग आबद्ध गर्ने दिशामा समेत यस योजनाले विशेष जोड दिएको छ । स्थानीय स्रोत र सम्भावनामा आधारित शिक्षा प्रणालीमार्फत दक्ष, सिर्जनशील, नैतिकवान्, उत्तरदायी तथा आत्मनिर्भर नागरिक उत्पादन गर्दै समृद्ध फेदीखोला निर्माणमा यस योजनाले महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने विश्वास लिएको छु ।
यो योजना निर्माणका क्रममा सक्रियतापूर्वक योगदान पुऱ्याउनुहुने योजना निर्माण समितिका पदाधिकारीहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, जनप्रतिनिधिहरू, प्रधानाध्यापकहरू, शिक्षकहरू, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाका कर्मचारीहरू, शिक्षाविद्हरू, बुद्धिजीवीहरू तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाप्रति हार्दिक आभार तथा धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा, यो पाँचवर्षे गाउँ शिक्षा योजना फेदीखोला गाउँपालिकाको शैक्षिक विकासको प्रभावकारी मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा स्थापित भई गुणस्तरीय, समावेशी, प्रविधिमैत्री तथा जीवनोपयोगी शिक्षा प्रवर्द्धन गर्न सफल होस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्दछु। योजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागिता, सहकार्य, अपनत्व र निरन्तर सहयोग रहने विश्वास व्यक्त गर्दछु ।

देउकुमारी गुरुङ
उपाध्यक्ष
फेदीखोला गाउँपालिका, स्याङ्जा

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको कलमबाट

नेपालको संविधान, २०७२ ले विद्यालय शिक्षाको सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा विकासको जिम्मेवारी स्थानीय तहको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र राख्दै स्थानीय सरकारलाई गुणस्तरीय, समावेशी, समानतामूलक तथा उत्तरदायी शिक्षा प्रणालीको विकास गर्ने महत्वपूर्ण जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP), दिगो विकास लक्ष्य (SDG–4) तथा प्रचलित शिक्षा सम्बन्धी ऐन, नियम र नीतिहरूको मार्गदर्शनमा स्थानीय तहले आफ्नो आवश्यकता, सम्भावना र प्राथमिकताअनुसार शिक्षा क्षेत्रको योजनाबद्ध विकास गर्नु आजको आवश्यकता बनेको छ ।

यसै सन्दर्भमा फेदीखोला गाउँपालिकाले आगामी पाँच वर्षका लागि तयार गरेको **गाउँ शिक्षा योजना** स्थानीय शिक्षा क्षेत्रको समग्र विकासका लागि मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा तयार भएको छ । यस योजनाले गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नुका साथै सिकाइ उपलब्धि अभिवृद्धि, विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार विकास, सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षण–सिकाइ, शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धि, समावेशी तथा बालमैत्री विद्यालय वातावरण निर्माण, सुशासन, उत्तरदायित्व तथा प्रभावकारी शैक्षिक व्यवस्थापनलाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाउने स्पष्ट दिशा प्रदान गरेको छ ।

शिक्षा कुनै पनि समाजको दिगो विकास, समृद्धि र सुशासनको आधारशिला हो । त्यसैले यस योजनामा निर्धारण गरिएका लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीतिहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमार्फत गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक गुणस्तरमा उल्लेखनीय सुधार आउने विश्वास लिएको छु। यस योजनाले स्थानीय आवश्यकता, उपलब्ध स्रोत–साधन र विकासका अवसरलाई समन्वय गरी शिक्षालाई थप प्रभावकारी, जीवनोपयोगी, प्रविधिमैत्री तथा प्रतिस्पर्धी बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

यस योजना निर्माण प्रक्रियामा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा अमूल्य योगदान पुऱ्याउनुहुने गाउँपालिका अध्यक्षज्यू, उपाध्यक्षज्यू, गाउँ कार्यपालिकाका सदस्यहरू, सामाजिक विकास समिति, वडा अध्यक्षज्यूहरू, गाउँ शिक्षा समिति, शिक्षा शाखा, प्रधानाध्यापकहरू, शिक्षकहरू, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक–अभिभावक सङ्घ, जनप्रतिनिधिहरू, विभिन्न विषय विज्ञ, विकास साझेदार संस्था तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाप्रति हार्दिक आभार तथा कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यहाँहरूबाट प्राप्त सुझाव, अनुभव र रचनात्मक पृष्ठपोषणले यस योजनालाई थप व्यावहारिक, परिणाममुखी र कार्यान्वयनयोग्य बनाउन महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ ।

अबको प्रमुख चुनौती भनेको यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन हो । योजनामा समेटिएका कार्यक्रमहरूलाई निर्धारित समय सीमाभित्र, उपलब्ध स्रोत–साधन र जिम्मेवारीका आधारमा सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिका, विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, समुदाय तथा सबै सरोकारवालाबीच सुदृढ समन्वय, सहकार्य र साझा प्रतिबद्धता आवश्यक रहनेछ । सामूहिक प्रयासबाट मात्र यस योजनाले परिकल्पना गरेको शैक्षिक उपलब्धि हासिल गर्न सकिनेमा म विश्वस्त छु ।

अन्त्यमा, गाउँ शिक्षा योजना सफल कार्यान्वयनका लागि सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूमा हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दै यस योजनाले फेदीखोला गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रलाई गुणस्तरीय, समावेशी, प्रविधिमैत्री तथा दिगो विकासतर्फ अग्रसर गराउने विश्वास व्यक्त गर्दछु ।

धन्यवाद !

विष्णुप्रसाद पोख्रेल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
फेदीखोला गाउँपालिका

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाको भनाइ

शिक्षा समृद्ध समाज निर्माणको आधारशिला, विकासको मेरुदण्ड र सभ्य भविष्यको मार्गदर्शक हो। सक्षम, सिपयुक्त, नैतिक, सिर्जनशील तथा राष्ट्रप्रति उत्तरदायी नागरिक निर्माण गर्ने सबैभन्दा शक्तिशाली माध्यम शिक्षा नै भएकाले यसको गुणस्तरीय विकासबिना समग्र विकासको परिकल्पना अधुरो रहन्छ। नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) र फेदीखोला गाउँपालिकाको २० वर्षे गुरुयोजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्यका साथै फेदीखोला गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजनालाई आत्मसात् गर्दै स्थानीय आवश्यकता, सम्भावना र चुनौतीको गहन विश्लेषणका आधारमा **पञ्चवर्षीय गाउँ शिक्षा योजना** (२०८३/०८४-२०८७/०८८) तयार गरिएको छ।

यस दस्तावेजले प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक, प्राविधिक, अनौपचारिक तथा आजीवन शिक्षासम्मका आयाम, शिक्षक विकास, पाठ्यक्रम, सूचना प्रविधि, युवा तथा खेलकुद, सुशासन, स्रोत व्यवस्थापन, अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई समेट्दै समग्र शैक्षिक रूपान्तरणको स्पष्ट मार्गचित्र प्रस्तुत गरेको छ।

यस योजनाको निर्माणमा अमूल्य योगदान पुर्‍याउनुहुने गा.पा. अध्यक्षज्यू ,उपाध्यक्षज्यू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यू,समस्त जनप्रतिनिधिहरु, विषयविज्ञ, योजना निर्णाण कार्यदलका साथीहरु,प्रधानाध्यापक, शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, विभिन्न शाखाका कर्मचारी तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाप्रति शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछ। योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सबै पक्षबाट आवश्यक सहयोग, सहकार्य र प्रतिबद्धता प्राप्त हुने विश्वासका साथ फेदीखोला गाउँपालिकाको शैक्षिक गुणस्तर, समावेशिता र उत्कृष्टताको यात्रामा यो योजना कोशेढुङ्गा सिद्ध होस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्दछौँ।

नविन थापा
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुख
फेदीखोला गा.पा.,स्याङ्जा

विषयसूची

योजनाको सारांश I

विषय प्रवेशः II

शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य III

योजना निर्माणका आधारहरु........ IV

योजना निर्माणका प्रक्रियाहरू........ V

योजनाको दस्तावेजको स्वरूप V

परिच्छेद १ : परिचय........ 1

१.१ वर्तमान अवस्था 1

१.१.१ भौगोलिक अवस्थिति........ 1

१.१.२ ऐतिहासिक अवस्था........ 3

१.१.३ सामाजिक अवस्था........ 3

१.२ शैक्षिक अवस्थाको सबल पक्ष, समस्या, चुनौती र अवसरहरु 10

१.२.१ सबल पक्षहरु........ 10

१.२.२ शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरू 11

१.२.३ अवसरहरू........ 12

१.२.४ चुनौतीहरू........ 12

परिच्छेद २ : दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण........ 13

२.१ दूरदृष्टिः 13

२.२ लक्ष्यः 13

२.३ उद्देश्यः........ 13

२.४ रणनीति 14

२.५ अपेक्षित उपलब्धिः 16

२.६ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण........ 17

परिच्छेद ३ : विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र 20

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा........ 20

३.१.१ परिचय........ 20

३.१.२ वर्तमान अवस्थाः........ 20

३.१.३ उद्देश्य........ 20

३.१.४ रणनीतिहरू........ 20

३.१.५ उपलब्धि, नतिजा 21

३.१.६ प्रारम्भिक वालविकास तथा शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य........ 22

३.२ आधारभूत शिक्षा 25

३.२.१ परिचय........ 25

३.२.२ वर्तमान अवस्थाः 26

३.२.३ उद्देश्य 26

३.२.४ रणनीतिहरूः........ 26

३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य 27

३.२.६ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः 29

३.३ माध्यमिक शिक्षा 32

३.३.१ परिचय........ 32

३.३.२ वर्तमान अवस्थाः 32

३. ३. ३ उद्देश्य.....32
३. ३. ४ रणनीतिहरू.....32
३. ३. ५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....33
३. ३. ६ माध्यमिक तहका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य.....34
३.४ अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइ.....37
३. ४. १ परिचय.....37
३. ४. २ वर्तमान अवस्था.....37
३. ४. ३ उद्देश्य.....38
३. ४. ४ रणनीतिहरू.....38
३. ४. ५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य.....39
३. ४. ६ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य.....39
३.५ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम.....40
३. ५. १ परिचय.....40
३. ५. २ वर्तमान अवस्था.....40
३. ५. ३ उद्धेश्य.....41
३. ५. ४ रणनीतिहरु.....41
३. ५. ५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....42
३. ५. ७ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....42

परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरु.....43

४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन.....43
४. १. १ परिचय.....43
४. १. २ वर्तमान अवस्थाः.....43
४. १. ३ उद्देश्य.....43
४. १. ४ रणनीतिहरू.....44
४. १. ५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....44
४. १. ६ पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्रीका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य.....45
४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास.....47
४. २. १ परिचय.....47
४. २. २ वर्तमान अवस्था.....48
४. २. ३ उद्देश्य.....48
४. २. ४ रणनीतिहरू.....48
४. २. ५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....49
४. २. ६ शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य.....50
४.३ समता र समावेशीकरण.....52
४. ३. १ परिचय.....52
४. ३. २ वर्तमान अवस्था.....53
४. ३. ३ उद्देश्य.....53
४. ३. ४ रणनीतिहरू.....54
४. ३. ५ उपलब्धी, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....54
४. ३. ६ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....55
४.४ विद्यालय दिवा खाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ कार्यक्रम.....56
४. ४. १ परिचय.....56
४. ४. २ बर्तमान अवस्था.....56
४. ४. ३ उद्देश्यहरु.....56
४. ४. ४ रणनीतिहरू.....56
४. ४. ५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य.....57
४. ४. ६ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य.....58
४.५ विद्यालय सुरक्षा,विपत् न्युनीकरण तथा उत्थानशिलता.....59

४.५.१ परिचय 59
४.५.२ वर्तमान अवस्था 59
४.५.३ उद्धेश्यहरु 60
४.५.४ रणनीति 60
४.५.५ उपलब्धि, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य 61
४.५.६ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य 62
४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास 63
४.६.१ परिचय 63
४.६.२ वर्तमान अवस्था 63
४.६.३ उद्देश्य 64
४.६.४ रणनीतिहरू 64
४.६.५ उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य 64
४.७ शिक्षामा सूचना प्रविधि 66
४.७.१ परिचय 66
४.७.२ वर्तमान अवस्थाः 67
४.७.३ उद्देश्य 67
४.७.४ रणनीतिहरू 68
४.७.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य 68

परिच्छेद ५ : विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन 70

५.१ संस्थागत क्षमता विकास 70
५.१.१ परिचय 70
५.१.२ वर्तमान अवस्था 71
५.१.३ उद्देश्य 72
५.१.४ रणनीतिहरू 72
५.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य 72
५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध 74
५.२.१ परिचय 74
५.२.२ वर्तमान अवस्था 74
५.२.३ उद्देश्यहरुः 74
५.२.४ रणनीतिहरू 74
५.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य 75
५.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन 76
५.३.१ परिचय 76
५.३.२ वर्तमान अवस्था 76
५.३.३ उद्देश्य 77
५.३.४ रणनीतिहरू 77
५.३.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य 77

परिच्छेद ६: लगानी र स्रोत व्यवस्थापन 79

६.१ परिचय 79
६.२ वर्तमान अवस्था 79
६.३ उद्देश्य 80
६.४ रणनीतिहरू 81
६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य 81
६.६ विद्यालय शिक्षा क्षेत्रगत उपक्षेत्र र अन्तरसम्बन्धीत विषय क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुको बजेट विवरण 81

परिच्छेद ७ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन 97

७.१ परिचय 97
७.२ वर्तमान अवस्था 97
७.३ उद्देश्य...98
७.४ रणनीतिहरू 99
७.५उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य...99
उपलब्धिः..*99*
प्रमुख नतिजाः...*99*
प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः...*100*

<u>अनुसूचीहरु</u>

अनुसूची – १	फेदीखोला गाउँपालिका अन्तर्गत सञ्चालित बालविकास केन्द्र विवरण
अनुसूची – २	फेदीखोला गाउँपालिकाको तुलनात्मक विद्यार्थी संख्या विवरण वालविकास कक्षा – (२०८० देखि २०८२ सम्म)
अनुसूची – ३	फेदीखोला गाउँपालिका अन्तर्गत सञ्चालित आधारभूत विद्यालय विवरण
अनुसूची – ४	फेदीखोला गाउँपालिकाको तुलनात्मक विद्यार्थी संख्या विवरण कक्षा – १-८ (२०८० देखि २०८२ सम्म)
अनुसूची – ५	फेदीखोला गाउँपालिका अन्तर्गत सञ्चालित माध्यमिक विद्यालय विवरण
अनुसूची – ६	फेदीखोला गाउँपालिकाको तुलनात्मक विद्यार्थी संख्या विवरण कक्षा – ९-१२
अनुसूची – ७	फेदीखोला गाउँपालिकाको तुलनात्मक नतिजा कक्षा – ८
अनुसूची – ८	फेदीखोला गाउँपालिकाको तुलनात्मक नतिजा कक्षा – १०
अनुसूची – ९	फेदीखोला गाउँपालिकाको तुलनात्मक नतिजा कक्षा – १२
अनुसूची – १०	फेदीखोला गाउँपालिकाका शिक्षकहरुको संख्यात्मक विवरण

योजनाको सारांश

गाउँ शिक्षा योजना स्थानीय तहभित्रको शिक्षा प्रणालीलाई समावेशी, गुणस्तरीय र दिगो बनाउने उद्देश्यले तयार गरिएको समग्र रणनीतिक दस्तावेज हो । यस योजनाले प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तथा वैकल्पिक/आजीवन शिक्षासम्मका कार्यक्रमलाई एकीकृत ढङ्गले समेटेको छ ।

योजनाको प्रमुख उद्देश्यहरूमा शिक्षामा पहुँच र समता विस्तार, सिकाइ उपलब्धिमा सुधार, शिक्षक तथा शैक्षिक जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि, विद्यालय सु–शासन र व्यवस्थापन सुदृढीकरण, प्रविधिको प्रभावकारी उपयोग, तथा सुरक्षित र बालमैत्री वातावरण निर्माण समावेश छन् ।

योजना तयार गर्दा तथ्याङ्क विश्लेषण, विद्यालय अवस्था अध्ययन, सरोकारवालासँग परामर्श तथा स्थानीय आवश्यकता पहिचानलाई आधार बनाइएको छ । यसले विद्यालय भर्ना र निरन्तरता, विद्यालय छाड्ने दर न्यूनीकरण, लक्षित समूह (बालिका, दलित, फरक क्षमता भएका बालबालिका, सीमान्तकृत, अल्पसंख्यक, पिछडिएका समुदाय) का लागि विशेष कार्यक्रम, तथा अनौपचारिक/वैकल्पिक शिक्षालाई प्राथमिकता दिइएको छ ।

कार्यान्वयन रणनीतिमा स्पष्ट लक्ष्य, परिणाम सूचक, वार्षिक कार्ययोजना, जिम्मेवारी बाँडफाँड र अनुगमन–मूल्याङ्कन व्यवस्था समावेश गरिएको छ । स्थानीय स्रोत परिचालन, अन्तर–तह समन्वय, समुदाय सहभागिता र सार्वजनिक–निजी साझेदारीलाई जोड दिइएको छ ।

समग्रमा यो शिक्षा योजना स्थानीय तहको शैक्षिक रूपान्तरणका लागि मार्गदर्शक दस्तावेज हो । योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनले सबै बालबालिकालाई समान अवसर, गुणस्तरीय सिकाइ र जीवनोपयोगी सीप प्रदान गर्दै सामाजिक न्याय र दिगो विकासमा योगदान पुर्‍याउने अपेक्षा गरिएको छ ।

विषय प्रवेशः

संविधानतः संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रको योजना, व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहमा निहित रहेको छ । नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ तथा विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी विद्यमान कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाले स्थानीय तहलाई आफ्ना भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक सन्दर्भअनुसार शिक्षा नीति तथा योजना निर्माण गर्ने स्पष्ट अधिकार र दायित्व प्रदान गरेको छ । यस सन्दर्भमा स्थानीय शिक्षा योजना स्थानीय तहको शिक्षा विकासको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा अत्यन्तै महत्वपूर्ण मानिन्छ ।

स्थानीय शिक्षा योजना भनेको स्थानीय तहभित्रका बालबालिका, युवा तथा वयस्कहरूको समावेशी, गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यले तयार गरिने दीर्घकालीन तथा मध्यकालीन योजना हो । यस योजनाले प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तह, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसम्मका सबै आयामलाई समेट्दै स्थानीय आवश्यकतामा आधारित लक्ष्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा बजेटको स्पष्ट खाका प्रस्तुत गर्दछ । साथै यसले संघीय तथा प्रदेश स्तरीय शिक्षा नीति, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) तथा दिगो विकास लक्ष्य (SDG–4) सँग स्थानीय शिक्षा विकासलाई समन्वयात्मक रूपमा अघि बढाउन सहयोग पुर्‍याउँछ ।

स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया तथ्यमा आधारित, सहभागितामूलक र समावेशी हुनुपर्दछ । यस क्रममा विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी, समुदाय, सरोकारवाला निकाय तथा विषयगत विज्ञहरूको सार्थक सहभागिता सुनिश्चित गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसले शिक्षा क्षेत्रमा विद्यमान असमानता, पहुँचको समस्या, गुणस्तरका चुनौती, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवाल, अपाङ्गता मैत्री पूर्वाधार, डिजिटल शिक्षा, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् प्रतिरोधी शिक्षा प्रणाली जस्ता समसामयिक विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न सहयोग गर्दछ ।

यसरी तयार पारिएको स्थानीय शिक्षा योजनाले स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रमा लगानीको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने, स्रोत साधनको प्रभावकारी परिचालन गर्ने तथा नतिजामूलक कार्यान्वयनलाई सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ । दीर्घकालीन दृष्टि, स्पष्ट लक्ष्य र मापनयोग्य सूचकहरूसहितको गाउँ शिक्षा योजना मार्फत स्थानीय तहले आफ्ना नागरिकका लागि समावेशी, गुणस्तरीय र दिगो शिक्षा प्रणाली विकासतर्फ ठोस कदम चाल्न सक्नेछ ।

शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य

शिक्षा सामाजिक, आर्थिक तथा मानवीय विकासको आधारस्तम्भ हो । गुणस्तरीय, समावेशी र जीवनोपयोगी शिक्षा बिना दिगो विकास सम्भव हुँदैन । संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रको योजना, व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएको सन्दर्भमा शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य झनै बढेको छ । स्पष्ट दृष्टि, लक्ष्य र रणनीतिबिना सञ्चालन गरिने शैक्षिक कार्यक्रमले अपेक्षित नतिजा दिन नसक्ने हुँदा व्यवस्थित शिक्षा योजना अपरिहार्य भएको छ ।

शिक्षा योजना निर्माणको प्रमुख आवश्यकता स्थानीय सन्दर्भ, आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा विकासलाई अगाडि बढाउनु हो । देशभर शिक्षा क्षेत्रमा भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक विविधता विद्यमान छ । एकै किसिमको नीति र कार्यक्रमले सबै स्थानका समस्या समाधान गर्न नसक्ने भएकाले स्थानीय तथ्याङ्क, विद्यालयको अवस्था, सिकाइ उपलब्धि, पहुँच र निरन्तरताको अवस्था, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार तथा स्रोत साधनको यथार्थ मूल्याङ्कनका आधारमा शिक्षा योजना तयार गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसले स्थानीय समस्यालाई पहिचान गरी समाधानमुखी हस्तक्षेप सुनिश्चित गर्दछ ।

शिक्षा योजना निर्माणको अर्को महत्वपूर्ण औचित्य सीमित स्रोत साधनको प्रभावकारी र पारदर्शी उपयोग हो । शिक्षा क्षेत्रमा लगानी बढ्दै गए तापनि स्रोतको सही प्राथमिकता निर्धारण हुन नसक्दा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन सकेको छैन । शिक्षा योजनाले स्पष्ट प्राथमिकता, कार्यक्रम र बजेटबीचको अन्तरसम्बन्ध स्थापित गरी स्रोतको दोहोरोपन घटाउने र नतिजामूलक लगानी सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ । साथै यसले विकास साझेदार तथा अन्य सरोकारवालासँग समन्वय र सहकार्य गर्न सहज बनाउँछ ।

समावेशिता, समानता र सामाजिक न्याय प्रवर्द्धन गर्नु पनि शिक्षा योजना निर्माणको प्रमुख औचित्य हो । बालबालिकाहरु शिक्षाको पहुँच बाहिर रहने अवस्था, लैङ्गिक विभेद, जातीय तथा सामाजिक बहिष्करण, अपाङ्गता, गरिबी र भौगोलिक कठिनाइका कारण सिर्जित असमानतालाई सम्बोधन गर्न लक्षित रणनीति आवश्यक हुन्छ । शिक्षा योजनाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (GESI) जस्ता उत्तरदायी कार्यक्रमहरू समावेश गरी पछाडि परेका तथा जोखिममा रहेका समूहको शिक्षामा पहुँच, सहभागिता र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सहयोग पुर्‍याउँछ ।

त्यसैगरी शिक्षा योजनाले शिक्षा प्रणालीको गुणस्तर सुधार र दिगोपन सुनिश्चित गर्दछ । शिक्षकको पेशागत विकास, पाठ्यक्रम कार्यान्वयन, शिक्षण–सिकाइ प्रक्रिया, परीक्षा तथा मूल्याङ्कन प्रणाली, डिजिटल शिक्षा र नवप्रवर्तनलाई योजनाबद्ध रूपमा अघि बढाउन शिक्षा योजना आवश्यक हुन्छ । साथै जलवायु परिवर्तन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण र आपतकालीन अवस्थामा पनि सिकाइ निरन्तरता कायम राख्ने शिक्षा प्रणाली निर्माणका लागि दीर्घकालीन सोच र तयारी शिक्षा योजनामार्फत मात्र सम्भव हुन्छ ।

यसरी शिक्षा योजना निर्माणले स्थानीयदेखि राष्ट्रिय लक्ष्यसम्मको सेतुका रूपमा कार्य गर्दछ । यसले विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP), दिगो विकास लक्ष्य-४ (SDG–4) तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीतिसँग स्थानीय शिक्षा विकासलाई समन्वय गर्दै उत्तरदायी, प्रभावकारी र परिणाममुखी शिक्षा प्रणाली निर्माण गर्न स्पष्ट दिशा प्रदान गर्दछ । त्यसैले गुणस्तरीय, समावेशी र दिगो शिक्षा सुनिश्चित गर्न शिक्षा योजना निर्माण आवश्यक मात्र नभई अपरिहार्य कार्य हो ।

योजना निर्माणका आधारहरु

शिक्षा योजना निर्माण गर्दा देहाय बमोजिमका सामग्रीहरूलाई आधार लिएर योजना निर्माण गरिएको छ ;

१. नेपालको संविधान

२. सोह्रौँ आवधिक योजना

३. गण्डकी प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजना

४. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

५. दिगो विकास लक्ष्य (२०७२–०८७)

६. फेदीखोला गाउँपालिकाको २० वर्षे गुरु योजना

७. सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७

८. राष्ट्रिय/प्रादेशिक/स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच (मिसन २१०० लगायत)

९. अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ लगायत विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्बन्धी ऐन, नियमावली

१०. विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (२०७९–०८८)

११. राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६

१२. गण्डकी प्रदेश शिक्षा नीति, २०७८

१३. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८

१४. स्थानीय तहको मध्यकालिन खर्च संरचना

१५. राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन, २०७८

१६. राजनीतिक दलका घोषणापत्रहरु

१७. विद्यालय सुधार योजना र अन्य सरकारी र गैरसरकारी सङ्घसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम आदि ।

योजना निर्माणका प्रक्रियाहरू

योजना निर्माणको क्रममा देहाय बमोजिमका प्रक्रियाहरू अवलम्वन गरिएको छः

१. कार्यपालिकाको बैठकको निर्णय
२. योजना निर्माण समितिको गठन
३. योजना निर्माण कार्यदल गठन
४. सरोकारवालाहरुको भेलाको उपस्थिति र निर्णय
५. प्रथम मस्यौदा तयारी
६. योजनाको अन्तिम रुप
७. योजनाको मूल्याकंन
८. योजनाको स्वीकृति र कार्यान्वयन।

योजनाको दस्तावेजको स्वरूप

यस योजनाको पहिलो परिच्छेदमा स्थानीय तहको पृष्ठभूमि शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरु चुनौतीहरु र अवसरहरु उल्लेख गरिएको छ । दोस्रो परिच्छेदमा यस योजनाका दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्य तथा रणनीतिहरू र प्रमुख अपेक्षित उपलब्धिहरु प्रस्तुत गरिएको छ ।

परिच्छेद तीनमा विद्यालय क्षेत्रका विभिन्न उपक्षेत्रगत योजनाका खाका समावेश गरिएको छ । यसमा समावेश गरिएका उपक्षेत्रहरूमा प्रारम्भिक बालिवकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ, पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन र शिक्षक विकास तथा व्यवस्थापन रहेका छन् । परिच्छेद चारमा विद्यालय शिक्षाका विभिन्न अन्तरसम्बन्धित विषयहरू समावेश गरिएको छ । यसमा समावेश गरिएका अन्तरसम्बन्धित विषयहरूमा समता तथा समावेशीकरण; स्वास्थ्य, पोषण तथा दिवा खाजा; आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा; विद्यालय भौतिक विकास र शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि रहेका छन् ।

परिच्छेद पाँचमा सुशासन तथा व्यवस्थापनअन्तर्गत आवश्यक संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीका समावेश गरिएको छ । परिच्छेद ६ मा योजनाका लागि लगानी र स्रोत व्यवस्थापन के कसरी गर्ने भन्ने विषय प्रस्तुत गरिएको छ । परिच्छेद सातमा योजनाको कार्यन्वयनबाट अपेक्षा गरिएका समग्र नतिजाहरू र मुख्य मुख्य सूचकहरु उल्लेख गरिएको छ ।

परिच्छेद १ : परिचय

१.१ वर्तमान अवस्था

१.१.१ भौगोलिक अवस्थिति

यो स्थानीय तह नेपालको गण्डकी प्रदेश अन्तर्गतका ११ जिल्ला मध्ये स्याङ्जा जिल्लाको पूर्वोत्तर भागमा अवस्थित रहेको छ । यसको भौगोलिक अवस्थिति ८३ डिग्री ५१ मिनेट १० सेकेण्ड देखि ८३ डिग्री ४९ मिनेट ३६ सेकेण्ड उत्तरी अक्षांशसम्म र २८ डिग्री १० मिनेट ४६ सेकेण्ड देखि २८ डिग्री १० मिनेट ५६ सेकेण्ड देशान्तरसम्म फैलिएको छ । यस स्थानीय तहको क्षेत्रफल करिब ५६.७३ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । यसको पूर्वोत्तर भागमा कास्की जिल्लाको पोखरा महानगरपालिका, पश्चिम र दक्षिणतर्फ आँधीखोला गाउँपालिका र दक्षिण र पूर्वतर्फ पुतलीबजार नगरपालिकाका सीमाना रहेका छन् । यस स्थानीय तहको नामकरण ऐतिहासिक, सांस्कृतिक तथा भौगोलिक विशेषताका आधारमा गरिएको मानिन्छ, जसले स्थानीय पहिचान र गौरवलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ ।

हावापानीको दृष्टिले यस स्थानीय तहमा सामान्यतया उपोष्णदेखि समशीतोष्ण जलवायु पाइन्छ। गर्मी याममा तापक्रम मध्यमदेखि उच्च रहने र वर्षायाममा पर्याप्त वर्षा हुने गर्दछ । जाडो याममा तापक्रम घट्ने भए पनि अत्यधिक चिसो हुदैँन । यस प्रकारको हावापानी कृषि, वन तथा जैविक विविधताको दृष्टिले अनुकूल मानिन्छ ।

पर्यटकीय सम्भावनाको हिसाबले यहाँ प्राकृतिक सौन्दर्य, धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरू रहेका छन् । यहाँका खोलानाला, पोखरी, वनजंगल, डाँडाकाँडा, ऐतिहासिक मन्दिर, गुम्बा र सांस्कृतिक धरोहरहरूले आन्तरिक पर्यटन प्रवर्द्धनको राम्रो सम्भावना देखाउँछन् । यद्यपि पूर्वाधार, प्रचार प्रसार र व्यवस्थापनको कमीका कारण यी सम्भावनाहरू पूर्ण रूपमा उपयोग हुन सकेका छैनन्।

यस स्थानीय तहमा पाइने जैविक विविधताअन्तर्गत विभिन्न प्रजातिका वनस्पति, वन्यजन्तु तथा चराचुरुङ्गीहरू पर्दछन् । वन क्षेत्रले वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्न, जलाधार संरक्षण गर्न र स्थानीय जीविकोपार्जनमा योगदान पुर्‍याएको छ । तथापि वन अतिक्रमण, स्रोत साधनको अव्यवस्थित दोहन र विश्वव्यापी जलवायु परिवर्तनका असरले जैविक विविधतामा चुनौती सिर्जना गरिरहेको छ ।

प्राकृतिक प्रकोप तथा जोखिमको दृष्टिले यस स्थानीय तह बाढी, पहिरो, डुबान, आगलागी, खडेरी तथा भूकम्प जस्ता जोखिमहरूसँग आंशिक रूपमा प्रभावित छ । विशेष गरी वर्षा याममा खोलानालाबाट बाढी र पहिरोको जोखिम बढ्ने गर्दछ । जोखिम न्यूनीकरणका लागि पूर्वतयारी, जनचेतना, सुरक्षित पूर्वाधार विकास तथा स्थानीय तहको आपतकालीन व्यवस्थापन क्षमता सुदृढीकरण आवश्यक देखिन्छ ।

समग्रमा यस स्थानीय तहमा प्रशस्त प्राकृतिक, जैविक तथा पर्यटकीय सम्भावना रहेको भए पनि सही सदुपयोगका लागि दिगो व्यवस्थापन, जोखिम न्यूनीकरण र योजनाबद्ध विकासमार्फत मात्र यी स्रोतहरूको समुचित उपयोग सम्भव छ ।

<u>फेदीखोला गाउँपालिकाको नक्सा</u>

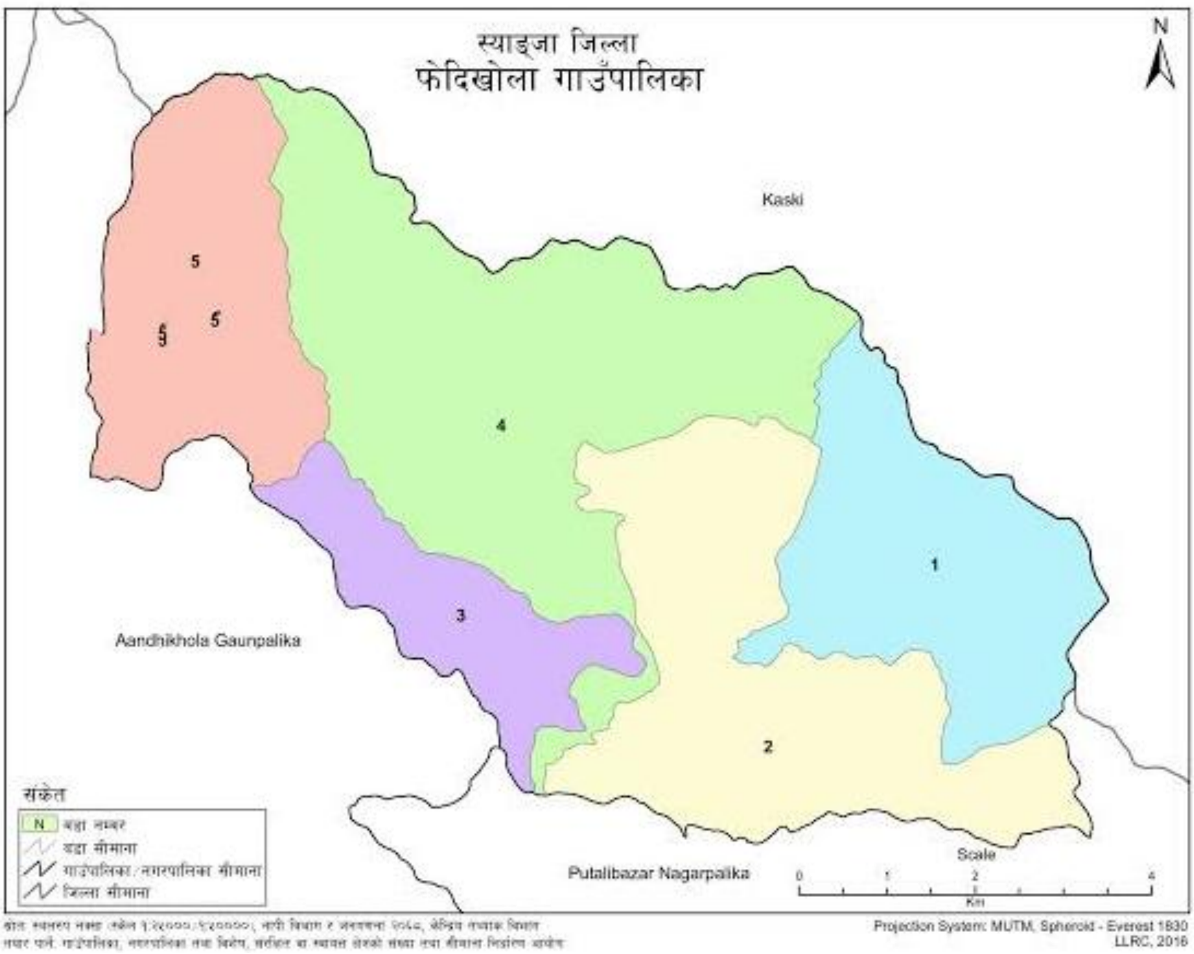

१.१.२ ऐतिहासिक अवस्था

फेदीखोला गाउँपालिका वि.सं. २०७३ मा नेपाल सरकारले गरेको नयाँ स्थानीय तह पुन:संरचनाको समयमा गठन गरिएको हो । यसअन्तर्गत तत्कालीन बाँगेफड्के, भाटखोला, आरुखर्क र फेदीखोला गरी चारवटा गाउँ विकास समितिहरूलाई मिलाएर यस गाउँपालिकाको स्थापना गरिएको हो ।

१.१.३ सामाजिक अवस्था

फेदीखोला गाउँपालिका सामाजिक रुपमा विविधताले भरिएको छ । विभिन्न जातजाति, धर्म, पेशा, सम्प्रदाय र फरक फरक आर्थिक अवस्थाका जनताको बसोवास र आपसी सद्भावले यसको विकासमा टेवा पुऱ्याएको छ ।

क) जनसाङ्ख्यिक संरचना

यस स्थानीय तहको जनसाङ्ख्यिक संरचनाले विविधता, गतिशीलता र विकासका चुनौती तथा सम्भावनालाई एकैसाथ प्रतिबिम्बित गर्दछ । जनसङ्ख्याको बनावट हेर्दा महिला र पुरुषको अनुपात करिब सन्तुलित रहेको छ, यद्यपि कार्यशील उमेर समूहमा पुरुषको बाह्य बसाइँका कारण महिला जनसङ्ख्याको अनुपात तुलनात्मक रूपमा बढी देखिने अवस्था पनि छ । बालबालिका, किशोर–किशोरी, कार्यशील उमेर (१५–५९ वर्ष) तथा ज्येष्ठ नागरिकको जनसङ्ख्या वितरणले भविष्यको शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षाको आवश्यकतालाई संकेत गर्दछ ।

यस स्थानीय तहमा अल्पसङ्ख्यक, दलित, आदिवासी जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा अन्य समुदायहरूको उल्लेखनीय उपस्थिति रहेको छ । यी समूहहरू सामाजिक, आर्थिक तथा शैक्षिक पहुँचका दृष्टिले सामान्य अवस्थामा रहेको स्थिति छ, जसले लक्षित तथा समावेशी नीतिको आवश्यकता औँल्याउँछ।

जनसङ्ख्याको वृद्धिदर न्यून रहेको छ । जन्मदर, मृत्युदर, स्वास्थ्य सेवामा पहुँच तथा बसाइसराइँका प्रवृत्तिले यस वृद्धिदरलाई प्रभावित गरेको छ । यदि हालको प्रवृत्ति निरन्तर रहेमा आगामी वर्षहरूमा कार्यशील उमेर समूहको हिस्सा क्रमशः घट्ने र ज्येष्ठ नागरिकको जनसङ्ख्या बढ्ने सम्भावना देखिन्छ ।

बसाइसराइँको दृष्टिले यो स्थानीय तह श्रम–आधारित बाह्य तथा आन्तरिक बसाइसराइँबाट प्रभावित छ । रोजगारी, शिक्षा र सेवा सुविधाको खोजीमा युवा वर्गको बाहिरिने प्रवृत्तिले स्थानीय उत्पादनशीलता र विद्यालय उमेर समूहको संख्यामा असर पारेको छ । जनसङ्ख्याको समग्र प्रक्षेपणले दीर्घकालमा शिक्षा,

सीप विकास, रोजगारी सिर्जना र सामाजिक संरक्षण कार्यक्रमलाई जनसाङ्ख्यिक यथार्थसँग जोडेर अघि बढाउनुपर्ने आवश्यकता स्पष्ट पार्दछ ।

समग्रमा यस स्थानीय तहको जनसाङ्ख्यिक संरचनाले समावेशी विकास, लक्षित शिक्षा तथा मानव संसाधन विकास रणनीतिका लागि बलियो आधार प्रदान गर्दछ ।

ख) सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषणः

यस स्थानीय तह सामाजिक, सांस्कृतिक र भाषिक विविधताले सम्पन्न क्षेत्रका रूपमा परिचित छ। यहाँ विभिन्न जातजाति र समुदायहरूको बसोबास रहेको छ, जसले आपसी सहअस्तित्व, सहिष्णुता र सामाजिक सद्भावको परम्परालाई बलियो बनाएको छ। हिन्दु, बौद्ध, मुस्लिम, किराँत तथा अन्य धर्मावलम्बीहरूको उपस्थिति रहेको यो क्षेत्रमा धार्मिक सहिष्णुता र विविध आस्था–प्रणाली सामाजिक जीवनको अभिन्न अङ्गका रूपमा विकसित भएका छन् ।

स्थानीय तहमा प्रचलित परम्परा, संस्कृति, चाडपर्व, संस्कार, लोककला तथा सांस्कृतिक अभ्यासहरूले समुदायको पहिचान, मूल्य मान्यता र सामाजिक आचरणलाई निर्देशित गर्दछन्। यस्ता सांस्कृतिक सम्पदाले सामाजिक एकता, नैतिक शिक्षा र अन्तरपुस्तीय सम्बन्ध सुदृढ गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन्। तथापि आधुनिक जीवनशैली, शहरीकरण र वैदेशिक प्रभावका कारण केही परम्परागत अभ्यासहरू क्रमशः लोपोन्मुख हुने जोखिममा रहेका छन् ।

भाषिक दृष्टिले यस स्थानीय तह बहुभाषिक प्रकृतिको छ । नेपाली भाषासँगै विभिन्न मातृभाषाहरू प्रयोगमा छन्, जसले सांस्कृतिक पहिचान र सिकाइ प्रक्रियामा विशेष महत्त्व राख्दछन् । मातृभाषामा आधारित शिक्षा तथा सञ्चारले बालबालिकाको सिकाइ सहज बनाउने र समावेशी शिक्षा प्रवर्द्धन गर्ने सम्भावना देखिन्छ ।

यस स्थानीय तहमा पुस्तौंदेखि हस्तान्तरण हुँदै आएको रैथाने ज्ञान, सीप र प्रविधि कृषि, पशुपालन, जडीबुटी, घरेलु उद्योग, वास्तुकला, खानपान र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनसँग जोडिएका छन् । यस्ता ज्ञान र सीपहरूले स्थानीय जीविकोपार्जन, आत्मनिर्भरता र दिगो विकासमा योगदान पुर्‍याउँदै आएका छन् । यद्यपि पर्याप्त अभिलेखीकरण, प्रवर्द्धन र आधुनिक प्रविधिसँगको समन्वयको अभावले यी ज्ञान–सीपहरूको निरन्तरता चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

समग्रमा, सामाजिक–सांस्कृतिक विविधता, मातृभाषा र रैथाने ज्ञान यस स्थानीय तहका अमूल्य सम्पदा हुन्। तिनको संरक्षण, प्रवर्द्धन र शिक्षा तथा विकास योजनासँग एकीकरण गर्नु दीर्घकालीन सामाजिक विकासका लागि अपरिहार्य देखिन्छ ।

ग) आर्थिक अवस्थाको विश्लेषणः

यस स्थानीय तहको आर्थिक संरचना मुख्यतः कृषि, सेवा तथा उद्यमशीलतामा आधारित रहेको छ । परम्परागत कृषि यहाँको प्रमुख व्यवसायका रूपमा विद्यमान छ, जसअन्तर्गत अन्नबाली, तरकारी, फलफूल, पशुपालन तथा साना स्तरका कृषि–आधारित गतिविधिहरू सञ्चालन भइरहेका छन् । यद्यपि सिँचाइ, प्रविधि, बजार पहुँच र मूल्य श्रृंखलाको सीमितताका कारण कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व अपेक्षाअनुसार वृद्धि हुन सकेको छैन ।

उद्योग तथा व्यापारको क्षेत्रमा घरेलु तथा साना उद्योगहरू—जस्तै खाद्य प्रशोधन, हस्तकला, निर्माण सामग्री, सिलाइ–कटाइ तथा कृषि–आधारित उद्योग—आर्थिक क्रियाकलापका महत्वपूर्ण आधार बनेका छन्। स्थानीय बजार, साना व्यापारिक प्रतिष्ठान र सेवा व्यवसायले रोजगारी सिर्जना गरिरहेको भए पनि पूँजी, सीप, प्रविधि र लगानी वातावरणको कमजोरीले यस क्षेत्रको विस्तार सीमित रहेको देखिन्छ ।

पर्यटन सम्भावनाको दृष्टिले यस स्थानीय तहमा प्राकृतिक, धार्मिक र सांस्कृतिक सम्पदाले आन्तरिक पर्यटन प्रवर्द्धनको अवसर प्रदान गरेका छन् । होमस्टे, धार्मिक यात्रा, स्थानीय संस्कृति र प्राकृतिक सौन्दर्यमा आधारित पर्यटन गतिविधिले आयआर्जन र रोजगारी सिर्जनामा योगदान पुर्‍याउने सम्भावना रहे तापनि पूर्वाधार विकास, प्रवर्द्धन र व्यवस्थापन अझै अपर्याप्त छन् ।

रोजगारीका अवसरहरू सीमित भएकाले श्रमशक्तिको उल्लेखनीय हिस्सा आन्तरिक तथा वैदेशिक रोजगारीमा संलग्न रहेको छ । रेमिट्यान्सले घरायसी अर्थतन्त्रमा योगदान पुर्‍याए पनि दीर्घकालीन उत्पादनशील क्षेत्रमा यसको न्यून प्रयोग चुनौतीका रूपमा देखिन्छ ।

समग्रमा यस स्थानीय तहको आर्थिक विकासका लागि कृषि आधुनिकीकरण, साना तथा मध्यम स्तरका उद्यम प्रवर्द्धन, पर्यटन विकास र सीपमूलक रोजगारी सिर्जनालाई एकीकृत रूपमा अघि बढाउनु आवश्यक देखिन्छ ।

घ) शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषणः

उपक्षेत्र	**अवस्थाको विश्लेषण**
प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा	**प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा** बालबालिकाको समग्र विकासको आधार हो । यस स्थानीय तहमा हाल प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूको सङ्ख्या २५ रहेको छ भने ती केन्द्रहरूमा समेटिएका बालबालिकाको सङ्ख्या ३०९ रहेको छ । केन्द्रहरूको भौगोलिक वितरण र सेवा गुणस्तरमा एकरूपता नदेखिने अवस्था छ । लैङ्गिक दृष्टिले प्रारम्भिक तहमा बालक र बालिकाको सहभागिता तुलनात्मक रूपमा सन्तुलित देखिन्छ। यद्यपि अपाङ्गता भएका, दलित, आदिवासी/जनजाति तथा अन्य सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाको पहुँच र नियमितता अझै चुनौतीपूर्ण छ । अपाङ्गता–मैत्री पूर्वाधार, विशेष सिकाइ सामग्री र समावेशी शिक्षण अभ्यासको अभाव यसका प्रमुख कारण हुन् । प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमा कार्यरत सहजकर्ताको सङ्ख्या सामुदायिक र संस्थागत गरी ३३ रहेको छ । अधिकांश सहजकर्ताले आधारभूत तालिम प्राप्त गरे पनि खेलमा आधारित सिकाइ, बालमनोविज्ञान र समावेशी शिक्षण विधिमा निरन्तर क्षमता अभिवृद्धि आवश्यक देखिन्छ । सहजकर्ता–बालबालिका अनुपात १३:१ रहेको छ, जुन केही केन्द्रमा मापदण्डअनुकूल छैन । पूर्वाधारको दृष्टिले सुरक्षित, बालमैत्री कक्षाकोठा, खानेपानी, शौचालय, खेल सामग्री तथा सिकाइ कुनाको उपलब्धता केन्द्रगत रूपमा असमान छ । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग न्यून रहेको छ र डिजिटल सिकाइ सामग्री सीमित केन्द्रहरूमा मात्र प्रयोगमा आएका छन् । जलवायु तथा वातावरणीय अवस्था सामान्य रहेको छ । तथापि सुरक्षित पूर्वाधार र वातावरणीय सचेतना कार्यक्रमको आवश्यकता देखिन्छ । समग्रमा, यस स्थानीय तहमा प्रारम्भिक बालविकासमा पहुँच विस्तार भए तापनि समावेशिता, गुणस्तर, पूर्वाधार र वातावरणीय सुरक्षामा सुधार आवश्यक छ । लक्षित कार्यक्रम, सहजकर्ताको क्षमता विकास र बालमैत्री वातावरण निर्माणमार्फत प्रारम्भिक शिक्षाको गुणस्तर सुदृढ गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ ।
आधारभूत शिक्षा	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १–८) सबै बालबालिकाको मौलिक अधिकार र जीवनोपयोगी सिकाइको आधार हो । यस स्थानीय तहमा हाल आधारभूत तहका विद्यालयहरूको सङ्ख्या १० (सामुदायिक ८ र संस्थागत २) रहेका छन भने

	अध्ययनरत विद्यार्थीको सङ्ख्या १४२५ रहेको छ । भर्ना दरमा सुधार देखिए तापनि कक्षा दोहोरिने, कक्षा छोड्ने र सिकाइ उपलब्धिमा तहगत भिन्नता देखिन्छ। लैङ्गिक दृष्टिले आधारभूत तहमा बालक र बालिकाको सहभागिता तुलनात्मक रूपमा सन्तुलित देखिन्छ । यद्यपि दलित, अपाङ्गता भएका, आदिवासी/जनजाति तथा अन्य सीमान्तकृत समूहका बालबालिकाको नियमितता र सिकाइ उपलब्धि अपेक्षाकृत कमजोर रहेको अवस्था पाइन्छ । अपाङ्गता–मैत्री पूर्वाधार, सहायक सामग्री तथा समावेशी शिक्षण विधिको अभाव यसका प्रमुख कारण हुन् । विद्यालय उमेर समूहका बालबालिका मध्ये विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको सङ्ख्या शुन्य रहेको अनुमान छ । विद्यालयहरूको भौगोलिक वितरण केही क्षेत्रमा पहुँचमैत्री र केही क्षेत्रमा दुर्गम रहेको छ । विद्यार्थी–शिक्षक अनुपात औसत १४:१ रहेको छ भने गणित, विज्ञान र अङ्ग्रेजी विषयमा विषयगत शिक्षकको अभाव देखिन्छ । विद्यार्थी सङ्ख्या न्यून भएका विद्यालयहरूमा बहुकक्षा–बहुतह (Multi-grade Multi-level) पठनपाठन सञ्चालन भइरहेको अवस्था छ । आवधिक तालिम, शैक्षिक सामग्री र उचित व्यवस्थापनको अभावले यसको प्रभावकारिता सीमित भए पनि शैक्षिक योजना व्यवस्थित रूपमा लागू गर्न सकेमा पहुँच र लागत–प्रभावकारितामा सुधार हुने सम्भावना देखिन्छ । पूर्वाधारको दृष्टिले सुरक्षित कक्षाकोठा, बालमैत्री शौचालय, खानेपानी, पुस्तकालय र खेलकुद सुविधाको उपलब्धता विद्यालयगत रूपमा असमान छ । सिकाइ सामग्री तथा स्थानीय सन्दर्भअनुकूल पाठ्यसामग्रीको उपलब्धता सीमित रहेको छ । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग अझै न्यून छ, जसले प्रविधिमा आधारित सिकाइ विस्तारमा चुनौती सिर्जना गरेको छ । जलवायु तथा वातावरणीय दृष्टिले केही विद्यालयहरू बाढी, पहिरो, गर्मी वा चिसो जस्ता जोखिममा रहेका छन्, जसले शैक्षिक नियमितता र पूर्वाधारमा असर पारेको छ । सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार, विपद् पूर्वतयारी र वातावरमैत्री शिक्षाको आवश्यकता देखिन्छ । समग्रमा, यस स्थानीय तहमा आधारभूत शिक्षामा पहुँच विस्तार भए तापनि समावेशिता, सिकाइ गुणस्तर, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार तथा जलवायु–अनुकूल

	विद्यालय विकासमा अझै सुधार आवश्यक देखिन्छ । लक्षित समावेशी कार्यक्रम र गुणस्तर सुधारका पहलमार्फत आधारभूत शिक्षालाई सुदृढ बनाउन सकिने सम्भावना देखिन्छ ।
माध्यमिक शिक्षा	माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९–१२) विद्यार्थीहरूको जीवनोपयोगी सीप, विश्लेषणात्मक सोच र भविष्यका अवसरका लागि आधार तयार गर्ने महत्वपूर्ण चरण हो । यस स्थानीय तहमा हाल माध्यमिक विद्यालयहरूको सङ्ख्या ११, सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक संख्या ५० रहेको छ । यस गाउँपालिका भित्र अध्ययनरत विद्यार्थीको सङ्ख्या ६२० रहेको छ । भर्ना दरमा सुधार भए तापनि कक्षा छोड्ने र सिकाइ उपलब्धिमा तहगत भिन्नता रहेको देखिन्छ । लैङ्गिक दृष्टिले माध्यमिक तहमा बालक र बालिकाको सहभागिता क्रमशः ५२% र ४८% रहेको छ । कुल ६२० बालवालिकामध्ये फरक क्षमता भएका ७, दलित २०२, आदिवासी/जनजाति ९३, ब्राम्हण/क्षत्री ३२४ र अन्य १ जना रहेका छन् । शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात औसत ११ : १ रहेको छ । विषयगत शिक्षक विशेष गरी गणित, विज्ञान, अङ्ग्रेजी तथा प्राविधिक/व्यावसायिक विषयमा सीमित उपलब्धता छ, जसले सिकाइ गुणस्तरमा असर पुर्‍याएको छ । पूर्वाधारको दृष्टिले सुरक्षित कक्षाकोठा, बालमैत्री शौचालय, खानेपानी, पुस्तकालय र खेलकुद सुविधाको उपलब्धता विद्यालयगत रूपमा असमान छ । सिकाइ सामग्री, प्रयोगात्मक उपकरण तथा ICT सामग्रीको पहुँच न्यून छ । जलवायु तथा वातावरणीय दृष्टिले केही विद्यालयहरू बाढी, पहिरो, जस्ता जोखिममा रहेका छन्, जसले शैक्षिक नियमितता र पूर्वाधारमा असर पुर्‍याएको छ। सुरक्षित पूर्वाधार, वातावरणीय शिक्षा र विपद् तयारी कार्यक्रम आवश्यक देखिन्छ । समग्रमा, यस स्थानीय तहमा माध्यमिक शिक्षामा पहुँच विस्तार भए तापनि समावेशिता, सिकाइ गुणस्तर, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार र ICT प्रविधि विस्तारमा सुधार आवश्यक छ । लक्षित योजना र गुणस्तर सुधारका पहलमार्फत माध्यमिक शिक्षाको प्रभावकारिता वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ ।

अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइले सबै उमेर समूहका नागरिकलाई जीवनोपयोगी सीप, साक्षरता र आर्थिक अवसर प्रदान गर्ने महत्वपूर्ण माध्यमको रूपमा काम गर्दछ । यस स्थानीय तहमा विभिन्न अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा रहेका छन्, जसमा **साक्षरता अभियान, बालबालिका र युवा लक्षित कार्यक्रम, महिला साक्षरता समूह, सीप विकास तालिम** लगायतका पहलहरू समावेश छन् । हाल सम्म यो तहमा सहभागी साक्षर संख्या २७६ र निरक्षर जनसंख्या अनुमानित १५० रहेको छ । वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रम अन्तर्गतपुनःभर्ना, विद्यालय बाहिरका बालबालिका र किशोर–किशोरीका लागि सञ्चालन गरिएका कार्यक्रमहरू, सामाजिक र आर्थिक पृष्ठभूमि अनुसार लक्षित गरी कार्यान्वयन भइरहेका छन् । यसले बालबालिका, युवा र महिला समावेशीकरणमा सकारात्मक योगदान पुर्‍याएको छ । तथापि समूहगत सहभागिता, नियमितता र गुणस्तरमा अझै सुधारको आवश्यकता देखिन्छ । आयआर्जन तथा व्यावसायिक सीपसँग जोडिएका तालिम कार्यक्रमले समुदायका सदस्यलाई आत्मनिर्भर र रोजगारीका लागि सक्षम बनाउने उद्देश्य राख्दछ । यस स्थानीय तहमा सञ्चालन भएका **कृषि, हस्तकला, सिलाइ–कटाइ, आईटी/प्रविधि र स्थानीय उत्पादनमा आधारित तालिम**मा सहभागीको सङ्ख्या उल्लेख्य रहेको छ । यस्ता तालिमहरूले दिगो आयआर्जनको सम्भावना बढाउने भए तापनि तालिमपछि रोजगारी र बजार पहुँचमा चुनौतीहरू देखिन्छन् । सामुदायिक पुस्तकालय, सिकाइ केन्द्र र डिजिटल स्रोतहरूको पहुँचमा अझै असमानता छ । धेरै स्थानमा पुस्तकालय सञ्चालन भए तापनि बालबालिका, युवा र महिला समुदायले त्यसको पूर्ण उपयोग गर्न सकेका छैनन् । पुस्तकालय, सीप परीक्षण, प्रशिक्षण र परामर्शलाई एकीकृत गर्दै स्थानीय स्तरमा सिकाइ वातावरणलाई अझ प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक छ । समग्रमा यस स्थानीय तहमा अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ कार्यक्रमले साक्षरता, सीप विकास र समुदाय सहभागितामा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याएका छन् । तथापि निरक्षरता न्यूनीकरण, गुणस्तरीय कार्यक्रम विस्तार, लक्षित समूहको समावेशी सहभागिता, आयआर्जन तथा सीपको व्यावसायिक उपयोग र स्थानीय पुस्तकालय तथा ज्ञान स्रोतको सशक्तीकरणलाई प्राथमिकता दिनु आवश्यक देखिन्छ । यसले दीर्घकालीन रूपमा समुदायमा जीवनभर सिकाइको वातावरण र दिगो विकास सुनिश्चित गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछ ।

यस स्थानीय तहमा शिक्षा पहुँचमा विस्तार हुदैँ गएको छ । प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रदेखि माध्यमिक तहसम्म विद्यार्थीहरूको भर्ना र सहभागितामा वृद्धि भएको छ । प्रारम्भिक बालविकास र आधारभूत तहमा लैङ्गिक समानता अपेक्षाकृत सन्तुलित देखिन्छ भने माध्यमिक तहमा बालिकाको निरन्तरतामा केही कमी छ । अपाङ्गता भएका, दलित, आदिवासी/जनजाति तथा अन्य सीमान्तकृत समूहका बालबालिकाको पहुँच र सिकाइ उपलब्धि अझै चुनौतीपूर्ण छ, जसले लक्षित समावेशी कार्यक्रमको आवश्यकता औंल्याउँछ ।

शिक्षक क्षमता र व्यवस्थापनमा सुधार आवश्यक देखिन्छ । विशेष गरी विषयगत शिक्षकको अभाव, शिक्षक–विद्यार्थी अनुपातको असमानता, बहुकक्षा/बहुस्तरको अभ्यास प्रारम्भिक र आधारभूत तहमा मात्र सीमित रहेको अवस्था आदिले सिकाइ गुणस्तरमा प्रत्यक्ष असर पुऱ्याउँछ ।

पूर्वाधार, सिकाइ सामग्री र ICT मा पहुँच असमान रहेको छ । सुरक्षित बालमैत्री शिक्षणका लागि बाढी, पहिरो, भूकम्प, महामारी जस्ता विपद्ले विद्यालय र बालविकास केन्द्रको नियमिततामा असर पुऱ्याएको छ ।

अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइले समुदायमा साक्षरता, सीप विकास र जीवनोपयोगी सीप प्रदान गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएको छ । तथापि निरक्षरता न्यूनीकरण, गुणस्तरीय तालिम, आयआर्जन र व्यावसायिक सीपको प्रयोग तथा सामुदायिक पुस्तकालय र ज्ञान स्रोतहरूको उपयोगमा अझ सुधार आवश्यक देखिन्छ ।

समग्रमा यस स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच र समावेशिता विस्तार भए तापनि **गुणस्तरीय सिकाइ, समावेशी पहुँच, शिक्षक क्षमता, पूर्वाधार सुधार, ICT पहुँच र वातावरणीय जोखिम व्यवस्थापन** मुख्य चुनौती बनेका छन् । यसका लागि **तथ्याङ्कमा आधारित लक्षित कार्यक्रम, समावेशी नीतिहरू, बालमैत्री वातावरण निर्माण, शिक्षक क्षमता अभिवृद्धि र स्थानीय समुदायको सक्रिय सहभागिता** आवश्यक छ । यस्ता पहलहरू सफलतापूर्वक कार्यान्वयन भएमा स्थानीय तहमा दिगो, गुणस्तरीय र समावेशी शिक्षा प्रणाली विकास गर्न सकिने स्पष्ट सम्भावना छ ।

१.२ शैक्षिक अवस्थाको सवल पक्ष, समस्या, चुनौती र अवसरहरु

१.२.१ सबल पक्षहरु

यस स्थानीय तहले शिक्षा क्षेत्रमा समावेशिता, गुणस्तर र पहुँच विस्तारका लागि विभिन्न असल अभ्यासहरू लागू गर्दै आएको छ । प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तहसम्म बालबालिकाको समग्र विकास सुनिश्चित गर्न सुरक्षित, बालमैत्री र अपाङ्गता–मैत्री कक्षाकोठा निर्माण गरिएको छ । प्रारम्भिक तहमा खेल–आधारित सिकाइ, बालमनोविज्ञान र अभिभावक सहभागिता कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन् जसले बालबालिकाको नियमित उपस्थिति र सिकाइ प्रभावकारिता बढाउन सहयोग पुऱ्याएका छन् ।

आधारभूत र माध्यमिक तहमा लैङ्गिक समानता सुनिश्चित गर्दै बालक र बालिकाको सहभागिता सन्तुलन कायम गरिएको छ । दलित, अपाङ्गता भएका, आदिवासी/जनजाति तथा अन्य सीमान्तकृत समूहको सहभागिता बढाउन लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन भएका छन् । शिक्षक व्यवस्थापनमा सुधार गर्दै विषयगत दक्ष शिक्षकको नियुक्ति र निरन्तर पेशागत विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन् । शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात सुधार गर्ने, तालिम र क्षमता अभिवृद्धि मार्फत सिकाइ गुणस्तर वृद्धि गर्ने पहलहरू सफल देखिएका छन् ।

पूर्वाधार र सिकाइ वातावरण सुधारका लागि विद्यालयहरूमा पुस्तकालय, प्रयोगशाला, खेलकुद सामग्री र ICT उपकरण उपलब्ध गराइएका छन् । विद्यालय भवनमा हरित र वातावरणीय सचेत पूर्वाधार लागू गरेर जलवायु जोखिम न्यूनीकरणमा कदम चालिएको छ । साथै अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइ कार्यक्रम मार्फत महिला, युवा र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको साक्षरता र व्यावसायिक सीप विकासमा योगदान पुर्‍याइएको छ । आयआर्जन, कृषि, हस्तकला र स्थानीय उत्पादनका तालिमहरूले समुदायमा आत्मनिर्भरता वृद्धि गरेका छन् ।

स्थानीय तहले विद्यालय व्यवस्थापन समिति र अभिभावक/समुदायको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्दै योजना, अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रक्रियामा सुधार गरेको छ । विद्यालय र समुदायबीच सहकार्य बढाएर सिकाइ गुणस्तर सुधार, समावेशी शिक्षा विस्तार र बालबालिकाको नियमित उपस्थिति सुनिश्चित गरिएको छ । यसरी लागू गरिएका असल अभ्यासहरूले स्थानीय तहमा समावेशी, गुणस्तरीय, बालमैत्री र दिगो शिक्षा प्रणाली विकासमा महत्वपूर्ण योगदान पुर्‍याएका छन् र अन्य स्थानीय तहका लागि नमुना रूपमा प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

१.२.२ शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरू

१. विद्यालय शिक्षामा सबै बालबालिकालाई समान पहुँच, सहभागिता र गुणस्तर सुनिश्चित गर्न नसक्नु,
२. लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सुनिश्चित गर्न नसक्नु,
३. अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकालाई समावेशी सिकाइ वातावरण उपलब्ध गराउन नसक्नु,
४. पाठ्यक्रमले तोकेको सिकाइ उपलब्धि प्रभावकारी रूपमा हासिल गर्न नसक्नु,
५. बालमैत्री विद्यालय निर्माण गरी सिकाइ वातावरण सुधार गर्न नसक्नु,
६. विषयगत तथा कक्षागत शिक्षकको दरबन्दी पर्याप्त नहुनु,
७. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) मा पहुँच नहुनु र प्रभावकारी प्रयोग गर्न नसक्नु,
८. साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त शिक्षाका अवसर पर्याप्त उपलब्ध गराउन नसक्नु,
९. वैकल्पिक सिकाइ कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न नसक्नु,
१०. विद्यालय र बालविकास केन्द्रको भौतिक पूर्वाधार विकास पर्याप्त नहुनु,
११. विद्यालय पूर्वाधार र सिकाइ वातावरणमा जलवायु उत्थानशीलता सुनिश्चित गर्न नसक्नु ।

१.२.३ अवसरहरू

१. संवैधानिक तथा कानुनी आधारहरु प्राप्त हुनु

२. शिक्षामा लगानी वृद्धि गरी गुणस्तर सुधार गर्न सकिनु,

३. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले शिक्षाका अधिकार स्थानीय तहमा प्रदान गर्नु,

४. तीन तहको सरकार तथा अन्य सङ्घ संस्थाहरुबाट शिक्षामा लगानी गर्न सकिने वातावरण हुनु,

५. सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार हुनु,

६. स्थानीय पाठ्यक्रममा वातावरण संरक्षण, हरित विद्यालय निर्माण, जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी विषयवस्तु समावेश गरी निर्माण र कार्यान्वयनको अवसर हुनु,

७. स्थानीयतहमा भएको रैथाने ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई आन्तरिकीकरण गर्नु,

८. वैकल्पिक सिकाइ सहजीकरण गरी विद्यार्थीको सिक्न पाउने अधिकारको सुनिश्चितता हुनुलाई शिक्षा क्षेत्रको अवसरको रूपमा लिन सकिन्छ ।

१.२.४ चुनौतीहरू

१. लैङ्गिक, भाषिक, भौगोलिक, आर्थिक, शारीरिक अपाङ्गता, जात/जाति, आदिको विविधताका कारण सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न कठिन,

२. जनसाङ्खिकीय प्रवृत्ति (विशेषत: जन्म र बसाँई सराई), बनौट र बसोबास साथै भौगोलिक विकटता कारण व्यवहारिक विद्यालय नक्साङ्कन तथा समायोजन कार्यले पूर्णता पाउन कठिन,

३. स्थानीय परिवेशका कारण भैरहेको विद्यालय शिक्षक दरवन्दीलाई न्यायोचित वितरण गर्न कठिन,

४. विद्यालयमा थप आर्थिक व्यस्थापन हुन नसक्ने हुँदा निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा कार्यान्वयन पूर्णरूपमा गर्न कठिन,

५. दक्ष जनशक्तिको अभावका कारण पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा मुल्याकंन प्रणालीमा सुधार र शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोग गर्न कठिन,

६. विपत्को अवस्थाको व्यवस्थापन र त्यस्ता समयमा वैकल्पिक माध्यमबाट सिकाइ अवसर प्रदान गर्न आपतकालीन स्रोतसाधनको कमी,

७. जनसाङ्ख्यिक समूहहरूको विविधताका कारण आजीवन सिकाइको पहिचानमा विविधता र समान अवसर सुनिश्चित गर्न कठिन,

८. सबै विद्यालयमा तोकिएअनुसारको भौतिक पूर्वाधारको निर्माण र हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्न आर्थिक स्रोत सङ्कलनमा चुनौती,

९. जलवायु परिवर्तन र त्यसको असर कम गर्ने उपायहरु अवलम्बन गर्न सीमित जनशक्ति र स्रोतका कारण अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न कठिन ।

परिच्छेद २ : दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

२.१ दूरदृष्टिः

समावेशी गुणस्तरीय प्रविधिमैत्री तथा जीवनोपयोगी शिक्षा मार्फत् सक्षम सिर्जनशील र आत्मनिर्भर नागरिक निर्माण गर्दै समृद्ध फेदीखोला निर्माण गर्ने ।

२.२ लक्ष्यः

१. समावेशी पहुँचसहित गुणस्तरीय, सीपमूलक र प्रविधिमैत्री शिक्षा प्रणालीको विकासमार्फत स्थानीय आवश्यकता र राष्ट्रिय–अन्तर्राष्ट्रिय श्रम बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने सक्षम, नैतिक र आत्मनिर्भर जनशक्ति उत्पादन गर्ने,

२. सबैका लागि समान पहुँचसहित गुणस्तरीय, सीपमूलक र प्रविधिमैत्री शिक्षा सुनिश्चित गर्दै स्थानीय आवश्यकता तथा श्रम बजारअनुकूल प्रतिस्पर्धी, सक्षम र आत्मनिर्भर जनशक्ति विकास गर्ने,

३. समावेशी, नवप्रवर्तनशील र जीवनोपयोगी शिक्षामार्फत सीप, प्रविधि र मूल्यमा आधारित प्रतिस्पर्धी तथा जिम्मेवार जनशक्ति उत्पादन गर्ने,

४. स्थानीय सन्दर्भमा आधारित गुणस्तरीय शिक्षा प्रणालीको सुदृढीकरण गरी सीप, प्रविधि र रोजगारीसँग जोडिएको सक्षम तथा प्रतिस्पर्धी जनशक्ति तयार गर्ने ।

२.३ उद्देश्यः

१. सबै बालबालिकालाई समान पहुँच, सहभागिता र गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्नु,

२. विद्यालय शिक्षामा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सुनिश्चित गर्नु,

३. अपाङ्गता भएका र सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकालाई समावेशी सिकाइ वातावरण उपलब्ध गर्नु,

४. पाठ्यक्रमले तोकेको सिकाइ उपलब्धि प्रभावकारी रूपमा हासिल गर्नु,

५. बालमैत्री विद्यालय निर्माण गरी सिकाइ वातावरण सुधार गर्नु,

६. स्थानीय पाठ्क्रमलाई समयानुकुल अद्यावधिक गरी थप प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नु,

७. विषयगत तथा कक्षागत शिक्षकको पर्याप्त दरबन्दी सुनिश्चित गर्नु ,

८. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) पहुँच विस्तार तथा सुदुढीकरण गरी थप प्रभावकारी प्रयोग गर्नु,

९. साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त शिक्षाका अवसर उपलब्ध गर्नुका साथै वैकल्पिक सिकाइ कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु ।

२.४ रणनीति

उद्देश्य	रणनीति
१. सबै बालबालिकालाई समान पहुँच, सहभागिता र गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्नु	१. बालबालिकाको भर्ना र नियमित उपस्थितिको अनुगमन गर्ने,
	२. विद्यालय पहुँच नपुग्ने क्षेत्रका बालबालिकालाई लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
	३. अभिभावक र समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
	४. बालबालिकाको स्कूल बस वा यातायात सुविधा उपलब्ध गराउने गर्ने,
	५. बालबालिकाको नियमित उपस्थितिका लागि स्थानीय जागरूकता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
२. विद्यालय शिक्षामा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सुनिश्चित गर्नु	१. बालिकाका लागि भर्ना र समर्थन कार्यक्रम लागू गर्ने,
	२. शिक्षक र समुदायलाई लैङ्गिक समावेशी तालिम प्रदान गर्ने,
	३. विद्यालय स्तरमा समावेशी नीति र अनुगमन प्रक्रिया विकास गर्ने,
	४. लैङ्गिक र सामाजिक समावेशी शिक्षा सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
	५. समावेशी बालबालिकाको सहभागिता र नियमित उपस्थितिको अनुगमन गर्ने।
३. अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकालाई समावेशी सिकाइ वातावरण उपलब्ध गराउन गर्नु	१. अपाङ्गता–मैत्री पूर्वाधार निर्माण गर्ने,
	२. सहायक सिकाइ सामग्री उपलब्ध गराउने गर्ने,
	३. शिक्षकलाई समावेशी शिक्षण तालिम प्रदान गर्ने,
	४. लक्षित समूहका बालबालिकाको नियमित उपस्थितिको अनुगमन गर्ने,
	५. अभिभावक र समुदायलाई समावेशी शिक्षा विषयमा सचेत पार्ने गर्ने।
४. पाठ्यक्रमले तोकेको सिकाइ उपलब्धि प्रभावकारी रूपमा हासिल गर्नु	१. शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात सुधार र गुणस्तरीय शिक्षक नियुक्ति गर्ने,
	२. सिकाइ मूल्याङ्कन र सुधार कार्यक्रम नियमित सञ्चालन गर्ने,
	३. पाठ्यक्रम अनुसार सहायक सिकाइ सामग्री उपलब्ध गर्ने,
	४. शिक्षकलाई नयाँ शिक्षण विधिमा तालिम प्रदान गर्ने,
	५. सिकाइ उपलब्धिको अनुगमन र रिपोर्टिङ प्रणाली विकास गर्ने।
५. बालमैत्री विद्यालय निर्माण गरी सिकाइ वातावरण सुधार गर्नु	१. सुरक्षित, बालमैत्री र अपाङ्गता–मैत्री कक्षाकोठा निर्माण गर्ने,
	२. खेलकुद, पुस्तकालय र प्रयोगशाला जस्ता पूर्वाधार सुधार गर्ने,
	३. बालबालिकाको सहभागिता र अभिभावक सहयोगद्वारा विद्यालय वातावरण सुधार गर्ने,
	४. विद्यालय परिसर सफाइ र हरित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

	५. विद्यालयमा स्वास्थ्य र सुरक्षा उपाय लागू गर्ने।
६. स्थानीय पाठ्क्रमलाई समयानुकुल अद्यावधिक गरी थप प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नु	१. समुदाय र शिक्षकको सरसल्लाह र परिवर्तित तथ्यांक सहित स्थानीय पाठ्यक्रमको अद्यावधिक गर्ने,
	२. स्थानीय सन्दर्भअनुकूल सिकाइ सामग्री उपलब्ध गर्ने,
	३. शिक्षकलाई स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन तालिम प्रदान गर्ने,
	४. पाठ्यक्रम कार्यान्वयन अनुगमन र सुधार गर्ने,
	५. विद्यार्थीको सन्दर्भअनुकूल मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने।
७. विषयगत तथा कक्षागत शिक्षकको दरबन्दी सुनिश्चित गर्नु	१. आवश्यक शिक्षक दरबन्दी पहिचान र पूर्ति गर्ने,
	२. विषयगत दक्षता अनुसार शिक्षक नियुक्ति गर्ने,
	३. शिक्षक व्यवस्थापन र अनुगमन प्रणाली मजबुत गर्ने,
	४. शिक्षक प्रशिक्षण र पेशागत विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
	५. शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात सुधार सुनिश्चित गर्ने।
८. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) पहुँच विस्तार गरी प्रभावकारी प्रयोग गर्नु	१. विद्यालयमा ICT उपकरण र इन्टरनेट सुविधा थप सुदृढीकरण गर्ने,
	२. शिक्षक र विद्यार्थीलाई ICT तालिम प्रदान गर्ने,
	३. डिजिटल सामग्री र प्रविधि आधारित सिकाइ कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
	४. ICT प्रयोग अनुगमन र सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
	५. स्थानीय समुदायमा ICT–सञ्चार प्रशिक्षण कार्यक्रम उपलब्ध गर्ने।
९. साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त शिक्षाका अवसर उपलब्ध गराउन गर्नु	१. समुदायमा साक्षरता र जीवनपर्यन्त शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
	२. महिला, युवा र लक्षित समूहका लागि अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम उपलब्ध गर्ने,
	३. शिक्षा कार्यक्रमको अनुगमन र गुणस्तर सुधार गर्ने,
	४. स्थानीय पुस्तकालय र ज्ञान केन्द्रको निर्माण गर्ने,
	५. जीवनपर्यन्त शिक्षा सम्बन्धी सामग्री र स्रोत उपलब्ध गर्ने।
१०. वैकल्पिक सिकाइ कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु	१. स्कूल बाहिरका बालबालिका र किशोर–किशोरीका वास्तविक तथ्यांक पहिचान गर्ने,
	२. समुदाय र स्थानीय संस्थासँग सहकार्य गरेर वैकल्पिक शिक्षा विस्तार गर्ने,
	३. वैकल्पिक शिक्षाको गुणस्तर अनुगमन र सुधार गर्ने,
	४. स्थानीय सन्दर्भअनुकूल वैकल्पिक सामग्री विकास गर्ने,
	५. शिक्षक र प्रशिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

११. विद्यालय पूर्वाधार र सिकाइ वातावरणमा जलवायु-उत्थानशिलता सुनिश्चित गर्ने	१. कक्षाकोठा, शौचालय, खानेपानी, खेलकुद र पुस्तकालय निर्माण गर्ने,
	२. विद्यालय पूर्वाधार जलवायु जोखिम प्रतिरोधी ढाँचामा निर्माण गर्ने,
	३. पूर्वाधारको नियमित मर्मत–सम्भार सुनिश्चित गर्ने,
	४. स्थानीय समुदाय र संघ/संस्थासँग सहकार्य गर्ने,
	५. भौतिक पूर्वाधारको गुणस्तर अनुगमन गर्ने,
	६. बालबालिकाको स्वास्थ्य र सुरक्षा सुनिश्चित गर्दै पूर्वाधार सुधार गर्ने,
	७. जलवायु अनुकूल हरित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
	८. प्राकृतिक विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय अनुगमन गर्ने,
	९. शिक्षक र विद्यार्थीलाई वातावरणीय सुरक्षा तालिम प्रदान गर्ने,
	१०. विद्यालय स्तरमा जलवायु सचेतना र आपतकालीन तयारी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

२.५ अपेक्षित उपलब्धिः

१. सबै बालबालिकालाई समान पहुँच, सहभागिता र गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गरिनेछ,
२. विद्यालय शिक्षामा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सुनिश्चित गरिनेछ ।
३. अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकालाई समावेशी सिकाइ वातावरण उपलब्ध गराइनेछ ।
४. पाठ्यक्रमले तोकेको सिकाइ उपलब्धि प्रभावकारी रूपमा हासिल भएको हुनेछ ।
५. बालमैत्री विद्यालय निर्माण गरी सिकाइ वातावरण सुधार भएको हुनेछ ।
६. स्थानीय पाठ्क्रमलाई समयानुकुल अद्यावधिक गरी थप प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नु
७. विषयगत तथा कक्षागत शिक्षकको पर्याप्त दरबन्दी सुनिश्चित हुनेछ ।
८. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) पहुँच विस्तार तथा सुदुढीकरण गरी थप प्रभावकारी प्रयोग भएको हुनेछ ।
९. साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त शिक्षाका अवसर उपलब्ध गर्नुका साथै वैकल्पिक सिकाइ कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
१०. सबै बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको हुने छ ।

२.६ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

क्र.स.	सूचक		आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८६	२०८८	कार्यसम्पादन सम्वन्धी सूचनाको श्रोत
१.	**प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा**						
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	११५	११०	१०५	१००	४० % कुल ०-४ बालबालिका
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	स्थानीय	१००	१००	१००	१००	
२.	**आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)**						
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुदप्रवेश दर (%)	स्थानीय	९५.९	९७	९८	१००	
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कूल प्रवेश दर (%)	स्थानीय	१०१.१६	१०१	१००.५	१००	
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	९४.५	९६	९८	१००	
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	९९.५	९९.७	९९.८	१००	
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	स्थानीय	९७	९८	९९	१००	
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर* (%)	स्थानीय	१०२.३	१०२	१०१	१००	
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर* (%)	स्थानीय	९९	९९.२	९९.५	१००	
२.८	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा ५) पूरा गर्ने दर* (%)	स्थानीय	९२.२	१००	१००	१००	
२.९	आधारभूत तहमा (कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका* (%)	स्थानीय	३.५	२.५	१.५	०	
२.१	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचाङ्क*	स्थानीय	०.८२	०.८५	०.९०	१.०	
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	९८.७	९९	९९.५	१००	
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कूल भर्ना दर (%)	स्थानीय	१०३.८	१०३	१०१.५	१००	

क्र.स.	सूचक		आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८६	२०८८	कार्यसम्पादन सम्वन्धी सूचनाको श्रोत
२.१३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)	स्थानीय	९८	९८.५	९९	१००	
२.१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)	स्थानीय	८९.५	९३	९५	१००	
२.१५	आधारभूत तह(कक्षा १-८) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*	स्थानीय	०.८३	**०.९**	**०.९५**	**१.०**	
२.१६	विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिका* (%)	स्थानीय					
२.१७	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कूल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या*(%)	स्थानीय	५९.२	५९.२	६०	६०	
३.	**माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)**						
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	८०.२	८३	८५	९०	
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	**८४.५**	**८५**	**८७**	**९२**	
३.३	माध्यमिक तहमा कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक* (कक्षा ९-१२)	स्थानीय	०.९०	०.९१	०.९२	१	
३.४	आधारभूत तहवाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर* (%)	स्थानीय	९६.४	९७	९७.५	१००	
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)	स्थानीय	६८.५	६९	७०	७५	
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)	स्थानीय	६५.५	६६	७०	७५	
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या* (%)	स्थानीय	**२१.७**	**२३**	२४	३०	
४.	**जीवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा**						
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि) (%)	स्थानीय	९६	९६.५	९७	९८	
४.२	साक्षरता दर (५ वर्ष भन्दा माथि) (%)	स्थानीय	९६	९६.५	९७	९९	
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)	स्थानीय	१००	१००	१००	१००	
५.	**सुशासन तथा व्यवस्थापन**						
५.१	आधारभूत तह (कक्षा१-५) मा विद्यार्थीःशिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	१०:१	१२:१	१५:१	१८:१	

क्र.स.	सूचक		आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८६	२०८८	कार्यसम्पादन सम्वन्धी सूचनाको श्रोत
५.२	आधारभूत तह (कक्षा६-८) मा विद्यार्थीः शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	१६:१	१७:१	१८:१	२०:१	
५.३	आधारभूत तह (कक्षा१-८) मा विद्यार्थीः शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	१४:१	१६:१	१८:१	२०:१	
५.४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थीः शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	११:१	१३:१	१५:१	२०:१	
५.५	माध्यमिक तह (कक्षा९-१२) मा विद्यार्थीः शिक्षक अनुपात	स्थानीय	११:१	१३:१	१५:१	२०:१	

परिच्छेद ३ : विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३ . १.१ परिचय

नेपालको संविधानको धारा ३९ (३) मा प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ भनी उल्लेख गरिनु र शिक्षा ऐन २०२८ को नवौं संशोधनले बालविकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाकै अङ्गको रूपमा मान्यता दिनुले यसको आवश्यकता र महत्व थप पुष्टि भएको छ । बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक एवं नैतिक सृजनात्मक पक्षको विकासमा सघाउँदै उनीहरूलाई आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित यो कार्यक्रम विद्यालय शिक्षाको पहिलो पाइला भएकोले पनि यसलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु आवश्यक भएको छ । यसै कुरालाई मध्यनजर गरेर यस पालिकाले निर्माण गरेको यस शिक्षा योजनामा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ । सञ्चालन, रेखदेख लगायतका कार्यहरू योजनामा समेटिएका छन् । गाउँपालिकाबाट सञ्चालित बालविकास केन्द्रको विवरण अनुसूची–१ मा दिइएको छ ।

३ . १ . २ वर्तमान अवस्थाः

फेदीखोला गाउँपालिकामा २५ वटा बालविकास केन्द्रहरु रहेका छन् । जस अन्तर्गत विद्यालयमा आधारित १७ वटा र समुदायमा आधारित ४ वटा बालविकास केन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन् । बालविकास केन्द्रमा जम्मा ३३ जना बालशिक्षकहरु कार्यरत रहेका छन् । शैक्षिक सत्र २०८२ मा बालविकास केन्द्रमा ३०६ जना बालबालिकाका अध्ययनरत छन् ।

३ . १ . ३ उद्देश्य

१. चार बर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास र आधारभूत शिक्षाको तयारीका लागि प्रारम्भिक बालविकास सेवामा पहुँच बढाउनु,
२. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका सेवाहरूमा गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु ।

३ . १ . ४ रणनीतिहरू

१. सबै बालबालिकाको पहुँचका लागि सङ्घीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्डअनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा सञ्चालन गर्ने,
२. कार्यक्रमको नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र आवश्यकता अनुसार नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने,
३. जटिल भौगोलिक क्षेत्रमा बसोबास गर्ने, लोपोन्मुख तथा सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाका लागि विभिन्न नमूनाहरू विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
४. पाठ्यक्रमको परिमार्जन तथा अनुकूलन गर्ने,
५. लागत सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने,

६. कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने,

७. ऐन र कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिमको मापदण्ड पूरा गर्ने,

८. कार्यरत जनशक्तिको वृत्ति विकास तथा क्षमता विकास गर्ने,

९. स्थानीय तहको आवश्यकतामा आधारित हुने गरी प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाका लागि सुपरीवेक्षण र सहजीकरणका लागि थप छुट्टै अधिकार सम्पन्न संयन्त्र बनाउने,

१०. पाठ्यक्रम र मापदण्ड तथा ढाँचाहरूलाइ समयानुकुल स्थानीयकरणका लागि समायोजन तथा परिमार्जन गर्ने,

११. भौगोलिक विकटता र अपाङ्गता भएका तोकिएका उमेर समूहलाई सम्बोधन गर्ने गरी नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।

३.१.५ उपलब्धि, नतिजा

क) उपलब्धिः

१. सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुने

ख) प्रमुख नतिजाः

१. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकारूलाई एक बर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सहज पहुँच हुने,

२. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभव सहित कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने अवसर हुने ,

३. सबै प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमा न्यूनतम योग्यता र तालिम प्राप्त शिक्षक तथा बालबालिकाको हेरचाह तथा सहयोगका लागि सहायक कर्मचारी सहित केन्द्रले न्यूनतम मापदण्ड पूरा गरेका हुने,

४. बालबालिकाहरूको विकासात्मक तथा सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन हुने पाठ्यक्रम समायोजन तथा अनुकूलन भएको हुने,

५. भौगोलिक जटिलता रहेका तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई समेट्न आवश्यकतामा आधारित जस्तै घरमा आधारित, समुदायमा आधारित, कार्यक्षेत्र तथा घुम्ती बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमका नमूना विकास हुने,

६. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको कार्यान्वयनमा परिवार, समुदाय, गैरसरकारी सङ्घसंस्था र विद्यालयहरू जिम्मेवार भएको हुने ।

३.१.६ प्रारम्भिक वालविकास तथा शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा	
१	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम मापदण्ड प्रबोधीकरण गर्ने	पटक	१		१		१	३	
२	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	पटक		१				१	
३	परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घसंस्था, निजीक्षेत्रसँगको सहकार्य गर्ने	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
४	अनाथ, असहाय र अपाङ्गता पहिचान गरी थप सेवा उपलब्ध गराउने	पटक	१	१	१	१	१	५	
५	बाल विकास केन्द्रमा छुट्टै सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने	वटा	२	४	६	६	६	२४	
६	बालबालिकाको अभिलेखीकरण गर्ने	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
७	सुपरिवेक्षणको लागि अधिकार सम्पन्न संयन्त्रको विकास गर्ने	पटक	१					१	
८	अनाथ असहाय र अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि आवशीय योजना	वटा			१			१	
९	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१०	पाठ्यक्रम प्रबोधीकरण गर्ने	पटक	१			१		२	

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा	
११	पूर्वाधार, सिकाइ क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाइ तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्डमा सुधार गर्ने	वटा	२	२	२	२	२	१०	
१२	शिक्षकको योग्यता क्षमता र पेसागत विकास गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	
१३	बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन, वृद्धि अनुगमन गर्ने र कुपोषण भएका बालबालिकाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने	पटक	३	३	३	३	३	१५	
१४	स्थानीय भाषालाई प्राथमिकता दिई आवश्यकताअनुसार स्थानीय भाषाको प्रयोग	आवश्यकता अनुसार							
१५	अभिभावक शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	
१६	अभिभावक तथा समुदायका सदस्य मार्फत स्थानीय ज्ञान तथा सिपहरू बालबालिकालाई सिकाउने व्यवस्था								
१७	बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षा तथा आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने	आवश्यकता अनुसार							
१८	परिवार, समुदाय, निजीक्षेत्र तथा गैर सरकारी	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा	
	सङ्घसंस्थाहरूको सहभागिता, संलग्नता र जिम्मेवारी वृद्धि								
१९	शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
२०	सहयोगी (आया) को व्यवस्था	जना	आवश्यकता अनुसार						
२१	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षकको सेवा तथा सुविधामा बृद्धि गर्ने	संख्या	२९	२९	२९	२९	२९	संघ तथा गाउँसभा को निर्णय अनुसार	
२२	उत्कृष्ट प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्तालाई पुरस्कारको व्यवस्था	जना	१	१	१	१	१	५	
२३	प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्ताको थप कोटाको व्यवस्थापन	जना	आवश्यकता अनुसार						
२४	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रका व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारी अभिभावकहरुका लागि अभिमुखीकरण कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	
२५	बालविकास सहजकर्तालाइ सामाजिक सुरक्षा कोषमा आबद्धता र व्यवस्थापन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

शिक्षा मानव जीवन, जगत र विकासको लागि अपरिहार्य हुन्छ । राज्य सञ्चालनमा विश्वका प्राय सवै देशले शिक्षालाई मूल प्राथमिकतामा राख्ने गरेको पाइन्छ । शिक्षा प्राप्त गर्ने नागरिकको नैसर्गिक अधिकार हो । शिक्षालाई शासन, विकास र सेवा प्रवाहको पूर्वाधारको रुपमा लिन सकिन्छ । नागरिकको सर्वाङ्गीण विकासको आधार नै शिक्षा हो । शिक्षा कुनै पनि देशको राष्ट्रिय पूँजी हो जसले भविष्यमा राष्ट्रिय उत्पादन र उत्पादकत्वलाई सुदृढ गर्दछ । शिक्षाले सक्षम, सवल, सभ्य, समावेशी, समन्यायिक जनशक्ति उत्पादनमा सघाउछ । शिक्षामा गरेको लगानी राष्ट्रिय पूँजी निर्माण हो । त्यस्तो पूँजी परिचालनले "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली " को दीर्घकालीन सोचलाई व्यवहारिक जीवनमा सावित गर्न सक्छ । शिक्षाका उल्लेखित मार्गदर्शन पूरा गर्ने आधार आधारभूत शिक्षाको कुशल सफल मितव्ययी समावेशी र समन्यायिक व्यवस्थापन हो । शिक्षाको आधार नै आधारभूत शिक्षा हो । आधारभूत शिक्षाको समुचित व्यवस्थापनको लागि राज्य संयन्त्रवाट तयार गरिएका संवैधानिक व्यवस्था, मार्गदर्शन, नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्था, शिक्षा सम्बन्धी योजना, कार्यक्रम, आयोजनाहरुको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने गरिएको छ । नागरिकको शिक्षालाई सुनिश्चित गर्न नेपालको संविधान २०७२ को धारा ३१ मा आधारभूत शिक्षा निःशुल्क तथा अनिवार्य प्रदान गर्ने मौलिक हक कार्यान्वयन गर्न तपसिल बमोजिमका नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्था गरिएको छ । नेपालको संविधान २०७२ को अनुसुची ८ खण्ड ८ मा आधारभूत शिक्षा तथा माध्यमिक शिक्षा सम्बन्धि व्यवस्था स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र भित्र राखिएको छ । संविधानको अनुसुची ९ मा साझा अधिकारको दोस्रो बुँदामा शिक्षा सम्बन्धी अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ । शिक्षा ऐन २०२८ संशोधन सहित शिक्षा नियमावली संशोधन सहित २०५९, शिक्षक सेवा आयोगको नियमावली २०५७, संशोधन सहितको व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७५ को परिच्छेद ३ को दफा ११ मा शिक्षा सम्बन्धी अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ । दिगो विकासको चौंथो लक्ष्यको रुपमा गुणस्तरीय शिक्षा रहेको छ । सन् २०३० सम्म सबै बालबालिकाहरूलाई सान्दर्भिक साथै सिकाइका सकारात्मक असरहरू प्राप्त हुन सकुन भन्ने उद्देश्यले उनीहरूका निम्ति निःशुल्क, न्यायोचित तथा गुणात्मक आधारभूत शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने । दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गरी वि.सं. २०८७ सम्ममा नेपाललाई मध्यम आयस्तर भएको राष्ट्रमा स्तरोन्नति गर्ने लक्ष्य रहेको, वि.सं. २१०० सम्ममा समुन्नत राष्ट्रको स्तरमा पुर्‍याउने लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ । चालु १६ औं पञ्चवर्षीय योजनाले निर्धारण गरेको गुणस्तरीय प्रवद्धनात्मक शिक्षा तथा प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्ने रणनीति निर्धारण गरिएको छ ।

३.२.२ वर्तमान अवस्थाः

फेदीखोला गाउँपालिका अन्तर्गत आधारभूत १-८ संचालित १२ वटा विद्यालयहरु रहेका छन् । जसमा ९ वटा सामुदायिक विद्यालय र ३ वटा संस्थागत विद्यालयहरु रहेका छन् । (आधारभूत तह संचालित तर माध्यमिक तह संचालनमा नरहेका बिद्यालयहरु ३ वटा: १ सामुदायिक र २ संस्थागत) सामुदायिक आधारभूत तह १ - ८ मा १२१ जना दरबन्दीका शिक्षकहरु कार्यरत रहेका छन् । आधारभूत तहमा शैक्षिक सत्र २०८२ मा १४२५ जना विद्यार्थीहरु अध्ययनरत छन् । गाउँपालिका भित्र संचालित आधारभूत विद्यालय र सो संग सम्बन्धित बिस्तृत तथ्यांक विवरण अनुसूची–२ मा दिइएको छ ।

३.२.३ उद्देश्य

१. आधारभूत तहको शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,
२. आधारभूत तहको शिक्षामा गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु,
३. आधारभूत विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु ।

३.२.४ रणनीतिहरूः

१. विद्यालयको वैज्ञानिक नक्साङ्कन गर्ने,
२. विद्यालयहरूको पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने,
३. अनिवार्य तथा नि: शुल्क आधारभूत शिक्षाका लागि कानून तर्जुमा गर्ने,
४. अनिवार्य तथा नि: शुल्क आधारभूत शिक्षाका लागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने,
५. विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेरका बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण संकलन गरी पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,
६. न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी हासिल गराउन आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने,
७. शिक्षकलाई प्रधानाध्यापक, प्रधानाध्यापकलाई स्थानीय तह प्रति जवाफदेही बनाउने,
८. विद्यालयहरूमा खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइको उचित प्रबन्ध सहित न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्ने,
९. विद्यालयमा बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित सिकाइ वातावरण तयार गर्ने,
१०. सबै विद्यालयहरूमा प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता पूरा गराउने,
११. शिक्षण सिकाइ विधिलाई प्रबिधिमैत्री बनाई समयानुकूल परिमार्जन गर्ने,
१२. शिक्षक तालिम, तयारी तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
१३. मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ कै अभिन्न अंगको रूपमा प्रयोगमा ल्याउने,
१४. विद्यार्थीलाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराई सिकाइमा सुधार ल्याउने,
१५. कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धित क्षमता विकास गर्ने,
१६. शिक्षामा काम गर्ने सबै जनशक्तिको क्षमता विकास र उत्प्रेरणा व्यवस्थापन गर्ने,
१७. विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

१८. विद्यालयमा आधारित शैक्षिक तथा मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने,

१९. स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवाखाजाको प्रबन्धलाई थप व्यवस्थित गर्ने,

२०. विद्यालय शिक्षालाई विविधता अनुकूल, समावेशी र समतामूलक बनाउन स्थानीय परिवेशअनुसार सिकाइ, उपयुक्त माध्यम भाषा र सामाजिक–सांस्कृतिक विविधताको सम्मान गर्दै सामग्री, विधि र प्रक्रिया प्रयोग गर्ने,

२१. विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिमा समेत सिकाइ सहजीकरणका योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने,

२२. विद्यालय शिक्षालाई सूचना तथा प्रविधिको प्रयोग गरी सहज र उपयोगी बनाउने कार्यलाई विस्तार गर्ने,

२३. दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित व्यवहार कुशल सिपहरूलाई सिकाइ क्रियाकलापमा एकीकृत गर्ने,

२४. अन्तर सम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सिकाइ सामग्री, विधि तथा क्रियाकलापमा परिमार्जन र सुधार गर्ने,

२५. शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने,

२६. नतिजा प्रति जवाफदेहिता सुनिश्चित हुने गरी विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको प्रशासनिक तथा व्यवस्थापकीय पद्धतिमा सुधार गर्ने,

२७. शिक्षक प्रोत्साहन र उत्प्रेरणाका कार्यक्रम संचालन गर्ने,

२८. विद्यालयको कार्यसम्पादन र विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धी परीक्षण गरी जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने,

२९. शिक्षक विकास र सहायता प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने ।

३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

१. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भई गुणस्तर अभिवृद्धि हुने ।

प्रमुख नतिजाः

१. सबै बालबालिका आधारभूत शिक्षाको पहुँचमा हुने,

२. सबै विद्यालयले प्राथमिकता प्राप्त सक्षमता (PMEC) पुरा गरेको हुने,

३. न्यूनतम भौतिक पुर्वाधार तथा सिकाइ सामग्रीको उपलब्धता भएको हुने,

४. आवश्यक संख्यामा योग्य, सक्रिय तथा उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्था हुने,

५. बालमैत्री र समावेशी वातावरणमा सिकाइ हुने,

६. विद्यालयमा पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन हुने,

७.	विद्यालयमा पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवाखाजाको प्रबन्ध हुने,

८.	बालबालिकाले न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी हासिल गरेको हुने,

९.	आधारभूत शिक्षाको भर्ना, सहभागिता तथा सिकाइ उपलब्धिमा लैङ्गिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा आर्थिक समता सूचकमा सुधार हुने,

१०.	विद्यालय शिक्षा प्रणाली प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका परिस्थिति प्रति उत्थानशील हुने,

११.	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार तथा सहज उपयोग भई सिकाइमा सहयोग हुने,

१२.	जनशक्तिको सहज उपलब्धता, क्षमता, मनोवल र कार्यकुशलतामा वृद्धि भई गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह तथा शैक्षिक सुशासन कायम हुने ।

३.२.६ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)	कैफियत
			२०८२/०८३	२०८४/८५	२०८४ /८५	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा		
१	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	पटक		१				१		
२	मापदण्ड अनुसार शिक्षक व्यवस्था	जना	४१	४१	४१	४१	४१	२०५		मा.वि./आधारभूत तह
३	सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	
४	आधारभूत तहका बालबालिकाहरूका लागि पठन सामग्री व्यवस्था	विद्यालय	४	४	५			१३		
५	कक्षा शिक्षण सम्बन्धि शिक्षक तालिम	जना	२३	२३	२३	२३	२३	११५		
६	विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पुर्वाधार विकास	दुई कोठे भवन	२	२	२	२	२	१०		
७	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	१	१	१	१	१	१	५		
८	शिक्षक क्षमता विकास	जना	२३	२३	२३	२३	२३	११५		
९	विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	विद्यालय	२	२	२	२	२	१०		
१०	सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	विद्यालय	३	३	३	३	१	१३		
११	शिक्षक विकास तथा सहायता प्रणालीको पुनर्संरचना	पटक	१	१	१	१	१	५		

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)	कैफियत
			२०८२/०८३	२०८४/८५	२०८४ /८५	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा		
१२	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवाखाजाको प्रबन्ध	जना	बालकक्षा देखि कक्षा ५ सम्म	बालकक्षा देखि कक्षा ५ सम्म	बालकक्षा देखि कक्षा ५ सम्म	बालकक्षा देखि कक्षा ५ सम्म	बालकक्षा देखि कक्षा ५ सम्म	बालकक्षा देखि कक्षा ५ सम्म		
१३	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	जना	१०	१०	१०	१०	१०	५०		
१४	पाठ्यपुस्तक व्यवस्था	जना	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै		
१५	सन्दर्भ सामग्रीको व्यवस्था	विद्यालय	१३	१३	१३	१३	१३	१३		
१६	विपन्न बिद्यार्थीकालागि पोशाक, स्टेशनरी छात्रबृत्ति	जना	१००	१००	१००	१००	१००	५००		
१७	विद्यालय व्यवस्थापन तथा व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली	पटक	३	३	३	३	३	१५		
१८	कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन	पटक	२२	२२	२२	२२	२२	११०		
१९	शैक्षिक मानव संशाधन सूचना प्रणाली स्थापना	पटक	१	१	१	१	१	५		
२०	विव्यस, शिअसं का पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	जना	१३	१३	१३	१३	१३	१३		
२१	अभिभावक अभिमुखीकरण र सहभागिता	विद्यालय	१३	१३	१३	१३	१३	१३		
२२	अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन गर्ने	पटक	२	२	२	२	२	१०		
२३	उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था	जना	८	८	८	८	८	४०		

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)	कैफियत
			२०८२/०८३	२०८४/८५	२०८४ /८५	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा		
२४	विव्यस, पिटीए पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास र अभिमुखीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५		
२५	आधारभूत तहको परीक्षा सञ्चालन, प्रमाणिकरण र प्रकाशन	पटक	१	१	१	१	१	५		
२६	गाउँपालिका अनुदान तथा निजी स्रोतका शिक्षक कर्मचारीहरुको पोशाक भत्ता व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५		
२७	स्थानीय पाठ्यपुस्तक छपाइ र वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५		
२८	छात्राहरुलाई निःशुल्क सेनेटरी प्याड व्यवस्थापन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
२९	एक विद्यार्थी एक बैंक खाता कार्यक्रम सञ्चालन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
३०	एक विद्यालय एक उद्यम कार्यक्रम सञ्चालन र व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५		
३१	स्काउट कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५		
३२	विद्यार्थीसँग अध्यक्ष कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५		

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

श्रमप्रति सकारात्मक भावना भएका सीपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने माध्यमिक तहको शिक्षालाई साधारण, व्यवसायिक र संस्कृत गरी तीन धारमा बाँडिएको छ । विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयन सँगै कक्षा (९–१२) मा प्राविधिक तथा व्यवसायिक धारको सुरुवात गरिएको छ । यो तहको शिक्षा कामको संसाधन प्रवेश गर्न सक्ने सीपसहितको नागरिक विकास तथा उच्च शिक्षाको लागि तयारीको आधार पनि हो । नेपालको शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसारको पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन वि.स. २०७७ वाट प्रारम्भ भएको छ । नेपालको वर्तमान संविधानले माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक स्थापित गरेको छ भने अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ ले पनि प्रत्येक नागरिकालाई माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व राज्यको हुने उल्लेख गरेको छ ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले गुणस्तरीय माध्यमिक शिक्षामा सबैको निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्दै यसवाट सिर्जनशिलता रचनात्मकता, अध्ययनशिलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुण सहितको प्रतिस्पर्धी सीपयुक्त एवम् उत्पादनशिल जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ । विज्ञान प्रविधि तथा नवप्रवर्तन नीति २०७६ ले विद्यालय तहदेखि नै परम्परागत मौलिक ज्ञान, प्रविधि तथा सीपका वारेमा अध्ययन अध्यापन गरी वैज्ञानिक चिन्तन तथा सिर्जनशीलता अभिवृद्धि गर्ने रणनीति लिएको छ ।

३.३.२ वर्तमान अवस्थाः

फेदीखोला गाउँपालिका अन्तर्गत ११ वटा माध्यमिक विद्यालयहरु संचालनमा रहेका छन् । जसमा ९ वटा सामुदायिक विद्यालय र २ वटा संस्थागत विद्यालयहरु रहेका छन् । माध्यमिक तहमा ५६ जना शिक्षकहरु कार्यरत छन् । सामुदायिक विद्यालयतर्फ ५० जना शिक्षक र संस्थागत तर्फ ६ जना शिक्षकहरु कार्यरत छन् । शैक्षिक सत्र २०८२ मा ६२० जना विद्यार्थीहरु अध्ययनरत छन् । गाउँपालिका भित्र संचालित माध्यमिक विद्यालय र सो संग सम्बन्धित बिस्तृत तथ्यांक विवरण अनुसूची–३ मा दिइएको छ ।

३.३.३ उद्देश्य

१. माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,
२. माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्नु,
३. विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी, र सुरक्षित बनाउनु ।

३.३.४ रणनीतिहरू

१. विद्यालयहरूको नक्साङ्कन गर्ने,
२. सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूको पुनर्वितरण, समायोजन, आवासीय तथा लिड विद्यालय स्थापना गर्ने,
३. नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने,
४. माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर र टिकाउदर बढाउने,
५. विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

६. वैकल्पिक माध्यमका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
७. सबै विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्ने,
८. माध्यमिक तहमा दक्ष विषय शिक्षकको व्यवस्था गर्ने,
९. शिक्षकको पेसागत विकास तथा सहयोगको व्यवस्था गर्ने,
१०. शिक्षक बैंकको स्थापना गरी उचित व्यवस्थापन गर्ने,
११. शिक्षकहरूका लागि अभिप्रेरणाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
१२. शिक्षण सिकाइ पद्धतिमा सुधार गर्ने,
१३. हरेक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार गर्ने,
१४. विद्यालयहरूलाई प्रकोप,सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने,
१५. विज्ञान विषय अध्ययनका लागि विद्यार्थीहरूलाई आकर्षित गर्न पूर्वाधार सहितको व्यवस्था गर्ने,
१६. सक्षम र उत्प्रेरित प्र.अ.को व्यवस्था गर्ने,
१७. आवधिक रुपमा नतिजा विश्लेषण गर्ने,
१८. आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइमा जवाफदेही हुने प्रणाली विकास गर्ने ।

३.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने ।

प्रमुख नतिजाः

१. सबै बालबालिकाहरूलाई नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षाको पहुँच सुनिश्चत भई खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा वृद्धि हुने,
२. सबै माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पूरा गरेको हुने,
३. माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि हुने,
४. पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीको उपलब्धता, उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्थापन, प्रविधिको समुचित प्रयोग र उचित सिकाइ वातावरणको निर्माण हुने,
५. माध्यमिक शिक्षा पूरा गर्ने बालबालिकाले न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने,
६. माध्यमिक शिक्षाको भर्ना, सहभागिता र सिकाइ उपलब्धिमा लैङ्गिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा आर्थिक लगायतका समता सूचकमा सुधार हुने,
७. माध्यमिक विद्यालयहरू प्रकोप,सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील हुने,
८. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उपयोग भई विद्यार्थीको सिकाइमा सहयोग पुगेको हुने,
९. माध्यमिक तहको शिक्षामा सुशासन कायम हुने,
१०. माध्यमिक तहमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह हुने ।

३ . ३ . ६ माध्यमिक तहका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)	कैफियत
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा		
१	निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वियनका लागि आवश्यक पर्ने कानुन, कार्यविधि, निर्देशिकाहरू तयारी	पटक	१					१		सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह
२	बिद्यालय सेवा क्षेत्रको सिमाङ्कन गरी हरेक माध्यमिक विद्यालयको सेवा क्षेत्र एकीन गर्ने र सिमाङ्कन भित्रका बालबालिकाहरू भर्नाको सुनिश्चितताको लागि विद्यालय नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने	पटक	१					१		स्थानीय तह
	गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था र विद्यार्थी संख्यालाई आधार मानि लिड विद्यालय स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने	वटा		१				१		स्थानीय तह
३	माध्यमिक शिक्षामा विज्ञान प्रविधि, इन्जिनियरिङ, कला र गणित शिक्षा (STEAM) जस्ता विषयको सिकाइलाइ अन्तर सम्बन्धीत गर्ने र विज्ञान, गणित तथा कम्प्युटर विज्ञान विषय अध्ययनका लागि अवसर बढाउने	निरन्तर	१	१	१	१	१	५		सङ्घ र स्थानीय तह
४	माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यकतानुसार आवासीय विद्यालय सञ्चालन गर्ने	वटा		१	१	१		३		
५	माध्यमिक तहमा पहुँच सुनिश्चितताको लागि यातायातको व्यवस्था, खुला तथा दूर शिक्षा लगायतका बैकल्पिक प्रवन्ध गर्ने	आवश्यकतानुसार								

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)	कैफियत
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा		
६	विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास (भवन तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, खानेपानी, खेलमैदान, घेरावार, शौचालय)	माध्यमिक विद्यालय	१	२	२	२	२	९		सङ्घ र स्थानीय तह
७	प्रविधि तथा व्यवहार कुशल सिपहरूको एकिकरण तथा बिद्यार्थी मूल्याङ्कन सम्वन्धी शिक्षक क्षमता विकास	जना		२०	-	-	-	२०		सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह
८	विव्यस, पिटीए पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास र अभिमुखिकरण	पटक	१	१	१	१	१	५		प्रदेश तथा स्थानीय तह
९	विद्यालय शिक्षालाइ प्रकोप, सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने आकस्मिक व्यवस्थापन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	स्थानीय तह	१	१		१		३		स्थानीय तह
१०	सिकाइका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि गर्न आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	विद्यालय	१	२	३	२	१	९		सङ्घ र स्थानीय तह
११	विभिन्न किसिममा अपांगता भएका विद्यार्थी लाई सहयोग	विद्यार्थी सङ्ख्या	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			सङ्घ तथा स्थानीय तह
१२	निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताको लागि पाठ्यपुस्तक	कक्षा	९- १२	९- १२	९- १२	९ - १२	९ - १२			
१३	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि पोशाक तथा स्टेशनरी सहयोग	विद्यार्थी सङ्ख्या	५०	५०	५०	५०	५०	२५०		
१४	सिकाइ सामग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन अनुदान	माध्यमिक विद्यालय	९	९	९	९	९	९		
१५	कक्षाकोठामा आधारित मूल्यांकनलाई शिक्षण सिकाइ प्रकृयामा	विद्यालय		२	२	३	२	९		

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)	कैफियत
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा		
	एकीकृत गर्ने गरी सुधार तथा प्रयोग									
१६	उत्कृष्ट शिक्षक पुरस्कार व्यवस्था	जना	८	८	८	८	८	४०		
१७	शिक्षक बैंकको व्यवस्था	संख्या	१					१		
१८	विद्यार्थी सँग अध्यक्ष कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५		
१९	गाउँपालिका अनुदान तथा निजी स्रोतका शिक्षक कर्मचारीहरुको पोशाक भत्ता व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५		
२०	शैक्षिक प्रदर्शनी तथा मेला	पटक	१	१	१	१	१	५		
२१	छात्राहरुलाई निःशुल्क सेनेटरी प्याड व्यवस्थापन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
२२	एक विद्यार्थी एक बैंक खाता कार्यक्रम सञ्चालन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
२३	एक विद्यालय एक उद्यम कार्यक्रम सञ्चालन र व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५		
२४	स्काउट कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५		

३.४ अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइ

३.४.१ परिचय

औपचारिक पद्धति भन्दा बाहिर फरक समयमा विभिन्न उमेर समूहमा दिइने शिक्षा नै अनौपचारिक शिक्षा हो । यो एउटा निरन्तर प्रक्रिया जस्तो पनि हो । औपचारिक शिक्षा प्रणालीको संरचना भन्दा बाहिर मानव जीवनका लागि आवश्यक ज्ञान, सीप र प्रक्रियाको प्रशोधन गर्न जीवनपर्यन्त अर्थात आजीवन सिकाइ प्रणाली अनौपचारिक शिक्षा हो । अनौपचारिक शिक्षा त्यस्तो सांस्कृतिक केन्द्र हो जहाँ सहभागीहरू आफ्ना जीवनमा आइपर्ने समस्याहरूको बारेमा छलफल र समाधानका उपायहरू खोजी निर्णय कार्यान्वयन गर्दछन् । आफ्नो जीवनको इतिहास आफै लेख्छन् । तसर्थ सिकाइ जीवन पद्धतिसँग जोडिएको हुनेछ । अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले समाजमा विद्यमान विभिन्न किसिमका समुहका लागि आफ्ना लक्ष्य बनाई सेवा प्रदान गर्दछ । निरक्षरका लागि साक्षरता साक्षरका लागि साक्षरोत्तर सिकाई अवसरका लागि स्तरबृद्धि शिक्षासंग सीप र आम्दानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले काम गर्दछ ।

संविधानले सुनिश्चित गरेको शिक्षा पाउने हक, राष्ट्रिय शिक्षा नीतिका सिद्धान्त, दिगो विकासको लक्ष्यमा समेत नागरिकले शिक्षा पाउने हकको कार्यान्वयन गर्न औपचारिक शिक्षासंग अनौपचारिक शिक्षा प्रणालीले समेत योगदान गर्दछ । विभिन्न सिकाई अवस्थाको आधारमा थप सिकाई अवसरको निर्माण गरी आजीवन सिकाई संस्कृतिको विकास गर्न आवश्यक छ । यसका लागि अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाईको पहुँचको विस्तार, गुणस्तर बृद्धि र संस्थागत क्षमताको विकास गर्नु पर्दछ । शिक्षा क्षेत्र योजना २०७९—२०८३ ले अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइका लागि १० वर्षभित्र निरन्तर सिकाइमा संलग्न समाज एव सिकाइ संस्कृतिको प्रवद्र्धन गर्ने तर्फ लैजान्छ । स्थानीय तहको अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइको वर्तमान अवस्था विश्लेषण धारमा समस्या एव चुनौतीहरूको पहिचान गर्दै चुनौतीहरूको सामना गर्न यसका उद्देश्य र नीतिहरू कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट प्राप्त हुने प्रमुख नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू यस खण्डमा समावेश गरिएको छ ।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

वि.सं.२०७८ सालको जनगणना अनुसार यस गाउँपालिकाको साक्षरता दर ८०.७ प्रतिशत रहेको छ । साक्षरमध्ये महिलाको साक्षरता दर ७२.८ प्रतिशत रहेको छ भने पुरूपको ९०.१ प्रतिशत रहेको छ। पुरूषको तुलनामा महिला साक्षरता दर कम रहेको छ ।

शैक्षिक तथ्याङ्क २०८२ का अनुसार यस पालिकाको आधारभूत तहको खूद भर्ना दर ९४.५ रहेको छ । यसले अझै पनि ५.५ प्रतिशत बालबालिकाहरु विद्यालय बाहिर रहेको देखिन्छ । विविध कारणबाट विद्यालय भर्ना हुन नसकेका बालबालिका तथा पढन चाहने युवाहरुको पहिचान गरी उनीहरुको आवश्यकता अनुसारको शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले नेपाललाई पूर्ण साक्षर मुलुक बनाई अनौपचारिक वैकल्पिक परम्परागत र खुला शिक्षाको माध्यमबाट आजीवन सिकाइ संस्कृतिको विकास गर्न, सबै प्रकारका

अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवन पर्यन्त शिक्षाका माध्यमबाट मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार पार्ने लक्ष्य निर्धारण गरेको छ । यो कार्यक्रम तीन तहका सरकारको साझा अधिकार सूचीमा रहेकोले प्रदेश तहमा शिक्षा विकास निर्देशनालयले अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त शिक्षाको कार्यान्वियनमा समन्वय र सहजीकरण गर्दैछ भने स्थानीय तहहरूमा शिक्षा युवा तथा खेलकुद महाशाखा/शाखाहरूले अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त शिक्षाको योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा समन्वय र सहजीकरण गर्ने जिम्मेवारी प्राप्त गरेका छन् । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ । देश संघीय संरचनामा रुपान्तरण भए पश्चात् अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइको व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएका तर यसको मर्म अनुसार कार्यसम्पादन हुनसकेको देखिदैन । हाल फेदीखोला गाउँपालिका भित्र अनौपचारिक शिक्षाका कार्यक्रम संचालनमा रहेका छैनन् तर आगामी दिनहरुमा यसको सर्वेक्षण गरी आवश्यकतानुसार कार्यक्रम संचालन गर्ने लक्ष्य रहेको छ । समय सन्दर्भअनुसार साक्षरताको परिभाषा समेत परिवर्तन भएको छ । बर्तमान सन्दर्भमा साक्षरता भन्नाले डिजिटल साक्षरतालाई समेत जनाउँछ । तसर्थ सोसँग सम्बन्धित कार्यक्रम चलाउनुपर्ने देखिन्छ ।

३.४.३ उद्देश्य

यस योजनाले अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छः

१. अनौपचारिक तथा निरन्तर एवं जीवनपर्यन्त शिक्षाको विकास तथा विस्तार गरी साक्षरता डिजिटल साक्षरता र सीपमा आधारित आयआर्जनमा सहयोग गर्नु,
२. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको स्थापना, संचालन र सबलीकरण गरी अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु,
३. आयआर्जनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै विशेषतः समाजमा पछाडि परेका वर्गलाई विकासको मूलधारमा ल्याउनु ।

३.४.४ रणनीतिहरू

१. गाउँपालिका भित्र पर्ने घरधुरी सर्वेक्षण गरी साक्षर निरक्षरको अवस्था पहिचान र अभिलेखीकरण गरिने,
२. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरु स्थापना गरी अनौपचारीक शिक्षाको कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रोत्साहित गरिने,
३. साक्षरता तथा निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्न संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र अन्य संघ संस्थासँग सहकार्र्य र साझेदारीमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने,
४. नवसाक्षर प्रौढ महिला तथा पुरुषहरूलाई आय आर्जनका कार्यक्रमसंग जोडी आत्मनिर्भर र व्यावसायिक बनाउन सहयोग गरिने,
५. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरुमार्फत सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण र सम्बर्धनमा जोड दिइने छ,

६. सामूदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, स्थानीय गैर सरकारी संघ संस्थाहरू, नागरिक समाज, सञ्चार माध्यम, अभिभावक परिचालन गरी साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षाहरू सञ्चालन गर्ने,

७. सिकारुका आवश्यकताअनुसार तहगत पाठ्यक्रम, सिकाइ मोडुलहरू र भाषिक विविधता अनुरूपका सामग्रीको प्रयोग गर्ने,

८. सरोकारवालाहरूसँगको समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, वैकल्पिक, खुला तथा परम्परागत विद्यालयहरूको स्थापना र संचालन गर्ने,

९. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई आधारभूत सुविधा सम्पन्न विद्युतीय पुस्तकालय, सामुदायिक सूचना केन्द्र, एफ.एम. रेडीयो सञ्चालन र सेवा प्रवाह गर्ने बहुउद्देश्यीय संयन्त्रका रूपमा सुदृढीकरण गरी समावेशी एवम् समतामा आधारित आजीवन सिकाइको थलोका रूपमा विकास गर्ने,

१०. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत विभिन्न आयआर्जन तथा सीपमूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

सबै नागरिकहरूलाई साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपयन्त सिकाइको अवसर प्राप्त हुनेछ ।

ख) नतिजा

१. सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्राप्त हुने,

२. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक संरचनागत व्यवस्था तयार भई सञ्चालन हुने,

३. सिकारूको आवश्यकताअनुसार जीवनपर्यन्त सिकाइका सामग्रीहरू प्रयोग हुने,

४. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र आजीवन सिकाइको केन्द्रका रूपमा विकास हुने,

५. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइबाट आर्जित ज्ञान तथा सिपको पहिचान एवम् प्रमाणीकरण गरी समकक्षता प्रदान हुने,

६. अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसम्बन्धी तथ्याङ्क अद्यावधीक हुने ।

३.४.६ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्रियाकलाप	इकाई	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
		१	२	३	४	५			
घरधुरी सर्वेक्षण र अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना	आवश्यकतानुसार								

३.५ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम

३.५.१ परिचय

नेपालको सन्दर्भमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम ले देशको समग्र आर्थिक, सामाजिक र मानव स्रोत विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ । परम्परागत रूपमा सैद्धान्तिक शिक्षामा केन्द्रित शिक्षा प्रणालीलाई सन्तुलनमा ल्याउन, सीपमूलक र रोजगारमुखी शिक्षा आवश्यक ठानिएको छ । यही आवश्यकता पूरा गर्न प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको अवधारणा विकसित भएको हो । नेपालमा कृषि, पर्यटन, निर्माण, सूचना प्रविधि लगायतका क्षेत्रमा दक्ष जनशक्तिको माग निरन्तर बढ्दै गएको छ। यस्ता क्षेत्रहरूमा काम गर्न आवश्यक सीप र दक्षता विकास गर्न प्राविधिक शिक्षा अपरिहार्य छ। यसले विद्यार्थीलाई केवल ज्ञान मात्र होइन, व्यवहारिक सीप पनि प्रदान गर्छ, जसले उनीहरूलाई स्वदेशमै रोजगारी सिर्जना गर्न तथा विदेशमा समेत प्रतिस्पर्धात्मक बन्न सहयोग पुऱ्याउँछ।

सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरू मार्फत सञ्चालन हुने विभिन्न तालिम कार्यक्रमहरूले युवाहरूलाई छोटो अवधिमा नै सीप सिक्ने अवसर दिएका छन्। विशेष गरी प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् (CTEVT) जस्ता निकायहरूले यस क्षेत्रमा महत्वपूर्ण योगदान दिएका छन् । यस्ता कार्यक्रमहरूले बेरोजगारी घटाउन, उद्यमशीलता विकास गर्न र आर्थिक आत्मनिर्भरता बढाउन सहयोग पुऱ्याएका छन्। यद्यपि, अझै पनि पहुँचको अभाव, गुणस्तर सुनिश्चितता, तालिम र बजारबीचको सम्बन्ध कमजोर हुनु जस्ता चुनौतीहरू विद्यमान छन्। ग्रामीण तथा दुर्गम क्षेत्रका युवाहरूले पर्याप्त अवसर पाउन सकेका छैनन् । त्यसैले, नीति निर्माण, पूर्वाधार विकास, दक्ष प्रशिक्षकको व्यवस्था र उद्योगसँग सहकार्यमा थप ध्यान दिन आवश्यक छ । यसरी, नेपालको दिगो विकासका लागि प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम एक प्रमुख आधार स्तम्भको रूपमा स्थापित हुँदै गएको छ, जसले देशलाई समृद्धितर्फ अग्रसर गराउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने अपेक्षा गरिएको छ।

३.५.२ वर्तमान अवस्था

प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम को उपलब्धता विस्तार हुँदै गएको भए पनि यसको पहुँच अझै सबै वर्ग र समुदायसम्म समान रूपमा पुगेको देखिँदैन । विशेषगरी ग्रामीण, दुर्गम तथा सीमान्तकृत समुदायका विद्यार्थी र वयस्कहरूको सहभागिता अपेक्षाकृत कम रहेको छ, जबकि शहरी क्षेत्रका युवाहरू यसतर्फ बढी आकर्षित भएका छन् । यस क्षेत्रमा शिक्षक आपूर्ति तथा व्यवस्थापन पनि चुनौतीपूर्ण छ, किनकि दक्ष प्राविधिक प्रशिक्षकको अभाव, अस्थायी नियुक्ति, तथा नियमित तालिमको कमीले शिक्षण गुणस्तरमा प्रभाव पारेको छ । उत्पादन हुने जनशक्तिका लागि स्थानीय स्तरमा केही अवसरहरू सिर्जना भएका छन्, जस्तै कृषि, निर्माण, पर्यटन तथा साना उद्योग क्षेत्रमा रोजगारी र स्वरोजगारका सम्भावनाहरू बढेका छन्, तर बजारसँगको समन्वय कमजोर हुँदा सीप अनुसारको रोजगारी सुनिश्चित हुन सकेको छैन । समुदायको सहभागिता तथा विभिन्न सङ्घसंस्थासँगको साझेदारी केही स्थानमा सकारात्मक देखिए पनि यो अझै व्यवस्थित र प्रभावकारी बन्न आवश्यक छ । स्थानीय तहहरूले केही असल अभ्यासहरू, जस्तै सीपमूलक तालिम सञ्चालन, युवामैत्री कार्यक्रमहरू, तथा उद्यमशीलता प्रवर्द्धनका पहलहरू थालेका छन्, जसले स्थानीय विकासमा योगदान पुऱ्याइरहेका छन्। तथापि, बजेटको सीमितता, पूर्वाधार अभाव, नीति कार्यान्वयनमा कमजोरी, तथा सीप र बजारबीचको असन्तुलन जस्ता प्रमुख समस्या र चुनौतीहरू अझै विद्यमान छन्, जसको समाधानका लागि समन्वित प्रयास आवश्यक देखिन्छ । हाल प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद (CTEVT) को अनुमतिमा श्री सिद्धार्थ माध्यमिक बिद्यालयमा कम्प्युटर इन्जिनियरिंग बिषयमा कक्षा संचालन भैरहेको र ३ वटा सेमेष्टरमा गरी २९ जना विद्यार्थीहरु अध्ययनरत छन।

३.५.३ उद्धेश्य

१. सबै नागरिकका लागि प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको अवसर सुनिश्चित गर्नु,

२. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको क्षेत्रमा उत्पादन हुने जनशक्तिका लागि स्थानीयस्तरमा स्वरोजगारको अवसर उपलब्ध गराउनु ।

३.५.४ रणनीतिहरु

१. माध्यमिक तहमा अध्ययनरत जम्मा बिद्यार्थीमध्ये ३० प्रतिशतलाई प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको कार्यक्रममा पहुँच सुनिश्चित गर्ने,

२. समयसापेक्ष प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको कार्यक्रमको विस्तार गर्ने ।

३.५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क. उपलब्धि

१. माध्यमिक तहमा अध्ययनरत जम्मा बिद्यार्थीमध्ये ३० प्रतिशतले प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन् ।

३.५.६ नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	आधार वर्ष (२०८२/०८३)	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	जम्मा
१	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान गर्ने बिद्यालय संख्या	१	१	१	१	१	५
२	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा भर्ना भएका बिद्यार्थी संख्या	१०	२०	३०	४०	५०	

३.५.७ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						कैफियत
			२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	
१	माध्यमिक तहमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा भर्ना हुन् चाहने विद्यार्थीको तथ्यांक संकलन तथा खण्डीकृत डाटाबेस तयारी	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
२	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम संचालन	बिद्यालय	१	१	१	१	१	५	
३	विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्तिको अवसर	जना	४	६	९	१२	१५	४६	

परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरु

४ . १ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन

४ . १ . १ परिचय

शिक्षा पद्धतिलाई मार्गदर्शन गर्ने महत्वपूर्ण आधार पाठयक्रम हो । पाठ्यक्रम कुनै कक्षा वा तहमा के के सिकाउने भन्ने कुरासँग मात्र सम्बन्धित हुदैन । देशकाल र परिस्थिति अनुसार विद्यार्थीमा के कस्ता क्षमता विकास गराउने हो भन्नेसँग पनि सम्बन्धित छ । के पढाउने,के कस्ता क्रियाकलापका माध्यमबाट अपेक्षित सक्षमता हासिल गराउन र विद्यार्थीले सिकेको वा नसिकेको सुनिश्चित गरी आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्न के कसरी मुल्याङ्कन गर्ने भन्ने कुरा निर्धारण गर्ने महत्वपूर्ण आधार समेत हो । मानवीय चेतना र वौद्धिक विकासको निमित्त लिइएका उद्देश्यहरू पूरा गराउनु हो। बालबालिकाको सर्वांगीण विकास गर्नु, सभ्यता वा संस्कृतिको हस्तान्तरण एवम विकास गर्नु, शैक्षिक प्रक्रियाको स्वरुप निर्धारण गर्नु जस्ता कुराहरू पाठ्यक्रमको उद्देश्यभित्र पर्दछन् ।

मानवीय आवश्यकता,बालबालिकाका रुची, सामाजिक मूल्य मान्यता, समाज तथा विश्व परिवेशमा विकास भएका ज्ञान सिप तथा प्रविधि अनुकुल पाठ्यक्रमलाई एउटा गतिशील र लचिलो प्रक्रियाका रुपमा लिनु आवश्यक छ। पाठ्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि पहिलो शैक्षिक सामाग्रीको रुपमा पाठ्यपुस्तकलाई लिन सकिन्छ । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उचित विकास नभइसकेको हाम्रो परिवेशमा विद्यार्थीको एकमात्र विकल्पको रुपमा पाठ्यपुस्तकलाई लिन सकिन्छ । जसले पामाठ्यक्रम कार्यान्वयनलाई सहयोग गर्दछ । हाल नेपालमा सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत सम्पूर्ण विद्यार्थीलाई नि:शुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण गर्ने गरिएको छ ।

४ . १.२ वर्तमान अवस्थाः

फेदीखोला गाउँपालिका अन्तर्गत सञ्चालित सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूमा विद्यालय तहको पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन प्रणाली प्रचलित शिक्षा ऐन, नियम तथा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचाअनुरूप कार्यान्वयन हुँदै आएको छ, जसअनुसार आधारभूत र माध्यमिक तहमा विषयगत पाठ्यवस्तुको नियमित अध्यापन, स्थानीय आवश्यकतामा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रमको आंशिक विकास तथा प्रयोग, उपलब्धि मापन परीक्षा, परियोजना कार्य र आन्तरिक मूल्याङ्कनमार्फत सिकाइ उपलब्धिको मापन गरिँदै आएको छ । पालिकास्तरबाट आधारभूत शिक्षा परीक्षा सञ्चालन, अनुगमन तथा सहजीकरण, प्रधानाध्यापक बैठक र असल अभ्यास आदान-प्रदान कार्यक्रममार्फत शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिको प्रयास गरिए पनि केही विद्यालयमा विषयगत शिक्षक अभाव, भौतिक पूर्वाधार तथा शिक्षण-सिकाइ सामग्रीको सीमितता, अभिलेखीकरण र परिणाम विश्लेषण प्रणालीको कमजोर अवस्था जस्ता चुनौतीहरू विद्यमान रहेकाले सिकाइ उपलब्धि आधारित सुधार योजना निर्माण, नियमित अनुगमन सुदृढीकरण तथा क्षमता विकास कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक देखिन्छ ।

४ . १ . ३ उद्देश्य

१. विद्यालय तहको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु
२. स्थानीय पाठ्यक्रम समयानुकुल अद्यावधिक गर्नु तथा प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नु
३. पाठ्यक्रमले तोके बमोजिम विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गर्नु ।

४.१.४ रणनीतिहरू

१. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ र तदनुसारका पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने,
२. विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालाहरूलाई प्रबोधिकरण गर्ने,
३. पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अत्यावश्यक संरचनागत तथा पेसागत सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
४. विपद् , महामारी तथा सङ्कटको अवस्थामा वैकल्पिक विधिबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
५. शिक्षकका लागि शिक्षक निर्देशिका तथा स्रोत सामग्री तथा विद्यार्थीका लागि सिकाइ सामग्री, स्वाध्यायन तथा सन्दर्भ सामग्रीहरूको व्यवस्था गर्ने,
६. शिक्षकको पेसागत क्षमता विकास गर्ने,
७. सहभागितामूलक, अन्तरक्रियात्मक, खोजमूलक एवम् समस्या समाधान केन्द्रित शिक्षण विधिको प्रयोगलाई संस्थागत गर्ने,
८. विद्यालयमा आधारित सहयोग पद्धति विकास गर्ने,
९. सहपाठी सिकाइ समूह गठन गरी कमजोर सिकाइ क्षमता भएका बालबालिकालाई सहयोग गर्ने व्यवस्था मिलाउने,
१०. शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाउने,
११. स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तको समयानुकुल परिमार्जन एवम् कार्यान्वयन गर्ने,
१२. स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयनको लागि शिक्षकको क्षमता विकास गर्ने ।

४.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

१. पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट दैनिक जीवनका लागि आवश्यक आधारभूत सक्षमतासहित सृजनशील, सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार भएको हुनेछ ।

प्रमुख नतिजाः

१. पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रभावकारी रूपमा भएको हुने,
२. पाठ्यक्रम विकास तथा परिमार्जनका लागि पृष्ठपोषण उपलब्ध हुने,
३. सिकाइ दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित हुने,
४. पाठ्यक्रममा आधारित शिक्षण सिकाइद्वारा स्थानीय र आधुनिक विश्वपरिवेश अनुसार सिकारुमा ज्ञान, सिप र व्यवहार विकासमा सहजीकरण भएको हुने,
५. सिकारुका सिकाइ समस्याको समाधान उन्मुख निरन्तर, आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन हुने,
६. स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री निर्माण तथा कार्यान्वयन हुने,
७. स्थानिय पाठ्यक्रम प्रति विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक लगायत सरोकार सवैले अपनत्वगरी सो को सफल कार्यन्वयन भएको हुनेछ ।

४.१.६ पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्रीका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा		
१	पाठ्क्रम अभिमुखीकरण	सङ्ख्या	२५					२५		स्थानीय तह,शिविसइ
२	शिक्षक तालिम र पुनर्ताजगि तालिम	सङ्ख्या			२५			२५		स्थानीय तह,मानव संसाधन केन्द्र
३	शिक्षक पेशागत सहयोग		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			स्थानीय तह,मानव संसाधन केन्द्र
४	कक्षाकोठामा आधारित विद्यार्थी मूल्याङ्कन		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			विद्यालय
५	आवधिक मूल्यांकन	पटक	३	३	३	३	३	१५		विद्यालय
६	डिजिटल सामग्रीको प्रयोग	वटा	६	६	५	५	६	२८		विद्यालय,स्थानिय तथा संघिय सरकार
७	सूचना प्रविधिको प्रयोग		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			विद्यालय
८	निःशुल्क पाठ्यपुस्तक		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			विद्यालय
९	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			स्थानीय तह,विद्यालय
१०	माध्यम भाषाको रुपमा मातृभाषको प्रयोग		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			स्थानीय तह,विद्यालय
११	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			स्थानीय तह,विद्यालय

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा		
१२	पढाइ मैत्री शैक्षणिक सामग्री खरिद, सङ्कलन, निर्माण तथा प्रयोग जस्तै: विसङ्केतन किताब, ठूलो किताब, बाह्रखरी चार्ट, वर्ण तथा झ्याले पत्ती, शब्द चित्र पत्ती र अन्य सामग्रीको ब्यवस्था	सबै विद्यालयका कक्षा १ देखि ३	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
१३	सबै बालबालिकालाई पाठ्यपुस्तक तथा अभ्यास/कार्य पुस्तिकाको उपलब्धता	विद्यार्थी	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
१४	स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै			
१५	शिक्षण कार्यमा उपयोगी सामग्री जस्तै : पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका लगायत सन्दर्भ सामाग्रीको उपलब्धता	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ परिचय

शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि शिक्षक व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शिक्षक योग्य, व्यावसायिक रुपमा दक्ष, पेसाप्रति उत्प्रेरित, समर्पित, प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुन आवश्यक छ । शिक्षकमा भएको विषयवस्तुको पर्याप्त ज्ञान शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालनमा दक्षता र नमुना व्यक्तित्व प्रदर्शनले विद्यार्थीहरूको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ । सबै तहको शिक्षामा योग्य, दक्ष, समर्पित र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको व्यवस्थापनवाट नै शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न सकिन्छ । यसका लागि शिक्षक व्यवस्थापन र विकास प्रभावकारी हुन आवश्यक छ । शिक्षण पेशालाई रोजाइको पेशामा विकास गर्न नेपालको १५औं योजना २०७६/७७ – २०८०/८१ ले यस पेशामा अब्बल प्रतिभा आकर्षित गर्न विश्वविद्यालयमा उत्कृष्टता हासिल गरेको व्यक्तिलाई सोझै शिक्षण सेवामा प्रवेश गर्नका लागि व्यवस्था गर्ने उल्लेख गरेको छ।

प्राथमिक तहमा विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा र निम्न माध्यमिक तथा माध्यमिक तहमा विषय गत रुपमा विद्यमान मापदण्ड १:४० शिक्षक विद्यार्थी अनुपात कायम गरिएको छ । शिक्षा ऐन तथा नियमावलीले आधारभूत तहमा कम्तिमा ७ दरबन्दी र माध्यमिक तहमा १२ दरवन्दी हुनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

नेपालमा विगतदेखि हालसम्म सञ्चालित विभिन्न शिक्षा योजना , परियोजना तथा कार्यक्रमहरूले कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा सुधार ल्याई शिक्षाको स्तर वृद्धि गर्न जोड दिएका छन् । यसको फलस्वरुप विद्यालयको शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउने , प्रविधिको प्रयोग गरी शिक्षण गर्ने , बालमैत्री सिकाइ वातावरण सिर्जना गर्ने जस्ता केही प्रयास भएका छन् । विद्यालय क्षेत्र विकास योजना अवधिमा कक्षाकोठाको शैक्षणिक अभ्यास वा क्रियाकलापलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउन शिक्षकको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छन् । यस अवधिमा शिक्षक पेसागत विकास प्रमाणीकरण तालिम, छोटो अवधिको मागमा आधारित तालिमहरू सञ्चालन गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार ल्याउन प्रयत्न गरिएको छ ।

पेसागत रुपमा सक्षम ,दक्ष र अभिप्रेरित शिक्षकवाट नै कक्षाकोठाको शिक्षणसिकाइमा सुधार आउन सक्छ । यसका लागि शिक्षकलाई पेसागत विकासका अवसरहरू उपलब्ध हुन आवश्यक छ । शिक्षकको पेसागत विकासका लागि विभिन्न तौरतरिकाहरू छन् । शिक्षक तालिम, कार्यशाला, सेमिनार कनफरेन्स , कार्यमूलक अनुसन्धान , शिक्षकहरूको सिकाइ सञ्जाल , अवलोकन भ्रमण मेन्टरिङ आदि अवसरवाट शिक्षकको पेसागत विकास सम्भव छ ।

यस योजनामा शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि शिक्षण पेसालाई रोजाइको पेसाको रुपमा विकास गर्न शिक्षकहरूलाई सूचना प्रविधि , प्रधानाध्यापक तथा लेखापालहरूलाई विद्यालयमा गरिने लेखा व्यवस्थापन , सार्वजनिक खरिद र जिन्सी व्यवस्थापन , शिक्षकहरूलाई पेसागत विकासका विभिन्न मोडालिटिका तालिम लगायतका कार्यक्रमहरूको आवश्यकता आँकलन गरिएको छ । कक्षाकोठाको शिक्षणसिकाइलाई गुणस्तरीय बनाउने शिक्षक सहयोग प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने शिक्षक पेसागत विकासलाई प्रभावकारी बनाउने विद्यार्थीको सिकाइप्रति शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने कार्यलाई प्राथमिकता दिइएको छ । यसमा शिक्षक ब्यवस्थापनको वर्तमान अवस्थाको विश्लेषणबाट चुनौतिहरूको पहिचान गरि शिक्षक ब्यवस्थापन र विकासलाई प्रभावकारी बनाउने सम्बन्धमा यस कार्यक्रमका उद्धेश्य पुरा गर्नका लागि अपनाइने रणनीतिहरू कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट हासिल हुने अपेक्षित नतिजा तथा मुख्यमुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू समावेश गरिएको छ ।

४.२.२ वर्तमान अवस्था

फेदीखोला गाउँपालिका स्याङ्जा अन्तर्गतका विद्यालयहरूमा विद्यार्थी सङ्ख्याको तुलनामा समग्रमा दरबन्दी संख्या पर्याप्त देखिए तापनि विषयगत रूपमा दरबन्दीको असन्तुलन स्पष्ट रूपमा देखिन्छ । केही विद्यालयमा अनिवार्य विषयहरूमा शिक्षक अभाव हुँदा अन्यत्र तुलनात्मक रूपमा बढी शिक्षक रहेको अवस्था छ, जसले गुणस्तरीय विषयगत अध्यापनमा चुनौती सिर्जना गरेको छ । शिक्षक व्यवस्थापनका सन्दर्भमा स्थायी दरबन्दी, राहत, करार तथा पालिका अनुदानमार्फत नियुक्त शिक्षकहरू कार्यरत रहेका छन् भने आवश्यकताका आधारमा वडा कार्यालयबाट समेत बजेट विनियोजन गरी शिक्षक व्यवस्थापन गरिएको छ।

पालिकाले उपलब्ध दरबन्दीको अधिकतम उपयोगका लागि आन्तरिक दरबन्दी मिलान प्रक्रिया अवलम्बन गरी विद्यालयहरूबीच शिक्षक सरुवा तथा व्यवस्थापन गरेको छ, जसले केही हदसम्म असन्तुलन न्यूनीकरणमा सहयोग पुऱ्याएको छ । तथापि, विषयगत विशेषज्ञताको अभावका कारण विज्ञान, गणित, अङ्ग्रेजी तथा प्राविधिक विषयहरूमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न कठिनाइ देखिएको छ। सूचना प्रविधि शिक्षणलाई प्राथमिकता दिँदै कम्प्युटर विषय अध्यापनका लागि पालिका अनुदानमार्फत शिक्षक नियुक्त गरिएको छ, जसले डिजिटल साक्षरता अभिवृद्धिमा सकारात्मक प्रभाव पारेको छ।

शिक्षक व्यावसायिक विकासतर्फ तालिम, गोष्ठी, प्रधानाध्यापक बैठक तथा अन्तरक्रियामार्फत क्षमता अभिवृद्धि प्रयास गरिए पनि दीर्घकालीन विषयगत दरबन्दी व्यवस्थापन, स्पष्ट शिक्षक प्रक्षेपण (Teacher Projection) नीति तथा कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन प्रणालीलाई अझ सुदृढ गर्न आवश्यक देखिन्छ। समग्रमा, दरबन्दी सङ्ख्यात्मक रूपमा पर्याप्त भए पनि विषयगत सन्तुलन, गुणस्तरीय वितरण र दिगो व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढीकरण नै आगामी सुधारको मुख्य कार्यभारका रूपमा देखिन्छ।

प्राथमिक, निम्न माध्यमिक, माध्यमिक, प्राविधिक व्यवसायिक तथा पालिका अनुदानका शिक्षकहरुको विवरण अनुसुची १० मा राखिएको छ ।

४. २.३ उद्देश्य

१. विषयगत र कक्षागत रुपमा शिक्षक दरवन्दी व्यवस्थापन गर्नु,
२. विद्यालय सुपरिवेक्षण, शिक्षक तालिम, शिक्षकको पेशागत विकास, शिक्षक सक्षमतालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,
३. शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता गर्नु,
४. शिक्षक बिकास तथा निरन्तर पेशागत सहायता प्रणाली पालिकामा स्थापना गर्नु ।

४.२.४ रणनीतिहरू

१. शिक्षक विद्यार्थी अनुपातको आधारमा तहगत, क्षेत्रगत र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/पुनर्वितरण तथा थप गरिने,
२. रिक्त शिक्षक दरबन्दीको प्रक्षेपणका आधारमा शैक्षिक सत्रको पहिलो महिनामा शिक्षक नियुक्ति गरिने,
३. प्रत्येक ५ वर्षमा शिक्षकको निरन्तर पेसागत विकासका लागि शिक्षण सिप विकाससम्बन्धी सेवाकालीन तालिम अनिवार्य बनाइने,
४. स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेसागत सहयोग उपलब्ध गराइने । यसका लागि स्थानीय तहमा विषयगत शिक्षक सञ्जाल, शिक्षक बैङ्क,विज्ञ समूह गठन, शिक्षक

सिकाइ समूह, स्रोत शिक्षक तथा अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग तथा मेन्टोरिङ्ग पद्धतिको विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने,

५. शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गरिने,

६. शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको बृत्ति विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धतिको विकास गरिने,

७. शिक्षक नियुक्ति, सरूवा तथा तालिम र पेसागत विकासमा सहभागिता गराउँदा विद्यार्थीको सिकाइमा कुनै अवरोध नहुने पद्धति विकास गरिने,

८. शिक्षक विद्यार्थी अनुपातको आधारमा तहगत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा व्यवस्थापन गर्ने,

९. रिक्त शिक्षक दरबन्दीमा स्थानीय तहद्वारा शिक्षकहरुको व्यवस्थापन गर्ने,

१०. शिक्षकको निरन्तर पेसागत विकासका लागि संघ तथा प्रदेश सँगको समन्वयमा शिक्षण सिप विकाससम्बन्धी सेवाकालीन तालिम सञ्चालन गर्ने,

११. शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गर्ने,

१२. शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको बृत्ति विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धतिको विकास गर्ने,

१३. रिक्त शिक्षक दरबन्दीमा तत्काल पदपूर्ति हुने व्यवस्थाका लागि स्थानीय स्तरमा कानुनी व्यवस्था गर्ने,

१४. नव प्रवेशी शिक्षकहरूका लागि अभिमुखीकरण र सेवा करार सम्झौता मार्पmत जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउन आवश्यक व्यवस्था मिलाईने,

१५. शिक्षकले कक्षा कोठामा विताउने समय सुनिश्चित गर्न प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवार बनाइने,

१६. कार्ययोजना, शैक्षिक योग्यता, अनुभव लगायतको आधारमा विद्यालयमा प्रधानाध्यापकको छनौट गरिने ।

४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

१. सक्षम र अभिप्रेरित शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार हुने ।

प्रमुख नतिजाः

१. राष्ट्रिय शिक्षक सक्षमता कार्यढाँचाको आधारमा शिक्षक तयारी,छनौट र पेसागत विकास हुने,
२. शिक्षक तयारीका कोर्सहरूमा पर्याप्त विषयगत तथा शिक्षण सिकाइसम्बन्धी सक्षमता विकास हुने,
३. शिक्षण पेसा थप प्रतिस्पर्धी र सम्मानित हुने,
४. पेसागत विकासका प्रावधानहरूको विस्तार र सुदृढीकरण हुने,
५. शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत निरन्तर पेसागत सहयोग प्राप्त हुने,
६. शिक्षकको उपस्थिति, शिक्षण विधि तथा तौरतरिका र कार्यसम्पादनमा सुधार हुने,
७. शिक्षक विद्यार्थी अनुपातका आधारमा तहगत, क्षेत्रगत र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/पुनर्वितरण हुने,
८. शिक्षकको आपूर्ति नियमित रूपमा हुने,
९. शिक्षकको बृत्ति विकासका लागि परादर्शी, र बस्तुनिष्ठ आधारसहितको पद्धति स्थापित हुने।

४.२.६ शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	शिक्षक नियुक्ति र सरूवा	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
२	अस्थायी तथा विद्यालय स्रोतबाट नियुक्त शिक्षकहरूको व्यवस्थापनका लागि मापदण्ड तथा निर्देशिका तयारी	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
३	अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला, सीमान्तकृत वर्गका व्यक्तिहरूलाई शिक्षण पेसामा सहभागी गराउन क्षमता अभिवृद्धि	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
४	नियमित शिक्षण सिकाइ सुनिश्चित गर्न मापदण्डको विकास गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
५	कमजोर विद्यार्थीका लागि विशेष सहयोगी कक्षा सञ्चालन गर्ने	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
६	उपचारात्मक शिक्षण पद्धति लागु गर्ने	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
७	अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष व्यवस्था	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
८	पुस्तकालय र पुस्तक कुना	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
९	सूचना प्रविधि प्रयोगशाला	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
१०	विज्ञान प्रयोशाला	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
११	प्राविधिक व्यावसायिक शिक्षा धार सञ्चालन भएका विद्यालयमा प्रयोगशालाको प्रबन्ध	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
१२	शिक्षण तथा सिकाइ सामग्री विकास	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
१३	ईन्टरनेट सेवाको व्यवस्था	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
१४	शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
१५	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
१६	परिक्षाको नतिजा विश्लेषण	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
१७	शिक्षकले शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा विताउने समयमा वृद्धि	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
१८	विद्यालयमा आधारित सुपरिवेक्षण तथा सहयोगका लागि क्षमता विकास	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१९	शिक्षक पेसागत सहयोग	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
२०	असल अभ्यासको अवलोकन भ्रमण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२१	सिकाइ आदानप्रदान, क्षमता विकास, प्रविधि हस्तान्तरण र ज्ञानको सञ्जालिकीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
२२	विज्ञ समूहको गठन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२३	सहपाठी कक्षा अवलोकन	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	
२४	छोटो अवधिको शिक्षक तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२५	विद्यालय तहमा शिक्षकको पेसागत विकास	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
२६	कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२७	प्रधानाध्यापकको व्यवस्था	पटक	१					१	–	
२८	शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	

४.३ समता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचय

विभेद र बञ्चितीकरणमा परेका वर्ग ,समुदाय र क्षेत्रलाई गुणस्तरीय शिक्षामा सजिलै पहुँचको सुनिश्चितता सम्भव हुँदैन । पहुँच र सहभागिताको लागि समानता पुग्ने उद्देश्य हासिल गर्न असमानताहरूबीच गरिने असमान व्यवहार नै शैक्षिक समता हो । यो आफैँमा गन्तव्य नभई एउटा माध्यम मात्र हो । फेदीखोला गाउँपालिका एउटा विविधताले भरिपूर्ण गाउँपालिका हो । यसमा मधेशी, ब्राह्मण, क्षेत्री, दलित, जनजाति, अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको बसोवास छ। विभिन्न शारीरिक क्षमता भएका, कमजोर आर्थिक अवस्था भएका, समाजमा पछि परेका र पारिएका दलित ,महिला, अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरूको मिश्रित बसोबास यहाँको समुदायमा रहेको छ । समग्रमा महिलाहरूको जनसंख्या यस गाउँपालिकामा बढी छ । सम्पत्ति माथिको अधिकार पुरुषको तुलनामा महिलामा कम छ । सामाजिक साँस्कृतिक तथा विभिन्न परम्परागत कार्यले गर्दा लैंगिक विभेद विद्यमान छ । बालबालिकाहरू विशेषत अपाङ्गता भएका, दलित, विपन्न परिवारमा जन्म भएका आदिका लागि शिक्षामा पहुँच कठिन रहेको छ ।

बालबालिकामा भएका भिन्नताहरूले पहुँच सहभागिता तथा नतिजामा फरक नपर्ने अवस्था सिर्जना गरी समता कायम गर्न आवश्यक छ । यस्तो समताले अवसरको समानता मात्र सिर्जना नगरी अवसर असमान हुनाका कारण पहिचान गरी तिनलाई समान बनाउन विशेष तथा थप प्रबन्ध गर्नुपर्दछ । समता अभिवृद्धि सहित विविधतालाई समावेश गर्न प्रत्येक बालबालिकाले स्वीकारिएको र महत्व दिएको महसुस गर्नुपर्दछ । यो सामाजिक न्याय स्थापित गर्न शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिताको अधिकार सुनिश्चित गर्ने कार्य भएकाले महत्वपूर्ण र अत्यावश्यक छ ।

यसमा देखिएका अन्तर तथा चुनौतीहरू हटाई विविधता अनुकूल हुने गरी शिक्षामा सबैको सहज पहुँच सहभागिता तथा सिकाइका लागि समता तथा समावेशिता अभिवृद्धि गर्नका लागि यस योजनामा अपनाइने रणनीति तथा क्रियाकलापहरू समेत उल्लेख गरिएको छ ।

पहुँच र सहभागिताका लागि समानता पुग्ने उद्देश्य हासिल गर्न असमानहरु बिच गरिने समान व्यवहार नै शैक्षिक समता हो । विभेद र वञ्चितीकरणमा परेका वर्ग समुदाय र क्षेत्रलाई गुणस्तरीय शिक्षामा सजिलै पहुँचको सुनिश्चिता सम्भव हुदैन । यो आफ्नो गन्तव्य नभइ एउटा माध्यम मात्र हो । यस गाउँपालिका एउटा विविधताले भरिपूर्ण गाउँपालिका हो । यसमा ब्राम्हण, क्षेत्री, दलित, जनजाति र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुको बसोबास छ । विभिन्न शारीरिक क्षमता भएका कमजोर आर्थिक अवस्था भएको समाजमा पछि परेका र पारिएको दलित महिला अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको मिश्रित बसोबास रहेको समुदाय छ । सम्पत्ति माथिको अधिकार पुरुषको तुलनामा महिलामा कम छ । सामाजिक, सांस्कृतिक तथा विभिन्न परम्परागत कार्यले गर्दा लैगिक विभेद विद्यमान छ । बालबालिकाहरु विशेषत अपाङ्गता भएका, दलित विपन्न परिवारमा जन्म भएका, शिक्षामा पहुँच नपुगेको समाज रहेको छ । विविधतालाई पहिचान, सम्मान, मनोरञ्जन र व्यक्तिगत भिन्नताको कदर गरी विविधतालाई प्रोत्साहित हुन आवश्यक छ । बालबालिकामा भएको भिन्नताहरुदेखि सहभागितामा पहुँच तथा नतिजामा फरक

नपर्ने अवस्था सिर्जना गरी समताको आवश्यक छ । यस्तो समतामा विशेष तथा थप प्रबन्धको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । समाजमा सामाजिक न्याय स्थापित गर्न, शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिताको अधिकार सुनिश्चित गर्न महत्वपूर्ण र अत्यावश्यक छ ।

ठाउँ, क्षेत्र अनुसार विविधताको सम्मान तथा समावेशीता अभिवृद्धि गरी शिक्षामा सबैको सहज पहुँच र अथपूर्ण सहभागितामा कार्य गर्दै सिकाई सुनिश्चितता गर्नका लागि यसको कारण तथा बाधाहरु पहिचान गरी ती बाधाहरु हटाउनु पर्दछ । यस्तो बाधाहरु ठाउँ पिच्छे फरक छन । यस्ता चुनौतिहरु हटाइ विविधता अनुकुल हुने गरी शिक्षामा सबैका सहज पहुँच सहभागिता तथा सिकाईका लागि समेत तथा समावेशिता अभिवृद्धि गर्नका लागि योजना निर्माण गरी त्यस अनुरुप कार्यक्रम संचालन गर्न आजको आवश्यकता हो ।

४.३.२ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकामा समुदायमा आधारित बाल विकास सहित २८ वटा विद्यालयहरु संचालनमा रहेका छन । उक्त विद्यालयहरुमा विभिन्न जातजाति, धर्म, आर्थिक अवस्थाका विद्यार्थीहरु अध्ययन गर्दै आएका छन । कतिपय विद्यालयहरुमा शारिरीक अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरु समेत रहेका छन । यस्तो अवस्थाका विद्यार्थीहरुको शिक्षामा पहुँच बृद्धिका लागि आवासीय तथा गैरआवासीय छात्रबृत्ति प्रदान गर्ने गरिएको छ । तर कतिपय विद्यालयमा अपाङ्गता भएका बालबालिकाको संख्या रिपोटिङ नभएकाले संख्या कम देखिन गएको छ । ती बालबालिकाहरु विद्यालय शिक्षा पहुँचबाट टाढा रहेको अवस्था छ । त्यसैगरी आर्थिक हिसाबले विपन्न बालबालिकाहरु, सडक बालबालिकाहरु, असाधारण रोगहरुबाट पीडित बालबालिकाहरु अभिभावक र सहाराबिहीन बालबालिकाहरु रहेको समुदाय छ । तिनको लगत र तथ्याङ्क व्यवस्थित हुन सकिरहेको छैन । त्यस्ता प्रकारका बालबालिकाहरु समेत विद्यालय शिक्षाको पहुँच बाहिर रहेको देखिन्छ ।
विद्यालय भर्ना भएका बालबालिकाहरुलाई आवासीय र गैरआवासीय रुपमा तोकिएको नियमका आधारमा छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको छ । खासगरी आधारभूत तहको कक्षा १–८ मा अध्ययन गर्ने सबै छात्राहरु र दलित बालबालिकाहरुलाई कुनै न कुनै रुपमा सहयोग गरिदै आएको छ । त्यसैगरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको क्रममा समेत अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुलाई थप समयको व्यवस्था समेत गरिने प्रावधान छ । बहिरा बालबालिकाहरु, सुस्त मनस्थितिका बालबालिकाहरु, दृष्टिबिहिन बालबालिकाहरुको छिमेकी पालिकाहरुमा सञ्चालनमा रहेको स्रोतकक्षा पढाईलाई शिक्षामा पहुँचको हक सुनिश्चित गर्ने कार्य गरिएको छ । गाउँपालिकाले धेरै महत्वपूर्ण कामहरु गरिरहेको भएतापनि अझैपनि शिक्षामा सबै वर्गको समान पहुँच भने पुग्न सकिरहेको छैन ।

४.३.३ उद्देश्य

१. लक्षित समूहका बालबालिकाहरुको शिक्षामा समतामुलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु,
२. लक्षित समूहका बालबालिकाहरुको सिकाई सहभागितामा बृद्धि तथा सिकाई उपलब्धी सुधार गर्नु,
३. समुदाय तथा विद्यालयमा हुने सबैप्रकारका विभेद दुर्व्यवहार र हेपाइ आदिलाई न्यूनीकरण गर्नु ।

४.३.४ रणनीतिहरू

१. घरधुरी सर्वेक्षण गरी बालबालिकाहरूको सबै प्रकारको विवरण सङ्कलन गरी अध्यावधिक गरी राखिने छ ।

२. सबै तह र प्रकारका विद्यालयहरूमा लैङ्गिकमैत्री, बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचनाहरूको निर्माण गर्न सहयोग गरिनेछ ।

३. साधारण विद्यालयमा भर्ना भई अध्ययन गर्न नसक्ने विशेष प्रकृतिका बालबालिकाहरूको लागि स्रोतकक्षाको व्यवस्था गरिनेछ ।

४. विद्यालयमा हुने सबैप्रकारका विभेदहरूको अन्त्य गर्न सबै शिक्षक विद्यार्थी लगायतका सरोकारवालाहरूलाई अभिमुखीकरण गरिनेछ ।

५. समावेशी तथा समतामूलक पहुँचको सुनिश्चितताका लागि यथोचित छात्रवृत्तिको रकम उपलब्ध गराइनेछ ।

६. विद्यार्थीहरूलाई खासगरी किशोरीहरूलाई हुने विभेद र हेपाइ आदिलाई न्यूनीकरण गर्न सचेतनामूलक कार्यक्रमका साथै अनुसन्धान,अनुगमन तथा निरीक्षण कार्यान्वयन गरिनेछ।

७. विद्यालयमा हुने सबै गतिविधिहरूमा बालबालिकाहरूको समावेशी सहभागिताको सुनिश्चितता गरिने छ ।

८. विद्यालयहरूमा बिशेषत: छात्राहरूलाई हुने विभेद कम गर्न र गुनासो सुन्नका लागि 'जेन्डर फोकल पर्सन' (गुनासो सुन्ने अधिकारी) को व्यवस्था गरिने छ ।

९. प्रत्येक बिद्यालयहरुमा गुनासो सुनुवाइ समिति गठन र गुनासो पेटिका बनाई राख्न लगाईने छ।

१०. एक विद्यार्थी एक बैँक खाता मार्फत वितरित छात्रवृतिलाई समयानुकुल वृद्धि गरिनेछ।

४.३.५ उपलब्धी, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

समाजमा पछाडि परेका र आर्थिक तथा सामाजिक रुपले कमजोर अपाङ्गता भएका र सहारा विहीन बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा समतामूलक पहुँच वृद्धि हुने ।

ख) प्रमुख नतिजा

१. अपाङ्गता,गरिव,विपन्न,अभिभावकविहिन, सडकमा हिड्ने बेसहारा बालबालिकाहरू आदिको अभिलेख अद्यावधिक हुने ।

२. विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समाबेशी सहभागिता सहित सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चितहुने ।

३. लक्षित समूहले तोकिए बमोजिम छात्रबृत्ति एव प्रोत्साहन प्राप्त गरेको हुने ।

४. विद्यालयहरूमा लैङ्गिक, जातीय, सामाजिक एवं सबै प्रकारका विभेद न्युनीकरण हुने ।

४.३.६ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ बर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० बर्ष)	कैफियत
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा		
१	शिक्षाको मूल प्रवाह बाहिर रहेका र नरहेका सवै बालबालिकाहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण	सङ्ख्या	१	१	१	१	१	५		
२	अपाङ्गमैत्री संरचना निर्माण	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै			
३	लक्षित बर्गको लागि छात्रबृत्ति वितरण	सङ्ख्या	१०	१०	१०	१०	१०	५०		
४	सबै प्रकारका विभेदको अन्तकालागि सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन	सङ्ख्या	१	१	१	१	१	५		आवश्यकतानुसार
५	जेन्डर फोकल शिक्षक र गुनासो सुन्ने अधिकारीको ब्यबस्था	विद्यालय	२८	२८	२८	२८	२८			
६	गाउँपालिका स्तरका अपांगता भएका बालबालिकाको तथ्यांक संकलन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
७	अपाङगता भएका बालबालिकाहरुको विद्यालय शिक्षामा पहुँच सुनिश्चितता	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
८	लक्षित वर्गमा छात्रबृत्तिको व्यवस्था	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
९	सिकाई सामाग्रीको व्यवस्था	पटक	निरन्तर							
१०	विद्यालयमा हुने विभेद, दुव्र्यवहार, हिंसा आदि रोकथामको लागि संयन्त्र निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

४.४ विद्यालय दिवा खाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ कार्यक्रम

४.४.१ परिचय

बालबालिकाको विकास तथा सिकाइसँग स्वास्थ्य तथा पोषणका अवस्थाको प्रत्यक्ष सम्बन्ध रहेको हुनेछ । स्वास्थ्य तथा पोषणको राम्रो अवस्थाले बालबालिकाको सिकाइमा सहभागिता बढाइ उपलब्धि सुधार गर्न प्रोत्साहित गर्दछ । सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी अभ्यासका अतिरिक्त महिनावारी सम्बन्धी सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सहयोग तथा शिक्षा पनि उत्तिकै आवश्यक रहेको छ । विद्यालयमा आधारित स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी यस्ता कार्यक्रमहरूले विद्यार्थीको भर्ना तथा टिकाउ दर बढाउन र कक्षामा अनुपस्थित हुने तथा बिचमा विद्यालय छाड्ने दर घटाउन योगदान गरी सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सहयोग गर्दछ ।

नेपालमा सन् १९७४ देखि छानिएका जिल्लाका छानिएका प्राथमिक विद्यालयमा विश्व खाद्य कार्यक्रमको खाद्यान्न अनुदानमा आधारित दिवा खाजा कार्यक्रम प्रारम्भ भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७७/२०७८ देखि सामुदायिक विद्यालयमा पूर्व प्राथमिकदेखि कक्षा ५ का सबै विद्यार्थीलाई प्रति विद्यार्थी रु १५ बराबरको खाजा खुवाउन थालिएको छ । सामुदायिक विद्यालयमा दिवा खाजा मापदण्ड तथा व्यवस्थापन कार्यविधि २०७६ बमोजिम दिवा खाजा व्यवस्थापनको पाटो अगाडि बढाइएको अवस्था छ ।

४.४.२ बर्तमान अवस्था

गाउँपालिकाका सबै माध्यमिक र केही आधारभूत विद्यालयहरुमा छात्र र छात्राका लागि अलग-अलग शौचालय निर्माण गरिएको र निर्माण गर्ने प्रक्रियामा रहेका छन । कक्षा ६ देखि १२ सम्म अध्यनरत छात्राका लागि महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका लागि निःशुल्क सेनिटरी प्याड वितरण कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउदै लगिएको छ । सबै विद्यालयको लागि प्राथमिक उपचार सामाग्रीको बाकस, बालिकाहरूका लागि आइरन चक्की प्रभावकारी रुपमा वितरण गरिएको छ । हाल गाउँपालिका अन्तर्गतका १९ वटा सामुदायिक विद्यालय र ५ वटा समुदायमा आधारित बालविकास केन्द्रमा दिवा खाजाको व्यवस्था गरिएको छ । जसबाट आर्थिक अवस्था कमजोर भएका विद्यार्थीहरु धेरै लाभान्वित भएका छन् ।

४.४.३ उद्देश्यहरु

१. बालबालिकाहरुलाई स्वस्थ एवं पोषणयुक्त पौष्टिक खाना प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु,
२. विद्यालयमा अध्ययन गर्ने बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धी सेवाको गुणस्तर बृद्धि गरी बालबालिकाको पोषण, स्वास्थ्य र सिकाई उपलब्धीमा सुधार गर्नु ।

४.४.४ रणनीतिहरू

१. बालबालिकाका लागि विद्यालयमा नै पोषिलो र ताजा खाजा तयार गर्नुका साथै खाजा भान्सा तथा भण्डार, भान्सामा प्रयोग हुने आवश्यक भाडावर्तन र अन्य सामाग्रीहरू तथा समुहमा हात धुने लगायतका सुविधा विस्तार गर्दै लैजाने,
२. विद्यालयमा विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा पर्याप्त पानी, साबुन तथा सफाई सामाग्री सहित आवश्यक संख्यामा छात्र र छात्राका लागि अलग-अलग शौचालय तथा युरिनल, किशोरीहरूको लागि चेन्ज रुम, प्रयोग भइसकेका सामाग्री व्यवस्थापन, हात धुने ठाउँ,

स्वच्छ खानेपानी, कक्षाकोठा तथा विद्यालय परिसर सरसफाईको प्रबन्ध र घेराबारको व्यवस्था गर्ने,

३. विद्यालयहरूमा प्राथमिक उपचार किट वितरण, बालबालिकाहरूको आवधिक स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि तथा शुक्ष्मपोषक तत्व प्रदायक ट्याबलेटहरू (भिटामिन ए र आइरन, फोलिक एसिड आदि) को वितरण र किशोरीहरूको महिनावारी स्वच्छताका लागि सेनेटरी प्याड वितरणलाई स्वास्थ्य क्षेत्रको सहकार्यमा नियमित र प्रभावकारी बनाइने,
४. विद्यालयमा स्वास्थ्य, खाद्य सुरक्षा, सफाई तथा स्वच्छता, किशोरीहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता र पोषण सम्बन्धी शिक्षा प्रदान गर्न स्वास्थ्य र कृषि क्षेत्रसंगको समन्वय र सहयोगमा संयुक्त कार्य योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिने,
५. दिवा खाजा लगायत स्वास्थ्य, पोषण तथा सरसफाई र स्वच्छता सम्बन्धी कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन साधन, संयन्त्र र प्रक्रियामा पुनरावलोकन गरी प्रभावकारी बनाइने ।

४.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

विद्यालयमा अध्ययन गर्नेर् सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार, मनोसामाजिक कुशलतामा अभिवृद्धि तथा सिकाईमा सुधार सहित सुरक्षित तथा रमाइलो सिकाई वातावरणमा पूर्ण पहुँच तथा सहभागिता हुनेछ ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१. विद्यालय खाजालाई विद्यार्थीको अधिकारको रूपमा स्थापित गर्न कानूनी प्रबन्ध हुनेछ,
२. दिवा खाजा लगायत स्वास्थ्य तथा पोषण तीन तह र अन्य क्षेत्र समेतको लागत साझेदारीमा व्यवस्थापन हुने गरी कानुनी मान्यता सहितको नियमक ढाँचा र कार्यान्वयनका लागि आवश्यक मापदण्ड र कार्यविधि तयार हुनेछ,
३. प्रारम्भिक बालविकास कक्षा देखि आधारभूत तह कक्षा ५ सम्मको सामुदायिक विद्यालयका सबै बालबालिकाहरूलाई स्वस्थकर, पौष्टिक र स्थानीय उत्पादनमा आधारित दिवा खाजा स्थानीय तहमार्फत विद्यालयबाट प्राप्त हुनेछ,
४. सामुदायिक विद्यालयको आधारभूत तह कक्षा ५ सम्मका सबै कक्षाका विद्यार्थीहरूलाई अभिभावकको समेत सहभागितामा दिवा खाजा वा खाना प्राप्त हुनेछ,
५. विद्यालयमा विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा पर्याप्त खानेपानी, साबुन तथा सफाई सामाग्री सहित आवश्यक संख्यामा छात्र र छात्राका लागि अलग-अलग शौचालय तथा युरिनल, किशारीहरूका लागि चेन्ज रुम, प्रयोग भइसकेका सामाग्री व्यवस्थापन, हात धुने ठाउँ, स्वच्छ खानेपानी, कक्षाकोठा तथा विद्यालय परिसर सरसफाईको प्रबन्ध र घेराबारको व्यवस्था हुनेछ,
६. विद्यालयहरूमा प्राथमिक उपचार किट वितरण तथा प्रतिस्थापन, बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि तथा शुक्ष्मपोषक तत्व प्रदायक किशारीहरुको मासिक महिनावारीमा सेनेटरी प्याड वितरण हुनेछ,
७. विद्यालयमा विद्यर्थीलाई स्वास्थ्य, खाद्य सुरक्षा, सफाई तथा स्वच्छता, किशोरीहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता र पोषणसम्बन्धी आधारभूत शिक्षा प्राप्त हुनेछ ।

४.४.६ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्रियाकलाप	इकाई	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
		२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८			
विद्यालय पोषण र दिवा खाजा सम्बन्धी स्थानीय कार्यविधि निर्माण र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
विद्यालयहरुमा सेनेटरी प्याड लगायत सफाईका सामाग्रीहरुको व्यवस्थापन	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
विद्यालयमा सरसफाईको लागि साबुन, पानी लगायतका सामाग्रीहरुको व्यवस्थापन	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
खाजाका लागि थप वित्तिय स्रोतको खोजी र व्यवस्थापन	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
दिवा खाजा व्यवस्थापन	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
दिवा खाजाको लागि आवश्यक सामाग्री व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
विद्यालयमा प्राथमिक उपचार कक्षको व्यवस्था	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
अनुगमन मूल्याङ्कन	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	

४.५ विद्यालय सुरक्षा , विपत् न्युनीकरण तथा उत्थानशिलता

४.५.१ परिचय

विश्वमा बेला बेलामा आउने विभिन्न रोगजन्य महामारी, प्राकृतिक विपत्ति, द्वन्द, युद्ध जस्ता संकटको समयमा सबै ठाउँमा विद्यार्थीहरु विद्यालयमा नै जम्मा भएर पठनपाठन गर्न सक्ने अवस्था नरहन पनि सक्छ । यस्तो अवस्थामा समेत बालबालिकाहरु शिक्षाबाट बञ्चित नहुन भन्ने उद्देश्यका साथ र बालकालिकाहरुको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण दिदै सिकाईलाई निरन्तरता दिनको लागि बैकल्पिक उपाय सहित तयार पारिएको शैक्षिक कार्यक्रमलाई आपतकालीन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा भन्ने गरिनेछ । यसको मूल उद्देश्य भनेको संकटकालीन तथा विपद्को अवस्थामा पनि बालबालिकाहरुलाई संरक्षित राख्नका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाध रुपमा क्रियाशील हुनेगरी शैक्षिक कार्यक्रमको तयारी र संचालन गर्ने रहेको छ । यस अवधारणा अन्तगत सम्भावित जोखिमको पूर्व तयारी, आपतकालीन अवस्थामा क्षति कम हुने गरी तत्कालको व्यवस्थापन आदि जस्ता कार्यढाँचा समेटिएका हुनेछ ।

नेपालमा पनि प्रकोप व्यवस्थापन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा प्राप्त गर्न बालबालिकाहरुको अधिकारलाई कुण्ठित हुन नदिने गरी नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्थाका अतिरिक्त आवधिक योजना, शिक्षा क्षेत्रको दिर्घकालिन योजना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समेत समावेश गरिदै आएको छ । समय समयमा भएका नेपाल बन्द हडताल, २०७२ सालको भूकम्प, कोभिड १९ लगायत स्थानीय क्षेत्रमा घट्ने प्राकृतिक प्रकोपहरुको कारण बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारमा बाधा नपुगोस भन्ने हेतुले शिक्षा क्षेत्रको योजना (सन २०२१–२०३०) मा समेत यस कुरालाई समावेश गरिएको छ । यस महत्वलाई मध्यनजर गर्दै गाउँँपालिकाले पनि आपतकालीन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा योजना तयार गर्नु पर्दछ भन्ने मान्यताका साथ यस खण्डमा बर्तमान अवस्थालाई समेत विश्लेषण गरी क्रियाकलाप र उपलब्धीहरु समावेश गरिएको छ ।

४.५.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधानले अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा र निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा को सुनिश्चितता गरी विभेद, दुराचार जस्ता कुरालाई निषेध गरेको छ । बृहत विद्यालय न्युनतम सुरक्षा प्याकेजले सुरक्षित विद्यालय मापदण्ड अनुसार शिक्षा क्षेत्रमा विपत्तिको समयमा केन्द्रित रही सिकाई पूर्वाधार, विपद जोखिम व्यस्थापन, विपद जोखिमका न्युनिकरण र उत्थानशीलताका मापदण्डहरु उपयोग गरी शिक्षामा कार्यान्वयनको परिकल्पना गरेको छ । यसका अलवा राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ लगायत विभिन्न गुरुयोजना, नीतिहरुले समेत आपत तथा विपदको समयमा समेत विद्यालय शिक्षालाई कायम राखि राख्नु पर्ने कुरालाई जोड दिएका छन ।
नेपालमा २०७२ सालमा आएको भूकम्प, कोभिड१९ तथा स्थानीय स्तरमा हुने बाढी, पहिरो, डुवान जस्तो विपदले विद्यालयमा धेरै दिनसम्म असर पारेका प्रशस्त उदाहरण रहेका छन । स्याङ्जा जिल्ला समेत यो समस्याबाट अछुतो रहन सकेको छैन । विकट भौगोलिक अवस्था भएको गाउँँपालिकाका विद्यालयहरु पनि विषेश पहिरो, बाढीको

समयमा प्रभावित हुने गरेका छन । कोभिड-१९ का विषम परिस्थितिले त झन आपतकालीन शिक्षाको योजना स्थानीय तहबाट नै गरी आवश्यकताको आधारमा लागु गर्ने तयार रहनु पर्दछ भन्ने पाठ सबैलाई सिकाएको अवस्था छ । नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले मिति २०७७।०२।१८ मा जारी गरेको वैकल्पिक प्रणालीबाट विद्यार्थीका सिकाई सहजिकरण निर्देशिका, २०७७ का अनुसार वैकल्पिक प्रणाली भन्नाले कोभिड-१९ वा यस्तै प्रकारको विपद वा महामारी जस्ता कारणले पठनपाठन गर्न कठिन भएको वा हुने अवस्थामा रेडियो, एफ.एम. रेडियो, टेलिभिजन, अनलाईन परियोजना पाठहरु, स्वअध्ययन,दुर तथा खुल्ला शिक्षा लगायतको वैकल्पिक माध्यम वा पद्धतिबाट अध्ययन सुचारु राख्ने विधि र प्रक्रियालाई आत्मसात गर्दै यस निर्देशिकाले सूचना प्रविधिलाई पनि विशेष जोड दिएको छ ।

प्राकृतिक प्रकोप, महामारी तथा अन्य कारणले उत्पन्न हुने आपतकालीन संकटको बारेमा केही पूर्वानुमान गर्न सकिएतापनि यसको ठयाक्कै प्रभाव, असरको बारेमा भविष्यवाणी गर्न भने सकिदैन । तरपनि विगतका अभ्यासहरुको आधारमा आपतकालीन अवस्थाको शिक्षा योजना भने अत्यावश्यक पर्दछ । तर आपतकालीन अवस्थाको शिक्षा योजना बनाउदा के कस्ता कुराहरुलाई समावेश गर्ने भन्ने कुरा प्रमुख मुद्दा हो । यसका साथ स्थानीय तहले आपतकालीन अवस्थाको शिक्षा योजना निर्माण गर्दा केन्द्रीय योजनासंग कसरी तादाम्यता मिलाउने , योजना अल्पकालिन बनाउने वा दिर्घकालिन बनाउने भन्ने जस्ता चुनौतिहरु भने रही रहेका छन । यस्ता चुनौतिहरुलाई विचार गर्दै गाउँपालिकाले आपतकालीन शिक्षा योजना बनाउने अवस्थाको आकलन, स्रोत साधनको व्यवस्थापन र जिम्मेवारीको कुराहरुलाई महत्वकासाथ सम्बोधन गर्नु पर्दछ ।

४.५.३ उद्धेश्यहरु

१. विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्यको संयन्त्र र कार्यढाँचा विकास गर्नु,
२. संभावित विपदको व्यवस्थापन तथा उत्थानशिलता प्रणाली विकासको लागि भौतिक, मानविय तथा आर्थिक श्रोतको व्यवस्थापन गर्नु,
३. आपतकालिन अवस्थामा वैकल्पिक सिकाईका विधिहरु प्रयोग गरी बालबालिकाहरुले सिक्न पाउने अधिकारको सुनिश्चित गर्नु ।

४.५.४ रणनीति

१. खतरा पहिचान तथा जोखिम क्षेत्रको नक्सांकन गर्ने,
२. १.प्रकोप, विपद, महामारीको पूर्व अनुमान अनुसार संघीय सरकारले बनाएको कार्यविधिहरु लागु गर्ने संयन्त्रको विकास गरिने,
३. स्थानीय सरोकारवाला तथा विज्ञहरुसंग अन्तरक्रिया छलफल गरी स्थानीय स्तरमा तहगत
४. रुपमा बैकल्पिक सिकाई पाठ योजना तयार पारिने,
५. स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन लगायतका संस्थाहरुसंग समन्वय गरिने,
६. विपद प्रतिरोधी पूर्वाधारहरुको निर्माणमा जोड दिइने,

७. स्थानीय विज्ञहरु समेत समेटी गाउँपालिका स्तरीय विपद व्यवस्थापन समितिलाई अझ ससक्त
८. बनाइने छ । जसमा विद्यालय शिक्षा हुने उपसमिति समेत बनाई कार्य सम्पादन गरिने,
९. विद्यालय स्तरीय विपद व्यवस्थापन कार्य योजना तयार गरि कार्यान्वयन गर्ने,
१०. महामारीका समयमा शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिन वैकल्पिक उपायहरु अवलम्बन गर्ने,
११. विपद् व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तह र विद्यालयको क्षमता विकास गर्ने,
१२. विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन योजना समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने,
१३. हरित विद्यालय, जलवायु परिवर्तन तथा दिगो विकास जस्ता कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्ने,
१४. प्रत्येक विद्यालयमा प्राथमिक उपचारका लागि चाहिने सामग्रीहरुको व्यवस्थापन गर्ने ।

४.५.५ उपलब्धि ,नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

१. विपद व्यवस्थापन प्रतिकार्यको संयन्त्र र कार्यढाँचा विकास भएको हुनेछ,
२. आपतकालिन तथा संकटका समयमा समेत गाउँपालिका भित्रका विद्यालयहरुमा पठपाठन गर्न विद्यार्थीहरुले वैकल्पिक माध्यमबाट भएपनि सिकाईलाई निरन्तरता दिनेछन् ।

ख) नतिजा

१. विद्यालय तथा स्थानीय शिक्षा प्रणालीमा आपतकालीन तथा संकटको समयको लागि व्यवहारिक योजना निर्माण भइ आवश्यकताका आधारमा लागु हुनेछ,
२. प्रकोप महामारीमा समेत सिकाई निरन्तर हुनेछ,
३. आपतकालिन अवस्थामा वैकल्पिक सिकाईका विधिहरु प्रयोग गरी बालबालिकाहरुले सिक्न पाउने अधिकारको सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

४.५.६ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलाप	इकाई	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
		२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८			
आतपकालिन,संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा सम्बन्धी स्थानीय सरकारको कार्यविधि विकास	पटक	१	०	०	०	०	१	१	
कार्यविधिकाको आधारमा विज्ञ व्यवस्थापन समिति गठन	पटक	१	०	०	०	०	१	१	
स्रोत शिक्षक तथा प्र.अ. लाई तालिम	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
विपद् पूर्व तयारी, प्रतिकार्य, पुनस्थापना तथा उत्थानशिलताको लागि सचेतना कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन योजना समावेश गरी अद्यावधिक गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
विपत् प्रतिरोधी विद्यालय	संख्या	–	५	५	५	५	२०	२८	
विद्यार्थीका लागि स्वास्थ्य तथा मनोवैज्ञानिक सेवा उपलब्धता		सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

४.६.१ परिचय

शिक्षा नियमावली २०५९ अनुसार एक विद्यार्थीका लागि सुविधाजनक रूपमा पठनपाठनमा सहभागी बन्न प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तहका प्रारम्भिक कक्षाका लागि प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र उच्च आधारभूत तह तथा माध्यमिक तहका लागि प्रति विद्यार्थी १.०० वर्गमिटर बराबरको क्षेत्रफल तोकिएको छ। बालबालिका विद्यालयमा भर्ना हुनका लागि सुरक्षित विद्यालय, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेल्नका लागि खेलमैदान, शौचका लागि शौचालय, सफाइ र पिउनका लागि खानेपानी जस्ता भौतिक पूर्वाधार विद्यालयका आधारभूत संरचना हुन्। राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर जस्ता भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने, विद्यालय भवनलगायत सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधार विपद जोखिममुक्त बनाउदै सबै विद्यालयलाई सुरक्षित एवं बालमैत्री, हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने लगायतका नीतिगत व्यवस्थापन गरेको छ ।

यस खण्डमा विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरी आगामी दश वर्षका लागि विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका उद्देश्य, रणनीति, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ ।

४.६.२ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा कूल विद्यालय सामुदायिक विद्यालय तर्फ जम्मा २१ भवन मध्ये ४० वटा पक्की भवन र ८१ वटा कच्ची भवन रहेका छन । सबै सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा शौचालय छन भने १९ विद्यालयमा महिला शिक्षक शौचालय छन । सबै विद्यालयमा आफ्नै खानेपानीको श्रोत रहेको छ भने सबैमा पानी शुद्धीकरणको व्यवस्था गरिएको छ । पालिका भरमा ९वटा विद्यालयमा पुस्तकालय, ९ वटा विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, ९ विद्यालयमा कम्प्युटर प्रयोगशाला र सबै विद्यालयमा इन्टरनेट पुगेको छ। विद्यालयको वातावरण तर्फ फर्केर हेर्दा सबै विद्यालयमा स्टाफ कोठा, ९ विद्यालयमा स्टोर कोठा साथै केहि विद्यालयमा मात्र पर्याप्त खेल मैदान रहेका छन । अधिकांश विद्यालयमा घेराबार छैन भने केही विद्यालयमा मात्र प्रवेश गेट निर्माण समेत भएका छन । विद्यालयमा भौतिक पुर्वाधार निर्माण तथा मर्मत सम्भारको लागि केन्द्रबाट नियमित रुपमा सशर्त अनुदान लगायतबाट अनुदान प्राप्त भईरहेको तथा राष्टपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रमबाट समेत अनुदान प्राप्त भईरहेको अवसर भए पनि विद्यालय पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित निम्नलिखित चुनौतीहरू रहेका देखिन्छनः

१. भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तारमा स्थानीय तहको प्रभावकारी भुमिका नहुनु,
२. पूर्वाधार विकास कार्यलाई गुणस्तरीय पारदर्शी एवं जवाफदेही बनाउनु,
३. सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको गुरु योजना विकास गर्नु,
४. आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु,
५. पूर्वाधारहरूलाई बालमैत्री, अपाङ्गता र लैङ्गिक मैत्री बनाउनु ।

४.६.३ उद्देश्य

१. सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधारको लागि मापदण्ड विकास गर्नु,
२. सबै विद्यालयमा सिकाइका लागि आवश्यक भौतिक सुविधाहरु सुनिश्चित गर्न पूर्वाधार विकास,मर्मत सम्भार तथा सबलीकरण गर्नु ।

४.६.४ रणनीतिहरू

१. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा मापदण्ड विकास गरिनेछ,
२. विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि विभिन्न संघसंस्था एवं सरोकारवालाहरूसँग लागत साझेदारी गरिनेछ,
३. विद्यालयहरू निर्माण गर्दा कक्षाकोठा, शिक्षक, प्रधानाध्यापक तथा प्रशासनिक कक्ष, पानी, शौचालय , भान्सा वा खाजा घरलगायत सबैको योजना समावेश गरी डिजाइन गरिनेछ,
४. प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवनलाई तुरून्त वैकल्पिक व्यवस्था गरी स्तरोन्नती गरिनेछ,
५. पूर्वाधार निर्माणसँगै सुरक्षित विद्यालय निर्माणका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरीनेछ,
६. पूर्वाधार विकासकालागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार गरिनेछ,
७. आंशिक रुपमा क्षति भएका विद्यालका संरचनाको मर्मत सम्भार गरिनेछ ।

४.६.५ उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य

क) उपलब्धि

१. सबै विद्यालयहरुमा बालमैत्री प्रकोप उत्थानशील तथा सुरक्षित वातावरण सहित अपाङ्गतामैत्री,भौतिक पूर्वाधार विकास भएको हुने।

ख) नतिजा

१. माग र आवश्यकताका आधारमा विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको १० वर्षे गुरु योजना तयार हुने।
२. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा मापदण्ड विकास गरिनेछ।
३. पूर्वाधार विकासको लागि स्रोत र जिम्मेवारीको विन्याससहित कार्यान्वयन प्रारूप विकास हुने।
४. पालिकाका सबै विद्यालयहरुमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार विकास र विस्तार हुने।
५. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार हुने।
६. विद्यालयमा अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार हुने।
७. सबै विद्यालयको क्षेत्रभित्र घेराबार र प्रवेश गेट निर्माण भएको हुने।

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाई	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष					लक्ष्य	
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	५ बर्ष	१० बर्ष
१	विद्यालय भवन निर्माण	हरेक बर्ष	१	१	१	१	१	५	१०
२	विद्यालयको सवलीकरण	प्रतिशत	५	१०	१०	१०	१०	५५	१००
३	विद्यालयमा बनेका संरचनाको सम्बर्धन तथा मर्मत सम्भार र फर्निचर व्यवस्थापन समेत	निरन्तर							
४	छात्रा र छात्रलाई अलग्गै शौचालय तथा पानी तथा सरसफाइको प्रबन्ध	संख्या	२	२	२	२	२	१०	
५	प्रारम्भिक बालविकासका लागि पानी तथा सरसफाइका साथै अलग्गै शौचालय	संख्या	१	१	१	१	१	५	
६	अपाङ्गता मैत्री संरचना निर्माण	संख्या	१	१	१	१	१	५	
७	विद्यालय भौतिक निर्माणमा वातावरणीय र सामाजिक सुरक्षा	निरन्तर							
८	विद्यालय घेराबार र गेट निर्माण	संख्या	२	२	२	२	२	१०	
९	खेलमैदान निर्माण	संख्या	१	१	१	१	१	५	

४.७ शिक्षामा सूचना प्रविधि

४.७.१ परिचय

सबै नागरिकहरूमा देश विकासका लागि आवश्यक ज्ञान तथा सीप विकास गराउनु र नेपाललाई विश्वव्यापी समुदायमा आवद्ध गराउनु शिक्षाको दीर्घकालीन उद्धेश्य रहेको छ । विश्व प्रतिस्पर्धी, श्रमवजारको माग अनुरुपको जनशक्ति उत्पादनको लागि विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा जोड दिनु अपरिहार्य छ । विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधार गरी सहरी तथा ग्रामीण, सुगम तथा दुर्गम र निजी तथा सामुदायिक विद्यालयहरूबीच देखिएको शैक्षिक गुणस्तरको दुरी घटाउन एवम् विश्व ज्ञानभण्डारमा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गरी उनीहरूको सिकाइको दायरा फराकिलो पार्न, विशेष गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार गर्न, सिकाइ सामग्रीको प्रयोगमा पहुँच बढाउन र शैक्षिक प्रशासन र व्यवस्थापनलाई सुदृढ तुल्याउन वर्तमान समयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि अपरिहार्य रहेको छ ।

नेपालको संविधान, २०७२ ले सूचनाको हकमा प्रत्येक नागरिकको आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सूचना माग्ने र प्राप्त गर्ने हक हुनेछ भनी मौलिक हकमा उल्लेख गरेको छ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आधारभूत पहुँच पुऱ्याई डिजिटल भिन्नता कम गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षा सिकाइको साधनका रूपमा प्रयोग गरी सिकाइ सुधार गर्ने सबैका लागि शिक्षामा पहुँच पुर्याउने र शिक्षाको व्यवस्थापकीय तथा शासकीय पद्धतिलाई कुशल र प्रभावकारी बनाइ सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई सहयोग पुर्याउनु पर्दछ । त्यसैगरी नेपालको सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति, २०७२ ले सूचना तथा सञ्चारका संरचनामा पहुँच पुर्याउने विषयमा नीति निर्धारण गरेको छ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी गुरू योजना कार्यान्वयन गर्ने लगायतका नीतिहरू उल्लेख गरेको छ । डिजिटल नेपालको कार्यढाँचा, २०७६ ले विद्यालय तथा क्याम्पसहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शिक्षा, जियोस्प्यासियल र जिआइएस (Geospatial/GIS) शिक्षा प्रदान गर्ने र शिक्षा क्षेत्रको सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शिक्षा सम्बन्धी क्षमता विकास गर्ने र सबैका लागि सूचना प्रविधि सम्बन्धी साक्षरता प्रदान गरेको छ ।

नेपाल सरकारले २०७६ सालमा स्वीकृत गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीति र विज्ञान तथा प्रविधि प्रवर्धन नीतिमा पनि शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग सम्वन्धी नीतिहरू उल्लेख गरिएको छ । उक्त शिक्षा नीतिमा सबै विद्यालय तथा शिक्षण संस्थाहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी संरचना तयार गर्ने, कनेक्टिभिटी पुर्याउने, तालिम, शिक्षण सिकाइ तथा व्यवस्थपनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नका लागि आवश्यक सामाग्रीको व्यवस्थापन र जनशक्ति संरचना तयार पार्ने जस्ता विषय उल्लेख गरिएको छ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी गुरू योजना, २०१३-२०१७ ले १० हजार विद्यालयमा शिक्षण सिकाइका लागि इनटरनेट कनेक्टिभिटी सहित सूचना प्रविधका संरचनाका विकास तथा प्रयोग गर्ने, शिक्षक तथा शिक्षा क्षेत्रको अन्य जनशक्तिका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने, सबै स्रोत केन्द्रहरूमा डिजिटल डाटा केन्द्र स्थापना गर्ने, निरन्तर सिकाइको प्रबन्ध गर्ने, सूचना प्रविधि विषय पाठ्यक्रम समावेश गर्ने,

अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामाग्री तयार गर्ने, सबै स्रोत केन्द्रहरूमा डिजिटल सामाग्री आदानप्रदान गर्न प्लेटफर्म बनाउनेउल्लेख गरेकव छ । त्यसैगरीनिरन्तर सिकाइको प्रबन्ध गर्ने, सूचना प्रविधि विषयवस्तु पाठ्यक्रममा समावेश गर्ने, अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामाग्री तयार गर्ने, शैक्षिक सूचना तथा व्यवस्थापन प्रणालीलाई डिजिटलाइज गर्ने, स्रोतकेन्द्रलाई सूचना प्रविधिको केन्द्रका रूपमा विकास गर्ने लगायतका कार्यक्रमहरू निर्धारण गरिएका थिए ।

४.७.२ वर्तमान अवस्थाः

शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगसम्बन्धी कतिपय नीति तथा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएका छन्। विद्युत र कम्प्युटरमा पहुँच, इन्टरनेट कनेक्टिभिटी, डिजिटल सिकाइ सामग्रीको विकास तथा ती सामग्रीमा पहुँच, शिक्षकको क्षमता समेतका मानव संशाधनको विकास र शिक्षण सिकाइ तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसहित सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको संरचनामा केही प्रगति भएको भए तापनि सुधारहरू आवश्यक छन् ।

विद्यालयहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पूर्वाधारको विकासमा वर्षैं पिच्छे सुधार हुँदै गएको र धेरैजसो माध्यमिक विद्यालयहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पूर्वाधार भए तापनि यी सुविधाहरू पर्याप्त छैनन् र ज्यादै कम विद्यालयले मात्र शिक्षण सिकाइमा प्रयोग गर्ने गरेका छन्। कतिपय विद्यालयहरूले विभिन्न व्यक्ति तथा सङ्घसंस्थाबाट पनि यस्ता सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी उपकरण प्राप्त गर्ने गरेका छन् ।

शैक्षिक तथ्याङ्गक २०८२ को प्रतिवेदन अनुसार यस पालिकामा सञ्चालित २३ वटै विद्यालयमा विद्युत सुबिधा पुगेको छ । १२ विद्यालयमा कम्प्युटर ल्यावको व्यवस्था रहेको छ भने । विद्यालयमा इन्टरनेट जडान गरिएको छ । इन्टरनेट जडान सहित कम्प्युटर ल्याव स्थापना भएका विद्यालयमा डिजिटल सिकाइ सामग्रीको व्यवस्था, कम्प्युटरसम्बन्धी ज्ञान भएका शिक्षकहरुको कमी तथा शिक्षण सिकाइमा प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कमजोर रहेको छ । सबै शिक्षकहरुलाई कम्प्युटरसम्बन्धी ज्ञान, सीप प्रदान गर्नु, नियमित विद्युत आपूर्ति तथा कक्षाकोठामा प्रविधिको प्रयोगलाई प्रभावकारी बनाउने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

४.७.३ उद्देश्य

१. सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार गर्ने,
२. सबैमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षामा पहुँच पुर्‍याउने,
३. शिक्षाको समग्र व्यवस्थापनलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरी प्रभावकारी, पारदर्शी र समतामूलक बनाउने ।

४.७.४ रणनीतिहरू

१. सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना तथा उपकरणको प्रबन्ध गरिने,

२. सबै शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरिने,

३. विभिन्न कक्षा र विषयका लागि तयार गरिएका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको प्रयोग बढाइने,

४. शिक्षक सहायता र पृष्ठपोषण प्रणालीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने,

५. शैक्षिक स्रोत सामग्रीहरूमा इन्टरनेटको सुविधामार्फत विद्यालय र विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गरिने,

६. शिक्षाका विभिन्न सेवा प्रवाह तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरिने,

७. सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरूमा Digital Learning Center स्थापना गरिने ।

४.७.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

१. विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार भइ सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सहयोग पुग्नुका साथै विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुधार आइ सुशासन प्रबर्द्धन हुने ।

प्रमुख नतिजाः

१. सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पूर्वाधार विकास भइ सबैको पहुँच पुग्ने,

२. विभिन्न कक्षा र विषयका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीमा विद्यार्थीको सहज पहुँच हुने,

३. सबै विद्यालयहरूले सिकाइ तथा व्यवस्थापकीय कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरेको हुने,

४. सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन हुने,

५. सूचना प्रविधिमा आधारित एकीकृत शैक्षिक सूचना तथा व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढ हुने,

६. सूचना प्रविधिको प्रयोगले व्यवस्थापन र सुशासनमा सुधार आउने,

७. अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीमा सुधार आउने ।

शिक्षामा सूचना प्रविधिका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७-८८	जम्मा		
१	विद्यालयमा ICT संरचना विस्तार	वटा	१	१	१	१	१			
२	प्रत्येक विद्यालयमा Internet Connectivity को व्यवस्था	निरन्तर	१७	१७	१७	१७	१७	१७	१७	सङ्घ र स्थानीय तह
३	शिक्षकहरूको क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	विद्यालयमा अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको उपलब्धता	वटा	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	
५	IEMIS व्यवस्थापन		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
६	समुदायमा आधारित वालविकास केन्द्रहरूको क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
७	विद्यालमा इ हाजिरी ब्वस्थापन	वटा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
८	माध्यमिक विद्यालयका अनिवार्य विषयहरूको भर्चुअल कक्षा सञ्चालन	आवश्यकता अनुसार								
९	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्पयुटर, इन्टरनेट लगायतको व्यवस्थापन (लागत सहभागिताका अधारमा)	विद्यालय संख्या	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	
१०	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्पयुटर, इन्टरनेट लगायतप्रयोगका लागितालिमको ब्यवस्था	पटक	१	१	१	१	१	१	१	

परिच्छेद ५ : विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन

शिक्षा क्षेत्रको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्दै सार्वजनिक सेवालाई प्रभावकारी, उत्तरदायी, सेवामुखी र उपलब्धिमूलक बनाउन सुशासन तथा सुदृढ व्यवस्थापन आधारभूत आवश्यकता हुन् । सुशासन तथा व्यवस्थापनले पारदर्शिता, उत्तरदायित्व, जवाफदेहिता, विधिको शासन, समता, समावेशिता र सरोकारवालाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने संरचना, प्रक्रिया तथा कार्यप्रणालीलाई समेट्छ । यिनै आधारहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट योजनाले निर्धारण गरेका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू सहज रूपमा हासिल गर्न सहयोग पुग्दछ । सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय तथा कार्यान्वयन गर्न, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित भई कार्य गर्न, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायित्व वहन गर्न, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्न, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही बन्न र पारदर्शिता तथा विधिको सर्वोच्चता कायम गर्न सहयोग पुग्ने गरी संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरू व्यवस्थित गरिनु पर्दछ । शिक्षामा तीनै तहका सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारहरूको भूमिका रहने भएकाले आआफ्नो भूमिकाअनुसार सुशासन कायम गर्न यी सबैको योगदान आवश्यक हुन्छ । नेपालको संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूचीसहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था छ । विद्यालय शिक्षाको यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचनासहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सहितको व्यबस्थापकीय प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

यस परिच्छेदमा सुशासन तथा व्यवस्थापन अन्तर्गत संस्थागत क्षमता विकास, स्थानीय शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनको प्रबन्ध र अनुमगन तथा मूल्याकंन जस्ता क्षेत्रहरु समावेश गरिएको छ ।

५.१ संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ परिचय

नेपालको शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान सस्थागत संरचना संघीय स्वरूपमा तीनै तहमा प्रवाह गर्ने शैक्षिक सेवालाई निरन्तर गर्न तत्कालीन समस्या समाधानका लागि कर्मचारीको व्यवस्थापन र संगठनात्मक स्वरूपमा केही परिवर्तन गरी व्यवस्थापन गरिएको छ । बदलिदो परिवेशअनुसार शासकीय संरचना, प्रकिया र क्षमता सुधार गरिएमा मात्र शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघीय संरचनाअनुसार तीन तहको सरकारका अधिकार तथा दायित्व; शिक्षामा भएको सङ्ख्यात्मक विस्तार; ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास, सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत विचार गरेर संस्थाग्त संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक देखिएको छ ।

योजना कार्यान्वयनका लागि गाउँ कार्यपालिका, गाउँसभा, गाउँ शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, विद्यालय मुख्य संयन्त्रका रुपमा रहेका छन् । शिक्षा योजनामा उल्लेख नीति तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालको क्षमता विकास हुन जरुरी हुन्छ । त्यसका लागि सहभागितामूलक योजना निर्माण, सुझाव सङ्कलन र प्रबोधीकरण मार्फत कार्यान्वयन संयन्त्रको क्षमता विकास गरिनेछ । योजनामा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको स्पष्टता विना सफल कार्यान्वयन हुन सक्दैन । त्यसका लागि सरोकारवाला संयन्त्रको क्षमता विकास हुनुमा यसको औचित्य ठहर्छ ।

नेपालको संविधानमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका एकल र साझा अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ 'ज' मा स्थानीय तहका २३ वटा अधिकारहरूको व्यवस्था गरेको छ । विभिन्न ऐन र कानुनमार्फत स्थानीय तहका अधिकारहरूलाई स्पष्ट पारेको छ ।

नेपालमा शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान संस्थागत संरचनातर्फ दृष्टिगोचर गर्दा सङ्घमा शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय रहेको छ । सो अन्तर्गत शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहेका छन् । त्यसैगरी स्वायत्त निकायका रूपमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षक सेवा आयोग पनि क्रियाशील छन् । साविकमा शैक्षिक जनशक्ति विकास अन्तर्गतका रहेका २९ शैक्षिक तालिम केन्द्रमध्ये ७ वटा केन्द्र प्रदेश मातहतमा हस्तान्तरण भई प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रका रूपमा क्रियाशील रहेका छन् ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐन बमोजिम तोकिएका २३ वटा कार्य बाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ राखिएको छ । प्रत्येक स्थानीय तहमा शिक्षा युवा तथा खेलकुद महाशाखा / शाखाको व्यवस्था गरिएको छ ।

५.१.२ वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा रहेका शाखाहरूमध्ये शिक्षा, युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी काम शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्दै आएको छ । शिक्षाको कार्यक्रम हेर्ने अलग्गै लेखाको कर्मचारी व्यवस्था नहुँदा शिक्षा क्षेत्रको आर्थिक श्रेस्ताको अभिलेखीकरण अपेक्षाकृत रुपमा व्यवस्थित बन्न सकेको छैन ।

सबै विद्यालयहरूमा विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घको कार्यकारी समिति रहेका छन् । सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सहयोगी र माध्यमिक तह सञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयमा एकएक जना विद्यालय सहायक कर्मचारीको व्यवस्थापन गरिएको छ । प्रायजसो विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमित बसेको देखिन्छ भने शिक्षक अभिभावक सङ्घको बैठक अपेक्षाकृत रुपमा बस्न सकेको पाइदैन । सबै विद्यालयहरूले सामाजिक परीक्षण र अन्तिम लेखा परीक्षण गर्ने गर्दछन् ।

विद्यालयमा गुनासो सुनुवाइ संयन्त्रको विकास, विविधता व्यवस्थापन, अभिभावक भेला र छलफलजस्ता पक्षमा विद्यालयहरूले उपलब्धिपूर्ण तरिकाले काम गरेका छन् । यसमा योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणास्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धनसहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्न खोजिएको छ । त्यसका लागि आवश्यक पर्ने क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ । शिक्षाका योजना तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिको समीक्षा गरी प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिरएको छ । पहिचान गरिएका चुनौतीहरूको सामना गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि आवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनको प्रस्ताव पनि गरिएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐनबमोजिम तोकिएका २३ वटा कार्यबाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ, स्याङ्जा र गण्डकी प्रदेशले सामाजिक विकास, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालयको स्थापना गरेको भए तापनि तीनवटै तहका निकायहरूबीचको समन्वय, सहकार्य र सहसम्बन्ध कमजोर भएको देखिन्छ ।

विद्यालय निरीक्षक र स्रोत व्यक्तिले प्रदान गर्दै आएका सेवा निरन्तर हुन नसकेकोले विद्यालयहरुले सुपेरीवेक्षण र शिक्षक पेशागत सहयोग पद्धतिको अभाव भएको अवस्था छ । यसका लागि यस योजनाले वैकल्पिक शिक्षक सहयोग तथा सुपेरीवेक्षणका लागि अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन संयन्त्र बनाउने प्रस्ताव गरेको छ ।

५.१.३ उद्देश्य

१. स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अनुसार संस्थागत संरचना बनाउनु,
२. स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने जनशक्ति, स्रोतसाधनको व्यवस्थापन र संस्थागत क्षमता विकास गर्नु,
३. समग्र शैक्षिक नतिजाप्रति जवाफदेही बनाउन विद्यालय व्यवस्थापनलाई सक्षम बनाउनु ।

५.१.४ रणनीतिहरू

१. स्थानीय तहमा शिक्षाको व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने,
२. संस्थागत संरचना अनुसार जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने,
३. कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने,
४. स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली स्थापना गर्ने,
५. प्रधानाध्यापकलाई थप जिम्मेवार बनाई क्षमता विकास गर्ने,
६. कार्यक्रमको प्रभावकारी ढंगवाट कार्यसम्पादन गर्नको लागि आवश्यक स्रोत साधनहरुको व्यवस्थापन गर्ने ।

५.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

१. शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रबर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ ।

प्रमुख नतिजाः

१. शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढ भई आवश्यक संरचना, स्पष्ट जिम्मेवारी तथा क्षमता विकास सुनिश्चित हुनेछ,
२. आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन भई प्रभावकारी रुपमा कार्यसम्पादन भएको हुनेछ,
३. सेवा प्रवाह सहभागितामूलक, उत्तरदायी, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही, समतामूलक र समावेशी हुनेछ ।

संस्थागत संरचना र क्षमता विकासका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			१	२	३	४	५		
१	आवश्यक कानुनी प्रवन्ध तथा मापदण्ड विकास	आवश्यकता अनुसार	१					१	
२	विद्यालयको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
३	प्रधानाध्यापकलाई कार्यसम्पादन करार गरी नतिजाप्रति जिम्मेवार बनाउने	सङ्ख्या	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९
४	पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
५	प्रधानाध्यापक बैठक	मासिक							
६	विद्यालय शिक्षक/ कर्मचारी अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रोत्साहन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
७	प्रधानाध्यापक शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीको क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
८	वडा शिक्षा समिति बैठक	मासिक							
९	विद्यालय नागरिक वडापत्र	पटक	१						
१०	सार्वजनिक सुनुवाइ र सुझाव संकलन	चौमासिक							
११	अभिभावक शिक्षा कार्यशाला	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
१२	योग ध्यान शिविर	पटक	१	१	१	१	१	५	१०

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

५.२.१ परिचय

योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध अन्तर्गत बार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा, क्रियाकलाप निर्धारण तथा कार्यान्वयन, वित्तीय व्यवस्थापन तथा अनुगमन र मूल्याङ्कनलगायत कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संरचना, जनशक्ति, प्रक्रिया र जिम्मेवारी तथा उत्तरदायित्त्वहरू पर्दछन् । नेपालमा संघीय संरचनाअनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको संरचना तयार भई तीन वटै तहका सरकार क्रियाशील भएको अवस्था छ । कानुनी प्रबन्धसहित मुख्य संरचना तथा जनशक्ति र जिम्मेवारी निर्धारण गरिएको छ तापनि राज्य प्रणालीलाई संघीय संरचनाअनुरूप सक्षम बनाउन आवश्यक कार्यान्वयन प्रबन्ध गर्नुपर्ने छ । कार्यान्वयन प्रबन्ध तयार गर्दा यसको दिगोपन, प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलतामा ध्यान दिनु आवश्यक छ ।

५.२.२ वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा रहेका शाखाहरूमध्ये शिक्षा, युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी काम शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्दै आएको छ । शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम हेर्ने अलग्गै लेखाको कर्मचारी व्यवस्था नहुँदा शिक्षा क्षेत्रको आर्थिक श्रेस्ताको अभिलेखीकरण अपेक्षाकृत रुपमा व्यवस्थित बन्न सकेको छैन ।

सबै विद्यालयहरूको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घको कार्यकारी समिति रहेका छन् । सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सहयोगी र माध्यमिक तह सञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयमा एकएक जना विद्यालय सहायक कर्मचारीको व्यवस्थापन गरिएको छ । प्रायजसो विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमित बसेको देखिन्छ भने शिक्षक अभिभावक सङ्घको बैठक अपेक्षाकृत रुपमा बस्न सकेको पाइदैन । सबै विद्यालयहरुले सामाजिक परीक्षण र अन्तिम लेखा परीक्षण गर्ने गर्दछन् ।

शिक्षा योजना निर्माण पश्चात प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन, कानुन कार्यविधि निर्माण, वजेटको सुनिश्चितता ,तीन तहका सरकार बीचको समन्वय र सहकार्य, वार्षिक रणनीतिक योजना र कार्यान्वयन योजना निर्माण, अनुगमन योजना निर्माण, कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका तयारी, विभिन्न सरोकारवालाहरुलाई कार्यक्रमहरुको बारेमा प्रबोधीकरण जस्ता कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गरिएको छ ।

५.२.३ उद्देश्यहरुः

१. शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गरी आवश्यक स्रोतसाधन र संयन्त्रको विकास गर्नु,
२. अनुगमन र मूल्याङ्कन गरी योजना कार्यान्वयनको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्नु ।

५.२.४ रणनीतिहरू

१. संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने,
२. कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार कानुन, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गर्ने,
३. कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने,

४. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनमार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी थप सुधारमा प्रयोग गर्ने,
५. विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने,
६. विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण तथा अध्यावधिक गर्न लगाउने,
७. विद्यालय व्यवस्थापनलाई सशक्तीकृत र सुदृढ गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदायी बनाउने,
८. वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चिततासम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने,
९. अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला तथा बैठकहरू आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने,
१०. सबै उमेर समूहका सिकारुहरूका लागि साक्षरता, साक्षरोत्तर, निरन्तर शिक्षा, बैकल्पिक शिक्षा तथा आय आर्जन र सीप विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आजीवन सिकाइ केन्द्रका रूपमा समेत कार्य गर्ने ।

५.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिहरुः

१. अनुगमन र मूल्याङ्कनका माध्यमबाट शिक्षा योजनाको कार्यान्वयन प्रभावकारी भएको हुनेछ ।

प्रमुख नतिजाः

१. शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रबर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
२	आवश्यक कानुन निर्देशिका तथा कार्यविधिको विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
३	कानुन निर्देशिका मापदण्डको प्रबोधीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
४	गाउँ शिक्षा योजना र विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् अद्यावधिक	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
५	एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली सुदृढीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
६	शैक्षिक गुणस्तर सुधार सम्वन्धी अन्तरक्रिया	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
७	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	आवश्यकतानुसार								
८	सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदनको आधारमा विद्यालयहरुलाई थप सहजीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
९	शैक्षिक कार्यपात्रो निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	५	

५.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

५.३.१ परिचय

स्थानीय तहले शिक्षा कार्यक्रम कार्यन्वयन वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अनुरुप कार्यान्विन गर्नेछ । स्थानीय तह र बिद्यालयको आधारभूत तहमा संचालन हुने कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयनमा जोड दिइएको छ । प्रत्येक बिद्यालयले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारी अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्नेछन् । कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयले र अन्य आबश्यक प्रबन्ध शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्नेछ ।

कार्यक्रमहरुको कार्यान्वियन भए नभएको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्न स्थानीय तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजकत्वमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति र बिद्यालय तहमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारिता र कार्यान्वियनको अनुगमन गरिनेछ । विद्यालय अनगुमनका क्रममा गाउँपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षिक, प्रशासनिक, व्यवस्थापकीय र भौतिक) नियमित अनगुमन, सुपरीवेक्षण, निरीक्षण गर्नेछ । अनुगमन पश्चात सरोकारवालाहरुसँग समीक्षा बैठक गरी अनुकरणीय पक्षको प्रचार प्रसार र सुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्विन गरिनेछ । कार्यक्रम कार्यान्वियनको लागि नीतिगत रुपमा गाउँपालिका र विद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति सक्रिय हुनेछ ।

५.३.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहले शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरुमा अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन गर्ने कार्य गरिरहेको छ । फेदीखोला गाँउपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखावाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गरिएको र जनप्रतिनिधिहरुवाट पनि समय समयमा अनुगमन गरिएको छ । विद्यालयमा वि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा अनुगमन गर्ने गरिएको छ । कहिलेकाहीँ गरिएका अनुगमनले सुधारात्मक सुझाव दिने तर त्यसको कार्यान्वियन गर्ने परिपाटी छैन । प्रभावकारी अनुगमन र मूल्याङ्कनको स्थायी प्रणाली निर्माण र परिचालनमा समस्या छ । सफलता, सिकाइ र राम्रा अभ्यासहरुको दस्तावेजीकरण र प्रचार प्रसारको पनि खाँचो रहेको छ ।

ऐन, नियमअनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोखा गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्ने र क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङकन गर्ने कार्यहरू नियमित रूपमा भैरहेका छन् । सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन गरिएको छ ।

योजना तथा कार्यक्रमको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराई, सूचना तथा प्रविधिको माध्यमबाट जानकारी गराइएको छ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि गाउँपालिका तथा सम्बन्धीत वडाहरूले योजनासँग सम्बन्धीत तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्ने गरेका छन् । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा गाउँपालिका वडाहरू, सम्बन्धीत समिति तथा उपसमितिहरूको बैठक कार्यतालिका र आवश्यकताअनुसार बस्ने गरेको छ ।

५.३.३ उद्देश्य

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि संयन्त्रको निर्माण गर्नु,
२. अनुमगन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई नतिजामा आधारित बनाउनु,
३. योजना कार्यान्वयनको क्रममा आएका समस्या तथा चुनौतीहरुलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्नु ।

५.३.४ रणनीतिहरू

१. विद्यालय तथा शिक्षकको सुपरीवेक्षण तथा पेशागत सहयोगको संयन्त्रको व्यवस्था र सुदृढीकरण गर्ने,
२. शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र प्रयोग गर्ने,
३. कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदनको लागि एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने,
४. नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्ने,
५. विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षणलाई थप व्यवस्थित र नियमित गर्ने,
६. कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी र उद्देश्यमूलक बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणाली प्रबन्ध गर्ने,
७. योजना अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रम तथा परियोजना वा क्रियाकलापहरूको नियमित, आवधिक, मध्यावधिक तथा अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्ने ।

५.३.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

१. प्रभावकारी अनुगमनको माध्यमबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने,
२. कार्यक्रमको आवधिक समीक्षा भई सफलतालाई निरन्तरता, असफलता तथा कमी कमजोरीमा सुधार र पुनर्योजना गर्न मद्दत हुने,
३. समग्र कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुने ।

प्रमुख नतिजाः

१. नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापित हुनेछ,
२. अनुगमनका आधारमा नतिजा सुधार हुनेछ,
३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास हुनेछ ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन	पटक	१					१		
२	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक	पटक	१		१			२		
३	अनुगमन, मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण	पटक	३	३	३	३	३	१५		
४	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	पटक	३	३	३	३	३	१५		
५	स्थिति प्रतिवेदन तयारी	पटक	३	३	३	३	३	१५		
६	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५		
७	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५		
८	अनुगमन समिति गठन र परिचालन	पटक	१	१	१	१	१	५		
९	अनुगमन सम्बन्धि क्षमता विकास	पटक	३	३	३	३	३	१५		
१०	सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने	पटक	१	१	१	१	१	५		
११	विद्यालयको लेखा परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५		
१२	अध्ययन तथा अनुसन्धान	पटक	२	२	२	२	२	१०		
१३	शैक्षिक बुलेटिन प्रकाशन	पटक	१	१	१	१	१	५		
१४	जवाफदेहिता परिपालना तथा पुरस्कार र प्रोत्साहन	पटक	१	१	१	१	१	५		

परिच्छेद ६: लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

६.१ परिचय

सबै नागरिकहरूलाई आधारभूत तह निःशुल्क र अनिवार्य तथा माध्यमिक तह निःशुल्क उपलब्ध गराउने संवैधानिक प्रावधान रहेको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा राखिएको छ। आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, खुला शिक्षा, दूर शिक्षा, विशेष शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूका अतिरिक्त औपचारिक संरचना बाहिरका ट्युशन–कोचिङ सेन्टरहरूको नीति, योजना र समग्र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहने गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन ,२०७४ ले २३ वटा अधिकारहरूको विस्तृतीकरण गरेको पाइन्छ। कार्यक्षेत्रभित्रका शैक्षिक संस्थाहरूलाई अनुदान उपलब्ध गराउने, लेखापरीक्षण र वित्तीय सुशासन कायम गर्ने दायित्व पालिकाको कार्यक्षेत्रमा रहेकोले सीमित स्रोत साधनलाई मितव्ययी, नियमित, प्रभावकारी र पारदर्शी ढङ्गले व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।

वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत दुईवटा पक्षहरूलाई समेटिएको छ । एकातर्फ योजना कार्यन्वयनको लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको आँकलन, प्राप्ति र उपयोगलाई समेटिएको छ भने प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारवाट प्राप्त विभिन्न प्रकारका अनुदानहरूलाई विद्यालयहरूमा पुऱ्याउन तोकिएबमोजिम खर्च, पारदर्शिता बढाउदै समग्र पक्षमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुपर्नेछ।

शिक्षालाई विकासका पूर्वाधारहरूको पनि पूर्वाधारका रूपमा लिइन्छ। शिक्षाको समय सापेक्ष जुन गतिमा विकास हुनुपर्ने हो सोअनुसार हुन सकेको छैन । विभिन्न प्रतिवेदनहरूले कुल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षामा विनियोजनको लागि सिफारिस गरिए तापनि सो अनुपातमा पुग्न सकेको छैन । यथार्थताको नजिक रहेर योजना बनाएर सोही बमोजिम बजेट विनियोजन गर्ने कार्यले प्रश्रय पाएको छैन । संविधानमा शिक्षालाई लगानीमैत्री बनाउने र लगानी बढाउदै लैजाने नीति उल्लेख गरिएको छ। भौतिक पूर्वाधारलाई सुविधा सम्पन्न बनाउनु, विद्यालयहरूको आर्थिक पक्षलाई सबलीकरण गर्नु, विद्यालय शिक्षामा परिचालन हुने बजेटलाई पारदर्शी बनाउनु चुनौतीका रूपमा रहेका छन्। सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा शिक्षालाई राखिनु, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल अधिकारका रुपमा समेत स्पष्ट गरिनुले शिक्षामा लगानीको अवसर राम्रो देखिन्छ।

६.२ वर्तमान अवस्था

विश्वव्यापी रुपमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न कुल बजेटको कम्तिमा २० प्रतिशत रकम शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने विश्वव्यापी प्रतिवद्धता रहे तापनि शिक्षा क्षेत्रको बजेट क्रमशः घट्दै गइरहेको पाइन्छ। सशर्त अनुदानको रुपमा प्राप्त हुने केन्द्रिय अनुदानको ९५ प्रतिशत भन्दा बढी रकम शिक्षक तलव भत्ता, छात्रवृत्ति, भौतिक पूर्वाधार, दिवाखाजा र पाठ्यपुस्तक जस्ता शीर्षकहरूमा खर्च हुने गरेको छ । गुणस्तर अभिवृद्धि र क्षमता विकासका लागि स्थानीय सरकारका कार्यक्रमहरू केन्द्रित रहेका छन्। विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा एकाइ लागत विश्लेषण गर्दा अभिभावकको प्रत्यक्ष लगानीका अतिरिक्त गाउँपालिका क्षेत्रमा अध्ययनरत विद्यार्थीको प्रतिविद्यार्थी लागत २१ हजार रहेको छ । तिहारको भैलो देखि अभिभावकको सहयोग विद्यालयका आम्दानीका प्रमुख स्रोतहरू बनेका छन्।

पञ्चवर्षीय गाउँ शिक्षा योजना कार्यान्वयनको वित्तीय व्यवस्थापनका मुख्य स्रोत सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार रहनेछन् । अभिभावक र समुदायको भूमिका परिपूरकको रुपमा रहनेछ । शिक्षा क्षेत्रमा कार्य गर्ने सङ्घसंस्थाहरूलाई विज्ञताका आधारमा क्षेत्रगत रुपमा साझेदारी गर्न सकिनेछ । समग्र वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत योजना कार्यान्वयनका लागि पर्याप्त वित्तीय स्रोत जुटाउनु, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि विद्यालयहरूलाई आवश्यक क्षेत्रमा स्रोत उपलब्ध गराउनु र स्रोत साधनको प्रभावकारी व्यवस्थापन मार्फत वित्तीय सुशासन कायम गर्ने कार्यहरू प्राथमिकतामा रहेका छन् । नतिजामा आधारित स्रोत विनियोजन पद्धतिमार्फत विद्यालयहरूलाई नियमित अनुदानका अतिरिक्त एकमुष्ट, मागमा आधारित, कार्यसम्पादनमूलक र प्रोत्साहनमूलक अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ । स्रोतको आँकलन तपसिल बमोजिम गरिएको छ;

क्र.स.	**वित्तीय श्रोतको व्यवस्थापन**	**कूल बजेट**	**जम्मा हिस्साको प्रतिशत**	**कैफियत**
१	सङ्घीय सरकार	१७२०२९०	६५.६०	
२	प्रदेश सरकार	४५२००	१.७२	
३	स्थानीय सरकार	७३६२९७	२८.०८	
४	अभिभावक तथा समुदाय	१२०७३.४	०.४६	
५	सङ्घ संस्था तथा दातृनिकाय	२४१४६.८	०.९२	
६	स्थानीय दाता तथा अन्य श्रोत परिचालन	१२०७३.४	०.४६	
७	अपुग रकम	७२४४०.४	२.७६	
	जम्मा	२६२२५२१	१००	

६.३ उद्देश्य

१. योजना अवधिका लागि शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्नु,

२. पहिचान गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्नु,

३. उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु,

४. खर्चको प्रक्रिया र दायित्व स्पष्ट गर्नु ।

६.४ रणनीतिहरू

१. सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानी गर्ने,
२. आफ्नो तह भित्रको लक्षित शैक्षिक पहुँच, सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न लगानीको व्यवस्था गर्ने,
३. स्रोतको प्रभावकारी उपयोग गर्न विद्यालयलाई जबाफदेही बनाउने,
४. वार्षिक रूपमा कुल बजेटको न्यूनतम २० प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रको योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि व्यवस्था गर्ने,
५. शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रबर्द्धन गर्ने ,
६. मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गर्ने,
७. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाउने ।

६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

१. शिक्षामा स्रोतको दिगो व्यवस्थापन भई शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा उल्लेख्य प्रगति भएको हुने,
२. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार भई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ हुने ।

६.६ विद्यालय शिक्षा क्षेत्रगत उपक्षेत्र र अन्तरसम्बन्धीत विषय क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुको बजेट विवरण

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा							स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
	क) प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा											
१	बालविकास केन्द्रको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	पटक		५०				५०			५०	
२	शिक्षक/सहयोगी कार्यकर्ताको क्षमता विकास	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००			५००	
३	सुपरिवेक्षणको लागि अधिकार सम्पन्न संयन्त्रको विकास गर्ने	निरन्तर		५०			५०	१००			१००	
४	पूर्वाधार, सिकाई क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाई तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्डमा सुधार गर्ने	वटा	१०००	१०००	१२००	१२००	१२००	५६००	२०००	२०००	६००	१०००
५	प्रारम्भिक वालविकास तथा शिक्षकको सेवा तथा सुविधामा वृद्धी गर्ने	निरन्तर	१३२३०	१३२३०	१५२१४	१५२१४	१५२१४	७२१०२	४६७७०		२५३३२	
६	प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्ताको थप कोटाको व्यवस्थापन	आवश्यकता अनुसार										
७	विद्यालय सहायक र सहयोगी कर्मचारी तलब भत्ता	सङ्ख्या	५४७४००	५७७४००	६००००	६५०००	६५०००	१३१४८००	७८८८८०		५२५९२०	

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
			२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
८	उत्कृष्ट सहजकर्तालाई सम्मान	जना	५०	५०	५०	५०	५०	२५०			२५०	
९	अभिभावक शिक्षा	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००			५००	
	जम्मा		५६१८८०	५९१९८०	७६६६४	८१६६४	८१७१४	१३९३९०२	८३७६५०	२०००	५५३२५२	१०००
	ख) आधारभूत तह											
१	विद्यालय नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	पटक		५०				५०			५०	
२	मापदण्डअनुसार शिक्षक व्यवस्थापन	जना	२००	२००	२००	३००	३००	१२००			१८००	
३	शिक्षकको पेसागत क्षमता अभिवृद्धि	जना	२००	२००	२००	३००	३००	१२००			१८००	
४	आधारभूत तह परीक्षा (कक्षा ५ र ८)	पटक	५००	५००	६००	६००	६००	२८००	३००		२५००	
५	परीक्षा व्यवस्थापन (कक्षा ४,६,७ र९)	पटक	१००	२००	३००	३००	३००	१२००			१८००	
६	विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	पटक		१००				१००			१००	
७	शिक्षक विकास तथा सहायता प्रणाली	पटक	२००	२००	२००	३००	३००	१२००			१२००	
८	विव्यस, शिअसं का पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	पटक	१००	१००	१००	२००	२००	७००			७००	

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप		भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
९	विपन्न दलित छात्रा तथा अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग/ छात्रावृत्ती	सङ्ख्या	७००	७५०	८००	९००	९००	४०५०	४०५०			
१०	अभिभावक अभिमुखिकरण र सहभागिता	पटक	१००	१००	१००	२००	२००	७००		३००	४००	
११	उत्कृष्ट शिक्षक र विद्यार्थीलाई सम्मान	जना	१००	१००	१००	१००	१००	५००			५००	
१२	उत्कृष्ट विद्यालय अनुदान	सङ्ख्या	२००	२००	२००	२५०	२५०	११००			११००	
१३	विषयगत तालिम तथा पाठ्यक्रम प्रवोधिकरण	जना	२००	२००	२५०	२५०	२५०	११५०	५७५		५७५	
१४	शैक्षिक महोत्सव	पटक	६००	६५०	६५०	७००	७५०	३३५०			१३५०	
१५	कार्यालय व्यवस्थापन	सङ्ख्या	५००	५००	६००	६००	६००	२८००	२८००			
१६	मसलन्ध इन्टरनेट अनुदान PCF अनुदान (आधारभूत)	सङ्ख्या	२५००	२५००	२५००	२९००	२९००	१३३००	१३३००			
१७	आधारभूत शिक्षक तलब भत्ता	जना	८००००	८५०००	९००००	९५०००	१०००००	४५००००	४५००००			
१८	अंग्रेजी,विज्ञान र गणित विषयका शिक्षक व्यवस्थापन (आधारभूत)	जना	५००	५५०	६००	६५०	६५०	७००	३६५०			
१९	शिक्षक TPD तालिम	जना	५००	५००	५००	६००	६००	२७००		२७००		
	जम्मा		८७२००	९२६००	९७९००	१०४१५०	१०९२००	४८८८००	४७४६७५	३०००	१३८७५	०

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप		भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
	ग) माध्यमिक तह											
१	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	पटक	१५०		१५०		२००	५००	५००			
२	आवासीय विद्यालय स्थापना तथा सञ्चालन				२०००			२०००	४००	४००		१२००
३	शिक्षक तलब भत्ता व्यवस्थापन	निरन्तर	३५५००	३५५००	४००००	४००००	४५०००	१९६०००	१५५००			१८०५०
४	अंग्रेजी, विज्ञान र गणित विषयका शिक्षक व्यवस्थापन (माध्यमिक)	जना	१३००	१४००	१४५०	१४५०	१५००	७१००	७१००			
५	नतिजा विश्लेषण	विद्यालय	१००	२००	२५०	२५०	२५०	१०५०	३५०	२००	३००	
६	सिकाइका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि गर्न आवश्यक संरचना, सामाग्री तथा क्षमता विकास	विद्यालय	१००	१००	१००	२००	२००	७००			५००	३००
७	विव्यस, पिटीए पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास र अभिमुखिकरण	विद्यालय	५००	५००	५००	६००	६००	२७००		२७००		२००
८	शिक्षक TPD तालिम माध्यमिक	सङ्ख्या	१०००	१०००	१०००	११५०	११५०	५३००	१५००		१५००	

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप		भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
९	अपांगता भएका र विपन्न विद्यार्थीलाई सहयोग	सङ्ख्या	६००	६००	६००	७००	७००	३२००	२०००	२००	५००	२३००
१०	सिकाइ सामाग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन अनुदान	सङ्ख्या	१००	१००	१२०	१२०	१२०	५६०			५६०	५००
११	उत्कृष्ट शिक्षक विद्यार्थी सम्मान व्यवस्था	सङ्ख्या	१००	१००	१००	२००	२००	७००		३००	४००	
१२	अभिभावक अभिमुखिकरण र सहभागिता	सङ्ख्या	९००	१००००	११०००	१२०००	१३०००	१४०००	६०९००			
१३	आवासीय छात्रावृत्ति	सङ्ख्या	५००	५००	५००	६००	६००	२७००			२७००	
१४	कक्षा ११ र १२ मा अध्ययनरत विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	सङ्ख्या	७००	७५०	७५०	८००	८५०	३८५०			३८५०	
१५	लिड / आदर्श विद्यालय अनुदान	सङ्ख्या	३००	३००	३००	५००	५००	१९००		१९००		
१६	कार्यालय व्यवस्थापन	विद्यालय	७२०	७५०	८००	८००	८५०	३९२०	८७८५०	५३००	१०३१०	
	जम्मा		४२५७०	५१८००	५९६२०	५९३७०	६५७२०	२४६१८०	१७६१००	११०००	२०६२०	२२५५०
	घ) अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाई											
१	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको	सङ्ख्या	०	१००	१००	२००	२००	६००			३००	

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप		भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
	तथ्यांक संकलन											
२	पुस्तकालय/ डिजिटल पुस्तकालय वा वाचानालय	सङ्ख्या	०	१००	१००	१५०	१५०	५००			२००	३००
३	बालमैत्री उद्यान	सङ्ख्या	५०	२५०	२५०	४३०	४३०	१४१०	२००	०	६१०	३००
	जम्मा		५०	४५०	४५०	७८०	७८०	२५१०	२००	0	१११०	६००
	ङ) उच्च शिक्षा											
१	क्याम्पस व्यवस्थापन अनुदान	क्याम्पस	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००			५०००	
२	प्राविधिक तथा उच्च शिक्षा छात्रावृत्ति	सङ्ख्या	२००	२००	२००	२५०	२५०	११००			११००	
	जम्मा		१२००	१२००	१२००	१२५०	१२५०	६१००	०	०	६१००	०
	पाठयक्रम तथा मूल्यांकन											
१	पाठ्यक्रमको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनका लागि तालिम संचालन	सङ्ख्या	१५०	१५०	१५०	२००	२००	८५०			८५०	
२	कक्षा कोठामा आधारित विद्यार्थी मूल्याङ्कन	सङ्ख्या	१००००	१००००	१००००	१००००	१२०००	५२०००			३०००	
३	स्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जन, परिवर्तन तथा पाठ्यपुस्तक छपाई	सङ्ख्या	७००	७००	७००	८००	८००	३७००			३७००	
४	पुस्तकालय व्यवस्थापन तथा बुक कर्नर निर्माण	सङ्ख्या	१३००	१४००	१५०००	१६०००	१६५०	३५३५०			३५३५०	

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप		भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
५	निःशुल्क पाठ्यपुस्तक	विद्यालय	२३००	२४००	२५००	२५००	२६००	१२३००	८००		१०००	
७	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन	विद्यालय	१००	१००	१००	१००	१००	५००			५००	
८	स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग	विद्यालय	१०००	१०००	१०००	१२००	१२००	५४००		१५००	३९००	
९	अतिरिक्त कक्षा संचालन अनुदान	विद्यालय	३००	३००	३००	४००	४००	१७००			१७००	
१०	प्रश्नपत्र निर्माण कार्यशाला	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००	२५०		२५०	
	जम्मा		१५९५०	१६१५०	२९८५०	३१३००	१९०५०	११२३००	१०५०	१५००	५०२५०	०
	च) शिक्षामा सूचना प्रविधि											
१	विद्यालयमा ICT संरचना विस्तार	विद्यालय	३००	३००	३००	४००	४००	१७००	४००		६५०	३३००
२	शिक्षकको ICT सम्बन्धी क्षमता विकास	सङ्ख्या	२००	२००	२५०	२५०	२५०	११५०	६५०		५००	६५०
३	IEMIS व्यवस्थापन र अभिमुखीकरण	विद्यालय	३००	३००	३००	३००		१२००			१२००	
४	विद्यालमा इ हाजिरी ब्वस्थापन	विद्यालय	७१५	७१५	८५०	८५०	८५०	३९८०	३९८०			
५	विद्यालयमा इन्टरनेट सुविधा	विद्यालय	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००		५०००		
६	STEAM LAB	विद्यालय	५००	५००	६००	६००	६००	२८००	२८००			
७	कम्प्यूटर प्रिन्टर मर्मत	सङ्ख्या	३०१५	३०१५	३३००	३४००	३१००	१५८३०	७८३०	५०००	२३५०	

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा							स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
	जम्मा		६०३०	६०३०	६६००	६८००	६२००	३१६६०	१५६६०	१००००	४७००	३९५०
	छ) युवा, खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप											
१	राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड प्रतियोगिता	पटक	८०००	१०००	१०००	१२००	१२००	१२४००			५४००	
२	युवा तथा विद्यार्थीको प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम	पटक	१००	१००	१००	१५०	१५०	६००			६००	
३	विद्यालय खेलकुद विकास समिति तथा युवा क्लबलाई खेलकुद सामाग्री, खेल पूर्वाधार विकास र खेलकुद संचालनका लागि सहयोग	सङ्ख्या	५००	५००	५००	६००	६००	२७००			२७००	
४	युवा तथा खेलकुद कार्यक्रम	पटक	५००	५००	५००	६००	६००	२७००			२७००	
५	खेलकुद सदस्य सचिव तलब भत्ता	सङ्ख्या	४३०	४३०	५००	५००	५००	२३६०			२३६०	
६	रेफ्री कोच तथा खेलकुद प्रशिक्षक प्रशिक्षण	पटक	१००	१००	१००	१५०	१५०	६००			६००	
७	अध्यक्ष कप प्रतियोगिता	पटक	५००	५००	५००	६००	६००	२७००			२७००	
८	अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन (शिक्षक विद्यार्थी)	पटक	४००	४००	४००	४५०	४५०	२१००			२१००	
९	बुक फ्रि फ्राईडे कार्यक्रम	विद्यालय	५००	५००	५००	६००	६००	२७००			२७००	

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप		भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
१०	खेलाडी सम्मान	पटक	५०	५०	५०	८०	८०	३१०			३१०	
			११०८०	४०८०	४१५०	४९३०	४९३०	२९१७०	०	०	२२१७०	०
	ज) शिक्षक व्यवस्थापन र विकास											
१	तहगत र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान र पुनर्वितरण।	पटक		१००		१००					२००	
२	स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग सञ्जाल गठन तथा तिनको कार्य प्रक्रिया निर्धारण	पटक	२००	२००	२००	३००	३००	१२००			१२००	
३	विद्यालयमा आधारित शिक्षक पेसागत सहयोग	विद्यालय	१५०	१५०	१५०	२००	२००	८५०	४५०		४००	
४	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित सिकाइका लागि अनलाइन÷अफलाइन शिक्षक तालिम, सहयोग तथा पृष्ठपोषणको विकास र सञ्चालन।	विद्यालय	२००	२००	२००	३००	३००	१२००	१०००		२००	
५	अद्यावधिक पाठ्यक्रम प्रवोधिकरण	विद्यालय	१००	१५०	२००	२५०	३००	१०००			६००	
६	विषयगत समिति गठन र परिचालन	सङ्ख्या	४००	४००	४००	५००	५००	२२००	२२००			
७	उपचारात्मक शिक्षण	विद्यालय	२००	२००	२००	२५०	२५०	११००	११००			

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप		भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
	पद्धति लागु गर्ने											
८	परीक्षाको नतिजा विश्लेषण	पटक		१००	१००	१२०	१२०	४४०			४४०	
९	विषय विज्ञ समूह गठन र परिचालन	पटक	३००	३००	३००	४००	४००	१७००			१७००	
१०	निजी शिक्षक पोशाक भत्ता	सङ्ख्या	२००	३००	३००	३००	३००	१४००			१५००	
११	असल अभ्यास आदानप्रदान तथा अवलोकन भ्रमण	पटक		२००	२००	२००	२००	८००		०	८००	
	जम्मा		१७५०	२३००	२२५०	२९२०	२८७०	११८९०	४७५०	०	७०४०	०
	झ) समता र समावेशीता											
१	बालबालिकाको अपाङ्गताको लेखाजोखा गरी सो का आधारमा वर्गीकरण र अभिलेखीकरण गरी उपयुक्त शिक्षाको प्रबन्ध	पटक	१००	१००	१००	१२०	१२०	५४०				५४०
२	विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, हेपाई नहुने सुनिश्चित गर्न संयन्त्र स्थापना	पटक	१००	१००	१००	१२०	१२०	५४०				५४०

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप		भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
३	लैङ्गिक सञ्चाललाई स्थानीय तहहरूमा विस्तार गरी बालविवाह, लैङ्गिक हिंसा, हानिकारक लैङ्गिक अभ्यास तथा सकारात्मक पुरुषत्वका विषयमा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००				५००
४	सिकाइ प्रक्रिया र सामग्रीलाई अपाङ्गमैत्री तथा लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउने	सङ्ख्या		२००	३००	५००	६००	१६००				२५००
५	दुर्गम क्षेत्रका तथा अन्य लक्षित समूहका लागि आवासीय सुविधाको व्यवस्था।	सङ्ख्या		५००	५००	५००	६००	२१००			२००	१९००
	जम्मा		३००	१०००	११००	१३४०	१५४०	५२८०			२००	५९८०
	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम											
१	दिवा खाजाका लागि भान्सा तथा भण्डार, भाँडावर्तन तथा आवश्यक सामग्रीको प्रबन्ध	विद्यालय	१००	१००	१००	१००	१००	५००			५००	
२	स्वस्थकर तथा	सङ्ख्या	१०१०	१०१०	११६२	११६२	११६२	५५०६				

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप		भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
	पौष्टिक दिवा खाजाको प्रबन्ध											
३	विद्यालयमा विद्यार्थी सङ्ख्याको अनुपातमा पर्याप्त पानी, साबुन तथा सफाइ सामग्रीसहित आवश्यक सङ्ख्यामा छात्र र छात्राका लागि अलग अलग शौचालय	विद्यालय	५००	५५०	६००	६००	६५०	२९००	२९००			५५०६
४	कक्षा ६ देखि १२ सम्मका छात्राहरूलाई महिनावारी स्वच्छताका लागि स्यानीटरी प्याडको व्यवस्था	सङ्ख्या	५००	६००	६५०	६५०	६५०	३०५०	३०५०			
५	आवधिक स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि र सूक्ष्मपोषक तत्त्व प्रदायक ट्याबलेटहरू (भिटामिन ए र आइरन, फोलिक एसिड आदि प्रदान)	सङ्ख्या	२००	२००	२५०	२५०	२५०	११५०		५००	४००	८५०
६	विद्यालयलाई प्राथमिक उपचारको किट व्यवस्थापन	सङ्ख्या	२००	२००	३००	३००	३००	१३००	५००		३००	२५०

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप		भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
७	विद्यालयमा मनोसामाजिक परामर्श सेवा सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	५०	५०	५०	८०	८०	३१०		५०	२६०	५००
८	विद्यालयमा मनोसामाजिक परामर्श सेवा	सङ्ख्या	३०६०	३३१०	३८१२	३८४२	३८९२	१५४१६	१०३५०	५५०	१४६०	
	जम्मा		५६२०	६०२०	६९२४	६९८४	७०८४	३०१३२	१६८००	1100	२९२०	७१०६
	ञ) विद्यालय सूरक्षा विपत न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता											
1	विपद् तथा प्रकोप व्यवस्थापन नीति पुनरवलोकन तथा निर्माण	पटक		१००	१००	१००	१००	४००	४००		२००	३००
2	स्थानीय तह र विद्यालयको क्षमता विकास	पटक		२००	२००	२००	२००	८००	८००		५००	३००
3	विपत् पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्स्थापना तथा उत्थानशीलताका लागि सचेतना कार्यक्रम	पटक		१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	५००
	जम्मा			४००	४००	४००	४००	१३००	१३००	१००	८००	११००
	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास		२०००	२०००	२०००	२५००	२५००	११०००	३०००	५०००		१७०००
1	विद्यालय भवन निर्माण	आवश्यकता अनुसार									३०००	३०००

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप		भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
२	विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, खानेपानी, खेलमैदान, घेरावार, शौचालय, रङरोगन)	सङ्ख्या	२०००	२४००	२४००	२९००	२९००	१२३००	४३००	५१००	३८००	
३	मर्मत तथा सम्भार कोष	सङ्ख्या	२०००	२४००	२४००	२९००	२९००	१२३००	४३००	५१००	३८००	२००००
	जम्मा		१००	१००	१००	१००	१००	५००			२५०	२००००
	सुशासन तथा व्यवस्थापन											
1	संस्थागत संरचना निर्माण तथा क्षमता विकास	पटक	५००	५००	५००	६००	६००	२७००	२७००			२५०
2	विद्यालय कार्यसम्पादनका आधारमा अनुदान वितरण	सङ्ख्या		१००	१००	१००	१००	४००			५००	
3	पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	पटक		६००	६००	७००	७००	२६००			३२००	
4	प्रधानाध्यापक प्रोत्साहन	सङ्ख्या		१५०	१५०	२००	२००	७००			८५०	
5	गाउँ शिक्षा समिति बैठक	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००			५०००	
6	वडा शिक्षा समिति बैठक	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	४३४०			
7	विद्यालय सुधार योजना	विद्यालय	१००	१००	१००	१५०	१५०	६००			६००	
10	शैक्षिक क्यालेण्डर	पटक	८०	१००	१००	१००	१००	४८०		०	४८०	

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप		भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष प्रति इकाइ लागत रु हजार (०००) मा						स्रोत आकलन			
		लक्ष्य इकाइ	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य
	निर्माण											
	जम्मा		३३०	१२००	१२००	१४००	१४००	५५३०	४३४०	०	१०६३०	
	अनुगमन तथा मूल्यांकन											
१	अनुगमन र मूल्यांकन	पटक	२२५	२२५	२२५	२२५	२२५	११२५	११२५			
२	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा	पटक	८०	८०	८०	१००	१००	४४०	४४०		४४०	
३	स्थिति प्रतिवेदन तयारी	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००	५००		२००	
४	शैक्षिक बुलेटिन प्रकाशन	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००	५००			
५	अनुगमन सम्बन्धि क्षमता विकास	पटक		५०	५०	५०	५०	२००	२००	२००		
६	विद्यालयको सा प र लेखा परीक्षण	विद्यालय	३००००	३००००	३००००	३००००	३००००	१५००००	१५००००			०
	जम्मा		३०५०५	३०५५५	३०५५५	३०५७५	३०५७५	१५२७६५	१५२७६५	२००	६४०	

परिच्छेद ७ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

७.१ परिचय

यस गाउँपालिकाले शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अनुरुप कार्यान्विन गर्नेछ । स्थानीय तह र विद्यालय तहमा संचालन हुने कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यान्वियनमा जोड दिइएको छ । प्रत्येक विद्यालयले र गाउँपालिकाले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारी अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्नेछन् । कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट गाउँपालिकाले र आवश्यक प्रबन्ध गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्नेछ ।

कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न गाउँपालिका तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजकत्वमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति र बिद्यालय तहमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयनको अनुगमन गरिनेछ । विद्यालय अनगुमनका क्रममा गाउँपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षिक, प्रशासनिक, व्यवस्थापकीय र भौतिक) नियमित अनगुमन, सुपरीवेक्षण, निरीक्षण गर्नेछन् । अनुगमन पश्चात् सरोकारवालाहरुसँग समीक्षा बैठक गरी अनकुरणीय पक्षको प्रचार प्रसार र सुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्विन गरिनेछ । कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि नीतिगत रुपमा गाउँपालिका र विद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति बनाई सक्रिय हुनेछ ।

७.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरुमा अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन गर्ने कार्य गरिरहेको छ । फेदीखोला गाँउ पालिकाको शिक्षा शाखावाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गरिएको र जनप्रतिनिधिहरुवाट पनि समय समयमा अनुगमन गरिएको छ । विद्यालयमा वि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा अनुगमन गर्ने गरिएको छ । अनुगमन मूल्याङ्कनका संरचना वा निकायहरु खडा भए तापनि सक्रिय बनाउन बाँकी नै छ । कहिलेकाहीँ गरिएका अनुगमनले सुधारात्मक सुझाव दिने तर त्यसको कार्यान्वियन गर्ने परिपाटी छैन । समग्र कार्यक्रम कार्यान्वियन, प्रगति समीक्षा पनि हुन बाँकी नै छ । प्रभावकारी अनुगमन र मूल्याङ्कनको स्थायी प्रणाली निर्माण र परिचलनमा समस्या छ । सफलता, सिकाइ र राम्रा अभ्यासहरुको दस्तावेजीकरण र प्रचार प्रसारको पनि खाँचो रहेको छ ।

ऐन नियमअनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोखा गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्ने र क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङकन गर्ने कार्यहरूनियमित रूपमा भैरहेका छन् । सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङकन गरिने छ । सङ्घमा शिक्षा तथा प्रविधि मन्त्रालय र शिक्षा विभागले अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका कार्यको समन्वय सञ्चालन गर्नेछन् । गाउँपालिकाको गाउँ शिक्षा योजना सरोकारवालाहरूलाई जानकारी गराई सो कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धीत निकायबाट अनुगमन गरिनेछ । अनुगमन प्रकृया तपसिल बमोजिम हुनेछ ।

क्र.स.	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन प्रकृया	जिम्मेवारी	अनुगमन समय	अनुगमन सूचक
१	वडा शिक्षा समिति	अलवोकन, निरक्षण, सुपरिवेक्षण, प्रतिवेदन	संयोजक	मासिक	आगन्तुक पुस्तिका, विद्यालय अनुगमन फाराम, कक्षाकोठा अनुगमन फाराम, प्रतिवेदन
२	गाउँ शिक्षा समिति		संयोजक	मासिक	
३	वडा कार्यालय		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	मासिक	
४	गाउँपालिका		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	त्रैमासिक	
५	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ		इकाइ प्रमुख	वार्षिक	
६	जिल्ला समन्वय समिति		प्रमुख तथा पदाधिकारी	वार्षिक	
७	शिक्षा अधिकृत			मासिक	
८	विद्यालय सुपरिवेक्षक			मासिक	
९	शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्र			वार्षिक	
१०	प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालय			वार्षिक	

गाउँ शिक्षा योजनाको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराइ, सूचना तथा प्रविधि र अन्य माध्यमबाट जानकारी गराइनेछ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि गाउँपालिका तथा सम्बन्धीत वडाहरूले यस योजनासँग सम्बन्धीत तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्नेछ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा गाउँपालिका, वडाहरू, सम्बन्धीत समिति तथा उपसमितिहरूको वैठक कार्यतालिका र आवश्यकताअनुसार बस्नेछ ।

७.३ उद्देश्य

१. बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयारी र कार्यान्वयन गर्नु,
२. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयनका नतिजाहरूको विवरण तयार, समीक्षा र सुधार गर्नु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि समन्वयात्मक र एकीकृत प्रणाली विकास गर्नु ,
३. नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्नु ।

७.४ रणनीतिहरू

१. एकीकृत शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र उपयोग गर्ने,
२. अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन कार्यलाई छिटो, छरितो, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिको प्रयोग गर्ने,
३. शैक्षिक सूचना व्यस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गर्ने,
४. राष्ट्रिय सूचकको अतिरिक्त आवश्यकता अनुसार स्थानीय सूचकहरूलाई समेत सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने,
५. योजनाका लागत (Input), प्रक्रिया (Process), परिणाम (Output), उपलब्धि (Outcome) र प्रभाव (Impact) समेतको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संरचना र जनशक्तिको प्रबन्ध गर्ने,
६. प्रमाणमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्ने,
७. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई उपयोग गर्ने,
८. कुल बजेटको निश्चित हिस्सा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा छुट्याई नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने,
९. सहभागितामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन गर्ने,
१०. कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणालीको प्रबन्ध गर्ने,
११. पुरस्कार र दण्ड प्रणालीको विकास गर्ने ।

७.५उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

१. प्रभावकारी अनुगमनको माध्यमबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने,
२. कार्यक्रमको आवधिक समीक्षा भई सफलतालाई निरन्तरता, असफलता तथा कमिकमजोरीमा सुधार र पुनर्योजना गर्न मद्दत हुने,
३. समग्र कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुने ।

प्रमुख नतिजाः

१. नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापित हुने,
२. अनुगमनका आधारमा नतिजा सुधार हुने,
३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास हुने,
४. विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षणका नतिजाका आधारमा सुधार गर्ने परिपाटी स्थापित हुने,
५. विभिन्न कार्यक्रमहरूको उपलब्धि तथा प्रभावको आवधिक मूल्याङ्कन हुने,

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५		
२	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक	पटक	१		१			२		
३	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	३	३	३	३	३	१५		
४	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	पटक	३	३	३	३	३	१५		
५	स्थिति प्रतिवेदन तयारी	पटक	३	३	३	३	३	१५		
६	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५		
७	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५		
८	अनुगमन सम्बन्धि क्षमता विकास	पटक	३	३	३	३	३	१५		
९	सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने	पटक	१	१	१	१	१	५		
१०	विद्यालयको लेखा परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५		
११	अध्ययन तथा अनुसन्धान	पटक	२	२	२	२	२	१०		

<u>अनुसूचीहरु</u>

अनुसूची - १

फेदीखोला गाउँपालिका अन्तर्गत सञ्चालित बालविकास केन्द्र विवरण				
क्र.स.	**बालविकास केन्द्रको नाम**	**कोड नं.**	**ठेगाना/टोलको नाम**	**विद्यालयको प्रकार**
१	सिद्ध शिशु स्याहार केन्द्र	390220019	फेदीखोला-२,लामिस्वाँरा	समुदायमा आधारित
२	नवज्योति शिशुस्याहार केन्द्र	390220021	फेदीखोला-२,बहाँटारी	समुदायमा आधारित
४	थुम्की बालविकास केन्द्र	390220020	फेदीखोला-४,आरुखर्क	समुदायमा आधारित
५	आरुखर्क बालविकास केन्द्र	390040002	फेदीखोला-४,आरुखर्क	समुदायमा आधारित
६	बाराही बालविकास केन्द्र	390050003	फेदीखोला-५,सम्रेस	समुदायमा आधारित

अनुसूची – २

फेदीखोला गाउँपालिकाको तुलनात्मक विद्यार्थी संख्या विवरण

वालविकास कक्षा – (२०८० देखि २०८२ सम्म)

		Class	ECD		
		Year	**2080**	**2081**	**2082**
SN	**SchoolName**	**School Code**			
1	Shree Sheetala Secondary School	390040001	10	2	3
2	Arukharka Basic School	390040002	2	3	2
3	Saraswati Pra V	390040003	3	1	
4	Jana Sahayog Bhadra Narayan Basic School	390040005	12	14	17
5	Mahendra Janasahayog Basic School	390040006	13	9	9
6	Ramche Devi Basic School	390040007	12	10	8
7	Jana Adarsha Secondary School	390040008	3	4	3
8	Maidan Secondary School	390050001	7	6	5
9	Shree Bhagawati Basic School	390050002	7	7	8
10	Barahi Basic school	390050003	2	4	4
11	Janapriya Secondary School	390080001	6	10	4
12	Sharada Ramaniya Danda Basic School	390080002	6	6	5
13	Deurali Basic School	390080003	9	11	5
14	Jana Mukhi Balbikash Kendra	390080004	2	-	-
15	Khahare Basic School	390220001	14	10	10
16	Pipalswara Basic School	390220004	7	7	10
17	Shivalaya Secondary School	390220005	22	12	12
18	Khorthape Basic School	390220006	13	8	4
19	Siddhartha Secondary School	390220008	34	40	31
20	Vidhya Bikash Ebs	390220009	7	1	0
21	Swabhiman English Boarding School	390220010	52	10	31
22	New Chandi Kalika Ebs	390220011	29	26	25
23	Kala Bhairab Secondary School	390220012	10	12	14
24	Damgade Secondary School	390220013	8	4	6
25	Little Flower English Boarding School	390220014	7	73	57
26	Chandi Danda Secondary School	390220015	11	10	14
27	Deurali Basic school	390220016	3	4	3
28	Siddha Balbikash	390220019	8	8	8
29	Thumki Bal Bikas Center	390220020	9	7	4
30	Nawajyoti Balbikash	390220021	6	9	6
31	Bhatkhola Babike	390220022	6	4	6
		Total	340	332	314

अनुसूची – ३

फेदीखोला गाउँपालिका अन्तर्गत सञ्चालित आधारभूत विद्यालय विवरण

क्र.स.	शैक्षिक संस्थाको नाम	विद्यालय कोड नं.	ठेगाना/टोलको नाम	विद्यालयको प्रकार
१	खोरथापे आधारभूत विद्यालय	390220006	फेदीखोला-१,खोरथापे	सामुदायिक
२	देउराली आधारभूत विद्यालय	390220016	फेदीखोला-२,देउराली	सामुदायिक
३	पिपलस्वाँरा आधारभूत विद्यालय	390220004	फेदीखोला-२,कुडुले	सामुदायिक
४	खह्रे आधारभूत विद्यालय	390220001	फेदीखोला-२,खह्रे	सामुदायिक
५	महेन्द्र जनसहयोग आधारभूत विद्यालय	390040006	फेदीखोला-२,स्थानचौर	सामुदायिक
६	शारदारमणीय डाँडा आधारभूत विद्यालय	390080002	फेदीखोला-३, पुलको मुख	सामुदायिक
७	देउराली आधारभूत विद्यालय	390080003	फेदीखोला-३,गहतेरा	सामुदायिक
८	राम्चेदेवी आधारभूत विद्यालय	390040007	फेदीखोला-४,राम्चेदेवी	सामुदायिक
९	जनसहयोग भद्रनारायण आधारभूत विद्यालय	390040005	फेदीखोला-४,	सामुदायिक
१०	भगवती आधारभूत विद्यालय	390050002	फेदीखोला-५,बाँगे	सामुदायिक
११	विद्याविकास एकेडेमी	390220009	फेदीखोला-१,सट्केटारी	संस्थागत
१२	न्यू चण्डीकालिका बोर्डिङ स्कुल	390220011	फेदीखोला-१,मट्टीखान	संस्थागत

अनुसूची – ४

फेदीखोला गाउँपालिकाको तुलनात्मक विद्यार्थी संख्या विवरण

कक्षा – १-८ (२०८० देखि २०८२ सम्म)

		Class	**1**			**2**			**3**			**4**			**5**			**6**			**7**			**8**		
		Year	**80**	**81**	**82**	**80**	**81**	**82**	**80**	**81**	**82**	**80**	**81**	**82**	**80**	**81**	**82**	**80**	**81**	**82**	**80**	**81**	**82**	**80**	**81**	**82**
SN	**SchoolName**	**School Code**																								
1	Shree Sheetala Secondary School	390040001	5	5	2	2	3	3	2	2	4	4	1	2	1	2	1	2	2	4	3	4	2	4	2	3
2	Arukharka Basic School	390040002	0	-	-	0	-	-	0	-	-	0	-	-	2	-	-	0	-	-	0	-	-	0	-	-
3	Saraswati Pra V	390040003	0	0	-	1	0	-	0	0	-	0	0	-	2	1	-	0	0	-	0	0	-	0	0	-
4	Jana Sahayog Bhadra Narayan Basic School	390040005	3	6	3	0	3	5	4	0	3	3	4	0	4	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	Mahendra Janasahayog Basic School	390040006	6	10	9	12	7	4	5	4	6	8	5	4	6	6	4	4	5	6	6	5	4	3	3	3
6	Ramche Devi Basic School	390040007	3	4	4	4	3	3	5	4	3	5	5	3	5	5	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	Jana Adarsha Secondary School	390040008	10	4	2	7	8	3	5	4	5	8	4	5	6	8	2	20	12	12	16	22	13	18	16	15
8	Maidan Secondary School	390050001	3	4	4	3	3	3	6	3	3	7	5	4	5	6	4	14	14	10	13	13	13	11	13	11
9	Shree Bhagawati Basic School	390050002	1	3	0	3	1	2	2	3	1	3	2	3	6	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	Barahi Basic school	390050003	3	2	0	1	0	0	1	0	0	3	0	0	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	Janapriya Secondary School	390080001	4	3	2	3	3	5	3	2	6	3	3	2	5	2	3	8	9	6	14	8	8	14	17	9

12	Sharada Ramaniya Danda Basic School	390080002	2	2	3	2	2	2	2	2	1	5	3	1	3	5	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	Deurali Basic School	390080003	3	8	5	1	0	1	3	0	0	1	4	0	5	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	Khahare Basic School	390220001	6	3	3	4	4	2	6	3	4	5	4	2	1	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	Pipalswara Basic School	390220004	3	3	1	2	0	4	3	1	0	3	3	0	3	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	Shivalaya Secondary School	390220005	6	5	7	13	6	7	10	12	5	15	12	11	8	14	8	10	13	12	7	10	11	4	12	13
18	Khorthape Basic School	390220006	5	4	2	4	0	4	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	Siddhartha Secondary School	390220008	38	26	27	27	41	31	28	28	41	41	34	36	41	50	39	69	52	65	69	72	67	76	63	71
20	Vidhya Bikash Ebs	390220009	15	17	17	11	16	21	17	15	19	13	13	14	12	11	11	0	7	8	0	0	0	0	0	0
21	Swabhiman English Boarding School	390220010	19	45	24	14	23	17	20	11	21	11	23	18	17	15	22	13	17	16	3	16	18	0	10	15
22	New Chandi Kalika Ebs	390220011	13	15	9	10	12	9	9	10	11	13	11	9	9	14	10	10	6	11	12	8	5	7	11	8
23	Kala Bhairab Secondary School	390220012	9	3	6	7	8	4	5	5	9	6	6	4	5	4	8	15	8	4	10	12	10	6	10	15
24	Damgade Secondary School	390220013	8	5	2	8	5	7	6	7	3	7	6	7	12	8	6	15	10	5	16	11	7	12	18	13
25	Little Flower English Boarding School	390220014	22	29	37	37	21	24	28	30	17	42	22	27	50	34	23	29	47	23	27	21	31	23	26	18
26	Chandi Danda Secondary School	390220015	12	3	3	10	9	5	11	9	11	7	7	8	12	9	13	10	12	12	14	11	11	13	17	12
27	Deurali Basic school	390220016	1	1	2	5	1	2	3	4	0	0	1	3	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0

अनुसूची – ५

फेदीखोला गाउँपालिका अन्तर्गत सञ्चालित माध्यमिक विद्यालय विवरण

क्र.स.	शैक्षिक संस्थाको नाम	विद्यालय कोड नं.	ठेगाना/टोलको नाम	विद्यालयको प्रकार
१	दामगाडे माध्यमिक विद्यालय	390220013	फेदीखोला-१,दामगाडे	सामुदायिक
२	चण्डीडाँडा माध्यमिक विद्यालय	390220015	फेदीखोला-१,मट्टीखान	सामुदायिक
३	शिवालय माध्यमिक विद्यालय	390220005	फेदीखोला-१,जोगीथोक	सामुदायिक
४	सिद्धार्थ माध्यमिक विद्यालय	390220008	फेदीखोला-२,फेदीखोला	सामुदायिक
५	कालाभैरवमाध्यमिक विद्यालय	390220012	फेदीखोला-२,खड्केटारी	सामुदायिक
६	जनप्रिय माध्यमिक विद्यालय	390080001	फेदीखोला-३,भाटखोला	सामुदायिक
७	जनआदर्श माध्यमिक विद्यालय.	390040008	फेदीखोला-४,आरुखर्क	सामुदायिक
८	शितला माध्यमिक विद्यालय	390040001	फेदीखोला-४,गलेम	सामुदायिक
९	मैदान माध्यमिक विद्यालय	390050001	फेदीखोला-५,बाँगे	सामुदायिक
१०	लिटलफ्लावर बोर्डिङ स्कुल	390220014	फेदीखोला-२,फेदीखोला	संस्थागत
११	स्वाभिमान् बोर्डिङ स्कुल	390220010	फेदीखोला-२,फेदीखोला	संस्थागत

अनुसूची – ६

फेदीखोला गाउँपालिकाको तुलनात्मक विद्यार्थी संख्या विवरण

कक्षा – ९-१२

			9			**10**			**11**			**12**		
		Year	**2080**	**2081**	**2082**	**2080**	**2081**	**2082**	**2080**	**2081**	**2082**	**2080**	**2081**	**2082**
SN	**SchoolName**	**School Code**												
1	Shree Sheetala Secondary School	390040001	5	4	2	6	3	4	0	0	0	0	0	0
2	Jana Adarsha Secondary School	390040008	25	12	16	12	30	13	22	7	18	10	19	7
3	Maidan Secondary School	390050001	10	11	10	11	10	11	6	2	11	6	6	2
4	Janapriya Secondary School	390080001	19	9	15	14	18	13	16	11	25	12	16	12
5	Shivalaya Secondary School	390220005	10	1	3	0	10	1	0	0	0	0	0	0
6	Siddhartha Secondary School	390220008	82	76	63	79	74	74	91	59	90	78	91	59
7	Swabhiman English Boarding School	390220010	0	0	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	Kala Bhairab Secondary School	390220012	13	3	8	12	11	3	22	8	9	8	17	7
9	Damgade Secondary School	390220013	11	7	16	11	11	6	0	0	0	0	0	0
10	Little Flower English Boarding School	390220014	17	19	23	20	17	20	0	0	0	0	0	0
11	Chandi Danda Secondary School	390220015	23	13	22	25	21	15	17	19	14	21	13	17
		Total:	**215**	**155**	**189**	**190**	**205**	**160**	**174**	**106**	**167**	**135**	**162**	**104**

अनुसूची – ७
फेदीखोला गाउँपालिकाको तुलनात्मक नतिजा
कक्षा – ८

क्र.स.	विद्यालयको नाम	२०८०			२०८१			२०८२		
		सहभागी विद्यार्थी सङ्ख्या	उत्तीर्ण सङ्ख्या	उत्तीर्ण प्रतिशत	सहभागी विद्यार्थी सङ्ख्या	उत्तीर्ण सङ्ख्या	उत्तीर्ण प्रतिशत	सहभागी विद्यार्थी सङ्ख्या	उत्तीर्ण सङ्ख्या	उत्तीर्ण प्रतिशत
१	शितला मा.वि.	२	१	५०	१	१	१००	२	२	१००
२		१	१	१००	२	२	१००	१	१	१००
३	जनआदर्श मा.वि.	११	७	६३.६४	११	११	१००	८	८	१००
४	मैदान मा.वि.	५	५	१००	६	५	८३.३३	५	५	१००
५	जनप्रिय मा.वि.	७	४	५७.१४	८	८	१००	४	३	७५
६	शिवालय मा.वि.	४	२	५०	६	२	३३.३३	१०	८	८०
७	सिद्धार्थ मा.वि.	३७	३३	८९.१९	२१	१९	९०.४८	३३	३२	९६.९७
८	स्वाविमान बोर्डिङ स्कुल	–	–	–	७	७	१००	१०	८	८०
९	ल्यू चण्डिकालिका बोर्डिङ स्कुल	२	२	१००	३	३	१००	५	५	१००
१०	कालाभैरव मा.वि.	४	२	५०	७	७	१००	८	६	७५
११	दामगाडे मा.वि.	८	४	५०	९	७	७७.७८	७	६	८५.७१
१२	लिटलफ्लावर बोर्डिङ स्कुल	११	८	७२.७३	१३	१२	९२.३१	११	११	१००
१३	चण्डीडाँडा मा.वि.	६	२	३३.३३	९	७	७७.७८	६	५	८३.३३
	जम्मा	**९८**	**७१**	**७२.४५**	**१०३**	**९१**	**८८.३५**	**११०**	**१००**	**९०.९१**

अनुसूची – ८

फेदीखोला गाउँपालिकाको तुलनात्मक नतिजा

कक्षा – १०

क्र.स.	विद्यालयको नाम	२०८१			२०८२		
		सहभागी विद्यार्थी सङ्ख्या	उत्तीर्ण सङ्ख्या	उत्तीर्ण प्रतिशत	सहभागी विद्यार्थी सङ्ख्या	उत्तीर्ण सङ्ख्या	उत्तीर्ण प्रतिशत
१	सिद्धार्थ मा.वि.	७४	६४	८६.४९	७४	७२	९७.३०
२	जनआदर्श मा.वि.	२५	१६	६४.	११	९	८१.८२
३	मैदान मा.वि.	१०	८	८०.	११	११	१००
४	चण्डीडाँडा मा.वि.	२१	१४	६६.६७	१०	१०	१००
५	दामगाडे मा.वि.	११	४	३६.३६	६	५	८३.३३
६	जनप्रिय मा.वि.	१८	१०	५५.५६	८	७	८७.५०
७	शितला मा.वि.	३	३	१००.	४	२	५०
८	कालाभैरव मा.वि.	११	५	४५.४५	३	२	६६.६७
९	लिटलफ्लावर बोर्डिङ स्कुल	१७	१५	८८.२४	१९	१९	१००
१०	शिवालय मा.वि.	८	२	२५.	१	१	१००
	जम्मा	**१९८**	**१४१**	**७१.२१**	**१४७**	**१३८**	**९३.८८**

अनुसूची – ९

फेदीखोला गाउँपालिकाको तुलनात्मक नतिजा
कक्षा – १२

क्र.स.	विद्यालयको नाम	२०८१			२०८२		
		सहभागी विद्यार्थी सङ्ख्या	उत्तीर्ण सङ्ख्या	उत्तीर्ण प्रतिशत	सहभागी विद्यार्थी सङ्ख्या	उत्तीर्ण सङ्ख्या	उत्तीर्ण प्रतिशत
१	मैदान माध्यमिक विद्यालय	६	५	८३.३३	३	३	१००
२	सिद्धार्थ माध्यमिक विद्यालय	७०	६१	८७.१४	४६	४४	९५.६५
३	जनप्रिय माध्यमिक विद्यालय	१२	११	९१.६६	११	११	१००
४	जनआदर्श माध्यमिक विद्यालय	१०	९	९०	६	६	१००
५	कालाभैरव माध्यमिक विद्यालय	८	८	१००	७	७	१००
६	चण्डीडाँडा माध्यमिक विद्यालय	१८	१५	८३.३३	१८	१६	८८.८९
	जम्मा	**१२४**	**१०९**	**८८.६१**	**९१**	**८७**	**९५.६०**

अनुसूची – १०

फेदीखोला गाउँपालिकाका शिक्षकहरुको संख्यात्मक विवरण

फेदीखोला गाउँपालिका अन्तर्गत रहेका शिक्षकहरुको संख्यात्मक विवरण

क्र.स.	विद्यालयको नाम	बालशिक्षक	विद्यालय कर्मचारी	प्राथमिक तह		निम्नमाध्यमिक तह		माध्यमिक तह ९-१०		माध्यमिक तह कक्षा ११-१२	जम्मा
				दरबन्दी	राहत	दरबन्दी	राहत	दरबन्दी	राहत		
१	जनसहयोग भद्रनारायण आवि	१	१	३							३
२	खोरथापे आवि	१	१	२							२
३	दामगाडे मावि	१	२	५		४		१	२		१२
४	देउराली आवि ,२	१	१	२							२
५	शिवालय मावि	१	१	५	१						६
६	राम्चेदेवी आवि	१	१	४							४
७	महेन्द्र जनसहयोग आवि	१	१	४			२				६
८	चण्डीडाँडा मावि	१	२	६	१	४		१	२	२	१६
९	काला भैरव मावि	१	२	४	१	१	४		४	२	१६
१०	जनआदर्श मावि	२	२	६		४		२	१	२	१५
११	खहरे आवि	१	१	२	१						३
१२	देउराली आवि,३	१	१	३							३
१३	पिपलस्वाँरा आवि	१	१	४							४

१४	शितला मा.वि.	२	२	५		३		१			९
१५	जनप्रिय मावि	१	२	७		३	१	१	२	२	१६
१६	सिद्धार्थ मा.वि.	३	२	७		६		६		२	२१
१७	शारदारमणीय डाँडा आवि	१	१	४							४
१९	मैदान मावि	१	३	५		४		४	१	२	१६
२०	भगवती आवि	१	१	२							२
२१	थुम्की बालविकास केन्द्र	१									०
२२	सिद्ध शिशु स्याहार केन्द्र	१									०
२३	भाटखोला बाल विकास केन्द्र	१									०
२४	नवज्योति शिशुस्याहार केन्द्र	१									०
२५	जनमुखी बालविकास केन्द्र	१									०
२६	आरुखर्क बालविकास केन्द्र	१									०
	जम्मा	२९	२८	८१	४	२९	७	१६	१२	१२	१६१